

LUMEN

Ex Borea

Karupeied kahes vaatuses

Arne Merilai

Tegelased

Valgepää, vanaisa
Kuremari, vanaema
Rebasesaba, pojapoeg
Päikesepiste, kasutütar
Ogalik, tumm tüdruk
Kaarnasilm, poiss
Hiirepiuks, saami tüdruk
Hall Hunt, rahvajuht
Põõrre, šamaan
Lonkur-Mitri, karjus
Vigurvänt
Metsatundrarahvas
Metsatundralapsed (kui juurde vaja)

Major Cum, julgeolekuülem
Camrada Schwarz, kultuurimisjonär
Camrada Schwarzi kloon, uus kultuurimisjonär
Sõdur-tõlk, hilisem julgeolekuülem
Sõdurid
Kooliteenija
Võimlemisinstruktor
Direktriss
Velsker
Muulaste lapsed

Folklorist
Kirjanik
Rändrüütel
Müüginaine
Scully ja Mulder
Jumala ja vaimude hääled

Tänuavaldus: näidendis on kasutatud **Art Leete**, **Aado Lintropi**, **Enn Ernitsa**, **Anzori Barkalaja**, **Uku Masingu**, **Laur Vallikivi** jt šamanismi-uurimusi ning tõlkeid; **Mall Jõe**, **Väino Klaus**, **Ott Heinapuu**, **Pille Kippari**, **Udo Kolgi**, **Ain Kaalepi**, **Arvo Valtoni**, **Andres Ehini**, **Riitta Hanseni** ja **Holger Puki** handi, mansi, tšuktsi, lapi, indiaani ja jakuudi muinasjuttude ning laulude tõlkeid; hant **Maria Vagatova**, mansi **Juvan Šestalovi**, neenetsi **Juri Vella**, *micmac*'i indiaanlaste, **Rouget de Lisle**'i ning **Eugène Pottier**' hümne; samuti hant **Jeremei Aipini** romaanide ja **Valentin Kuigi** ning **Lennart Mere** jm etnograafiafilmide motiive. Suur aitäh!

Palju tänu **Art Leetele** kommentaaride ja **Mart Kolditsale** lavatehnilise eeskuju eest!
Erakordne tänu Anne Türnpule mõjusa kohalolu, kaasa- ja edasimõtlemise eest!

Kuigi tekst tarvitab šamanismikultuuri, hantide Kazõmi sõja ja Siberi vt põlisrahvaste vastuhakkude motiive, on tegu kujundliku väljamõeldisega oma keele- ja fantaasiaruumis, sh ohvirituaalides; mistahes kokkulangevused tegelikkusega on loomult fiktsionaalsed. Autori hoiak on lavastuslik ehk pildilis-dramaatiline, alles seejärel ilukirjanduslik ehk literatuurne.

Sponsorid: „Pere leib” ja „Balti sepik”.

I vaatus

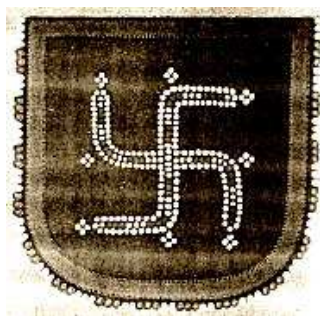
1. pilt

Hommik püstkoja ees

Jumala hääl (pimedusest): OLI KORD ÜKS VANA JUTUVESTJA RAHVAS...*

Sügistalve hommikune rahu Pühajärve püstkoja kõrval. Valged lumesädelevad nöörid liuglevad alla lavale, täites selle peagi ruumilise nöörikskardina. Taamal põdrakrapid, jalgademüdin; üksikud mööged, koerte haugatused. Vanaisa, pojapoeg ja kasutütar, kellele poiss pilke heidab, istuvad koja ees. Mehed on tõurastanud põhjapõdra, selle lahtilõigatud kõhust rüüüb pere kordamööda auravat verd. Vanaisa joiub tasakesi. Vanaema valmistab süüa, katab lumele söögivaiba; heidab oma kruusitüest nelja ilmakaarde punased ohvrinired. Vanaisa tõuseb püsti ja toob kojast kolm kaussi lisaks – veel saabumata külalistele.

Rebasesaba märss (saami ornament 1890).



* Alustada võib ka nii: OLI KORD ÜKS VANA JUTUVESTJA RAHVAS... Oi, muide, lugupeetud publik: meil on siin trupis üks suur indiaanitüdruk ka, temal on perekond väga vaene, elab reservaadis – tal on raha hädasti vaja. Kokkuleppel, palju. Tema heameelega... eee... vestab teile magusaid... eee... pikki jutte... pärast etendust ühikas... Ja järgmistel päevadel. Eriti oskab ta... eee... meestejutte... Vanaisa olla õpetanud... Seansi kinnipanemiseks saatke sõnum numbrile *****, kordan *****. Niisiis, et alustada algusest: OLI KORD ÜKS VANA JUTUVESTJA RAHVAS...

Saalis ei ole vaja telefone välja lülitada. Välgupilte võib teha. Reostus käib asja juurde.

Kuigi karupeied on mitmepäevane žanr, on isegi poolpäine luksus tavalaval mõeldamatu. Tihendamiseks kasutada kõrvutist videot ja lindistusi, lühendamisel lähtutagu motiivirikkusest.

Kuremari on saanud toidu valmis ja tee keema, hakkab laulma.

Söök kaetud kojasse,
Jook seatud kõrvale,
Ja tõuseb toitudel
Kuum aurupilveke.
Las tulla vaimud need
Kõik pühad lennates.
Täis lapsi koda see,
Neid kaitsku vaimuksed.
Mu väikseid maimukseid
Nad katku rõivaga
Ja hoidku haigustest,
Et helged päevaksed
Ei elus tumeneks.
Väes Toorjumi-taadike
On kinkind lapsed need,
Mu piimast jõulised.

Neid kaitsku-katku ta
All oma hõlmade
Nüüd kõigist hädadest.
Las tütreid õitsevad,
Las pojad jaksavad,
Et poleks tõkkeid teel,
Et kogu elutee
Neil oleks tasane,
Koos elaks rahvake.
Söök kaetud kojasse,
Jook seatud kõrvale,
Te tulge, maitsege,
Kõik vastu võtke see,
Head vaimud-nägijad,
Kõik kuuljad-vägevad.

Kodalased asutavad end laulu ajal sööma, kui korruga hakkavad koerad raevukalt haukuma ja lõrisema. Kostab mootoripõrinat, mis tugevneb ja ei katke kogu stseeni ajal. Koertele hoiatuseks tehakse lava taga mõned hoiatuslasud, võib-olla ka mõnele pihta, kuna kostab eemalduvat kiunumist. Püstkoja ette trambivad nahkmantli, säärivate ja karakullist papaahaga julgeolekuülem, äsja tiristanud vile suus, ja nahktagis ning rebasenahast punamiütsis kultuurimisjonär. Nende vilav pilk reedab varjatud pinget, hirmu ja väsimust, mida kuraas ja joove aitavad ületada. Naine hoiab nagaani ähvardavalt õieli, mees rüüüb põuepudelid ja vahel pakub ka omadele. Mõned sõdurid võtavad sisse valvepositsioonid ümber püstkoja, peletades koeri eemale, kes on aga väarikad ega ründa kedagi, eriti kuna müra on lakanud ja vanaisa neid oma käeviipega vaigistas. Julgeolekuülem krabab ohvitseripaunast mingid paberid, viskab pilgu nendele ja ajab end tähtsalt harki.

Major Cum: Nõnda, Camrada Schwarz, kas lõpuks ometi ses kuradi Soonpää* kolkatundras? Tolle nõiavanamehe koda, mis on sel nädalal viimane?

Camrada Schwarz: Just nii, Major Cum!

Major Cum: Nii-nii... Vaatame... Vanamees vanaeide, pojapoja ja kasutütrega. Mis teie nimed on?

Sõdur-tõlk (ninal ümmargused Lennoni-prillid): Mis teie nimed on?

Valgepää (silmi vidutades ja mokki muigutades): Valgepää, Kuremari... Rebasesaba... Päikesepiste... Ogalik. Tema ei kõnele...

Major Cum: Njaa-njaa-njaa-njaa... Tummahambad. No pole viga, pole viga. Astute faktooria liikmeks, paneme riigile karusloomi küttima, põtru karjatama, artellile kalu püüdma. Enam vereimejaid kaupmehi siia ei tule, mitte kunagi enam. Nüüd on kogu võim ja vägi uue valitsuse käes. Lapsed lähevad kooli, saavad kirjaoskust, haridust... õpivad pesema... Ptüi, millised larhvid! Häa küll: varsti saate meie riigi täieõiguslikeks kodanikeks. Hakkate rahvaesindajaid valimas käima. Üleliigne loomakari tuleb loovutada ühismajandile, riik tasub selle eest heldelt. Vautšeritega. Elu läheb paremaks, elu läheb lõbusamaks! Sõdur-tõlk, tõlgi!

Sõdur-tõlk: Njaa-njaa-njaa-njaa...

Major Cum (ümbrust seiranult, võpatanult ja mausri järele krabanult): Kellele need tühjad sööginõud on mõeldud? Redus tundravendadele, mis? (Vilistab kuulivilega.) Jagu, relvadele! Tõlk!

* Kiirel häälusel saab Soonpääst edaspidi Sompä.

Sõdur-tõlk: Nänn-nänn-nänn-nänn-nänn-nänn?!

Valgepää: Need kruusid-kausid on teile. Eile õhtust alates teadsin, et tulete. Istuge, kallid külalised, laske hea maitsta. Värske põdraveri ja liha, magus kanarbikutee metsmeega.

Sõdur-tõlk: Njämm-njämm-njämm-njämm...

Major Cum: Mis, kurat, sa petad – varjad ja varustad jooksus kütte? Mõrtsukate käsik! Kust sina, tohletanud känd, tead ette meie tulekut, mis on sõjasaladus? Luurel käite, jah, kogute andmeid? Kavatsed ise ka lindpriiks hakata?... (*Endamisi, rehmab käega.*) Ah, ei ole tõenäoline, et siin pärapõrgus, ei ole strateegiline sektor. Võib-olla tõesti kuulis kaugelt mürinat... Kõrvakuulmine on neil siin ju tõepoolest silmapaistev. Haa! (*Naerab oma nalja peale kergendatult, torkab relva kabuuri tagasi, tühistab käeviipe ja viletõrtsuga lahingukäsu.*)

Ei taha me su verikäkke ja parasiitidega liha, vanamees, hoiaga oma kehvadeks päevadeks. Neist sul varsti puudust ei tule, kui uue elu vastu tõrgud. Varsti lõpetame selle vereimemise teil siin ära. Keeritsussid riigivara lihas, sisse uuristanud nagu puugid... Hea küll, mitte nii hullusti just sina, põdur poku, aga kogu teie põhjahõimude eluviis on üks rahva ressursi suur raiskamine. Tõlk, tõlgi päevakäsk!

Sõdur-tõlk: Esiteks. Konstitutsiooni aastapäeva lõunaks peab hõim kogunema kultuuribaasi miitingule. Kõigile obligatoorne, kes on registreeritud kui töövõimeline kaader. Eemalejääjaid trahvitakse varaliselt või arestiga. Realiseerida!

Teiseks. Kaasa võtta kogu tulirelvaarsenal! Riik müüb kolm korda odavamalt ammunitiooni, aga ainult oma relva ettenäitamisel ja legaliseerimisel. Realiseerida!

Kolmandaks. Primaarne on kohale tuua kogu kooliealine järelkasv koos proviandiga. Tulevased pioneerskaudid transporditakse hoolika pedagoogilise järelvalve all rajoonikeskusesse internaati. Koolivaheajale tuuakse järgmise kalendriaasta teise kvartali lõpus. Siis õpetavad vanematelegi alfabeeti ja aritmeetikat, grammat lugema, skribeerima ning lusikaga toituma. Realiseerida!

Neljandaks. Kuld-, hõbeesemed ja vääriskivid rekvireeritakse riigi kasuks kui luksuskaubad, mis ei rahulda rahva esmavajadusi. Samuti kõik üleliigsed karusnahad, mida ei ole otseselt tarvis tööjõu taastootmisel, kuuluvad rahvamajandusele ja utiliseerimisele teistes vastutusrikkamates töölõikudes. (*Pilk kultuurimisjonäri mütsi ja kohevate jalavarjude suunas.*) Realiseerida!

Major Cum (*annab sõdureile käsu, osutades püstkojale*): Marss-marss! Realiseerige! Koos kollateraalse ramifikatsioonidega!

Sõdurid tormavad püstkotta ja kukuvad seal tuuseldama ja asju õue loopima. Camrada Schwarz hakkab Rebasesaba märssi uudistama ja seda endale lähemale kiskuma, poiss hakkab südilt vastu, istukile kukkudes ja köievedu tehes.

Major Cum: Kanäe, mis pärlitega paun sul siin on. Vaata kus. Ära sa märgi, nu-i-nuu! (*Tonksab kotti saapaninaga, ilmselt selgub selle vana ja võidunud olek, pöördub ära.*) Ah, jäta see kott rahule, ühistuliikme isiklik vara. Nii närune, et ei kõlba ka muuseumi lahtrisse. Hoidku oma pusa endale. Meie, uue korra valvurid, ei tohi kuritegevusse kalduda, tarbetu vägivallaga liialdada. Võta õppust, algaja kultuurimisjonär!

Camrada Schwarz (*lööb kulpi*): Just nii, Major Cum! Mitte liialdada, Major Cum! Säilitada valvsus, Major Cum! Iga naru ei kõlba veel muuseumi, Major Cum!

Major Cum (*vehib kärsitult käega*): Vabalt, vabalt, harakas... Õhtul baasis räägime edasi... kultuuripoliitikast ... Loeme programmi eest- ja tagantpoolt, kuni kohale jõuab...

Sõdur-tõlk (*pisut mürgiselt muigvel*): Viieandaks. Nelikümmend kaheksa tundi enne konstitutsioonipäeva olgu kogu üleliigne kari faktooria tundrase aetud! Alles võib jätta kakssada põtra leibkonna peale. Riigile kuuluva eluskarja varjamine, tapmine või muul viisil kahjustamine lõpeb letaalse karistuse, kogu vara konfiskeerimise ning perekonna deporteerimisega. Realiseerida! Või tuleb perse-kutsioon!

Kuuendaks. Šamanism on ja jääb ka edaspidi keelatuks, see on kõigile juba ammu

teada. Obskurantism on oopium... eee... kärbseseenekusi... rahvale. Kõik nõidumise ilmingud käivad ideoloogilise õõnestamise paragrahvi alla ja lõpevad diversandile vangla ja asumisele saatmisega meie riigi arktilistesse põhjaregioonidesse. (*Endamisi.*) Kas neid, kurat, ei tuleks hoopis kõrbesse saata? Mis mõtet on neid koduaresti panna? (*Kõvendab häält.*) Realiseerida – appelatsioonid õigusega!

Seitsmendaks. Kõik, kes seda direktiivi on kuulnud, on kohustatud seda edastama nendele tundraelanikele, kes mingil põhjusel ei ole kuulnud. Realiseerida ja dissemineerida!

Kaheksandaks ja viimaseks... Noh, ja edasi, bljää-t-bljää-t-bljää-t... Resümeerin: kultbaasis saab populaarteaduslikku literatuuri laenutada, eelmise kuu žurnalistikat lugeda, on avatud tasuta medpunkt, agitnurgas võib imetleda traadita telegraafi, jälgida eemalt elektroonilise massimeedia aparate, harjutada kollektiivset taidlust, osaleda progressiivsetes poliittundides. Üldiselt kõik. Seega on antud päevakorrapunkt ammendatud. Realiseerida ja integreerida!

Major Cum: Selge, vanatoi? Ei mingit trummimüdistamist ja möögimist enam. Ja kari, mis sa oled kuskile ära saboteerinud, olgu paari päeva pärast faktoorias. Ja lapsed kohe koolis... enne veel kui omale siin vasikad saavad... Edu uue elu ehitamisel! Jutul lõpp!

Valgepää (*tõmbab oma hallid pikad juuksed ülemuse näo ette harali lehvikuks*): Suur ülemus! Tõtt rääkisid... minu nimi on Valgepää. Kas sa küsisid, kus mu kari peidab? Vaata täisid minu juustes ja sa näed, kus mu põdrad söövad ja palju neid on. Viige nad omale! (*Tõlk sosistab Cumile kõrva.*)

Joobunud Cum kaotab lõbujanust või ahnusest hetkeks valvsuse ja kummardab muigega kissitama, kuigi Schwartz võpatab häälekalt ja püüab teda krabades takistada. Käib hele sähvatus ja kõlav möögatus ning tundrarahvas püstkojaga hämardub taustale. Üle lava tormab müüdnal põhjapõdrakari, hele sarvedemets virvendamas sissetungijate silme ees, mis pöörab nad meeltesegadusse. Kohe seejärel prahvatab meeletu lumetorm tontlike välgusähvatuste ja kõuega taamal. Julgeolekuülem hakkab meeletult vilet puhuma ja vägesid koondama. Tal tuleb kõvasti karjuda ja taskulampi vilgutada, sest raske on puhurite mühas midagi kuulda või näha.

Major Cum: Jagu, minu juurde!... Hei, kus te olete – jooksuga, hopp, hopp! Koonduda minu selja taha!

Mehed ja naine, üksteist vilistades ja hõigates, koonduvad kobades ja komberdades tema juurde, püssid ja saagikompsud õlal ning kaenla all. Ülemus uurib taskulambi valgelt kompassi, püüab paaniliselt orienteeruda.

Major Cum (*algul iseendale, siis jaole*): Kuhu põrgu päralt me nüüd siis eksisime!... Mis taevatorn see äkki sähvas?... Issand jumal hoidku!... Nii, lõpetada paanika!... Ühendada jõud!... Kõik siia! Järjest – loe!

Sõdurid: Esimene! Teine! Kolmas! Neljas! Viies! Kuues!

Major Cum: Mis! Ma ei kuule! Kas oli viies?

Sõdurid: Just nii, on viies!

Major Cum: Neljas ja viies, kas oli kuues?

Sõdurid: Just nii, on kuues!

Major Cum: Kus meie eit on? (*Kultuurimisjonär kükitab tema selja taga maas ja hoiab hirmunult mehe jalge ümbert kinni; pigistab teda vastuseks.*) Ah siinsamas!

Major Cum: Hästi! Selge!... Niiviisi! Kuula minu komandot!... Hoida kinni eeskõndija rihmast või püssikabast!... Asimuudi järgi oli enne... North-West... Mida saatanat see kompass keerleb kogu aeg!... (*Raputab kompassi, taob taskulambiga.*) Nõnda... Sinnapoole!... Tee nagu mina! Minu järel! Sammu – marss!...

Ülemus mausri, kompassi ja taskulambiga ees, hakkab rivi vaevaliselt vastutuult rühkima, üksteisest kinnihoidmise tõttu tuleb osa noosi lumehange heita. Tegelikult vantsitakse ringiratast ümber püstkoja, ülemus ees vilistades ja taskulambiga teed kobades, mida vahete-vahel saadavad välgusähvatused.

Mõne tiiru pärast saab pealik mahavisatud pampude järgi aru, et hääletab ringteel ja muudab suunda. Nad koperdavad otse püstkoja lõkkesse ja kukuvad hunnikusse. Miraaž hajub plaksuga ja sama äkki, nagu algaski.

Hirmust ja hämmeldusest värisedes ajab jõuk end külakuhjast püsti. Kareldes rapsitakse sinelitest hõõguvaid süsa ja püüatakse toibuda. Pudel käib ringi nagu vurrkann.

Major Cum (*eneseväarikust taastades ja mausriga Valgepää lõuga kergitada püüdes, kuid selle siis kähku ära tõmmates, nagu kõrvetada saades*): Eh, vanamees... Sinu trikid või?... On see võimalik...? Teaduslikult seletades... Magnetvälja anomaalia?... Mis sa arvad, et me oleme siin teile mingid tsirkusekarud või? Meil on riiklikult tähtis ülesanne täita! Meil pole aega siin hanges tammuda ja karvaseid lumeinimesi lõbustada. Aga me veel vaatame, kes keda ja millise rahega – lumest või tinast!... Oota oma päeva... või ööd!... Et oleks valitsuse määrused karvapealt täidetud! Kontrollin isiklikult!

Tõlk ei tõlgi, vaatab mõtlikult ja suurisilmi pealt. Julgeolekuilem võtab kõva klõmaka viina, pöörab kannal ringi ja lahkub sõjamehelikult. Tema järel tõterdab vapustatud poliitöötaja, omakorda ülema pudelisse klammerdudes. Sõdurid koguvad oma noosi kokku ja rüüsid riburada kurnatult järele.

Kuremari on nii ärritatud, et viskab viimasele marodöörile ehk Sõdur-tõlgile teekannuga selga. Hoolimata ilmselt kõrvetusest kuklal, ei tee too katset vanaema maha lasta, ainult võpatab oma selja sirgu, nii et püss läheb kaenla all lahti, läbides eeskõndija sinelihõlma, teda siiski haavamata.

Sõdurid (*üks neist murdes*): – Faking pede, vaata ette, kuhu sa oma toruga vehid! – Perse sihtisid talle või, Värdi! – Ma su emale veel ära panen, jobujopski! – Kaitseriivi' pääle, mihe', mis tii müräti! Läämi nüt kippest massina manu! –

Sõdur-tõlk (*Kuremarja poole pöördudes, vapustatult*): Illusionism! Arktiline miraaž! Põhja halo? Vikerlased! – Realiseerida! (*Eemaldub veelgi käbedamalt.*)

Mootorimüra, mis algul kõveneb, siis kaugeneb.

Valgepää (*lapsed kaenlas*): Pää püsti, pojakene, tütrekesed, kullakallikesed... Ärge peljake, ei me sellest veel sure, ei kõdune... Küll tundrahaldjad oma lapsi hoiavad, kannatustes karastavad...

Tüdrukud puhkevad nutma, poiss on tumm, vanaisa istub nendega maha ja hakkab tasakesi joiguma, noorte päid silitades.

Kuremari vajub käed rüppes istukile ja hakkab itkema metsatundramaa itku. Ogalik ümiseb ja häälitseb kaasa. Laulu teine pool võib olla uue pildi alguse helitaustaks, läbi pimedusefiltri.

Mu metsad-ehteksed,
Kõik kirkais värvides,
Ja säbrus saluksed
Nüüd soodeks roostesteks
On põrmu tallatud.
Neid ahned rüüstajad
On alla neelanud.
Mu vikerkaared ka,
Nii kaunid, ribajad,
On mudaks muudetud.
Need rikkad värvidest
Mu taevaloogaksed
On mutta matetud.
Maa itku kuulen ma:
„Oh, juuksed kitkutud
Ükshaaval peast on mul,
Mu kaunid kiharad

Lokkhaaval rebitud,
Mu räti mustrike
Kõik kõõmaks pudened,
Mu vikerkaareksed
Just juurtest näritud.
Jah, hing on kinni mul
Kui vingus hukatul.
Hea Taeva Valgustaat!
Ei saa ma hingata!
Hea Päike-emale!
Kuis üldse elan veel!...”
On hirm mu südames
Ja külma härmaga
On keha kattunud,
Hing põrmu tallatud!
Mu murepisarad
On maasse imbunud,

2. pilt

Valge Ema laiul Pühajärvel

Poiss ja vanaisa on järvel kala püüdnud ja suure, veel tõmbleva havipurika vaevakase oksale riputanud. Vanaisa joiub ja trummeldab, kutsudes Valget Ema. Kirgas valgusehelk libiseb paar korda üle puude ja põõsaste nagu hele vari. Vanaisa saab märki, lõpetab laulu. Asutavad pojapojaga kõnelema ja vastastikku lugusid jutustama. Jutte esitatakse valikuliselt kui teatrit teatris – kas vahetult või videona, osaliselt või täielikult.

Valgepää: Sa oled suur poiss juba, hele Rebasehännake. Varsti jääd oma nime maha nagu nastik naha. Et taidjamehena uuesti sündida, pead ennast ette valmistama. Surmast läbi minema. Siis saad loitsijaks. Võib-olla suureks... vahest kõige suuremaks! Olen tähele pannud. Selleks pead omale trummi muretsema. Minu oma kaob koos minuga, sellega on varsti ots. Enne, kui ma su siia Valge Ema laiule maha jätan temalt märku saama, jutustame üksteisele veel mõned lood. Siis ootad üksi, söömata-joomata, kuni leiad juhatust. Pärast kõneled või oled kõnelemata.

Rebasesaba: Hästi, taati, hallihabe.

Valgepää: „Taat ja eit.” Nagu meie Kuremarjaga.

Taat elas eidega mere kaldale ehitatud kojast, nende põdrakari aga uitas tundras. Kord läks taat karja kaema, aga eit ruttas tundrassa marjule. Eit noppis põdranahast kotikese marju täis, kavatses juba hakata koju sättima, kui äkki märkas kurja kolli. Koll kükitas maas ja järas koerakonte.

„Etskae, kes mulle ette juhtus! Nüüd ma süün su küll ära!”

„Kas saa’p näe, kui vana, kondine ja lahja ma olen?”

„Hea küll. Kui ära mõistatad, millest on tehtud minu koda, pääsed eluga.”

Eit arutlema: koeralt on võetud nahk, tähendab, seda oli millegi jaoks vaja. Kolli riided pole aga koeranahast. Kondidki on korralikult hunnikusse laotud. Tähendab need on ka tarvilikud.

„Ütle, eit, millega on minu koda kaetud?”

„Koera nahaga.”

„Õige! Aga millest on koja toed tehtud?”

„Koera kontidest.”

„Jälle õige!”

Eit hakkas kodu poole jooksma, sattus aga hanede laagrisse. Hanedel oli parajasti pidu käimas. Nad piirasid eide ümber ega lasknud tal minna koju.

„Ei lähe sa praegu kuhugi. Meil on suur pidu. Kõik tundraelanikud on peole kutsutud.”

Taat tuli koju, kõht oli tühi, aga eite polnud kusagil. Et ta kojast toidupoolist ei leidnud, siis läks ta järve äärde eite otsima. Kaldal lamas õhku ahmiv kala.

„Ma süün su ära!” ütles taat.

„Ära söö! Parem viska mind järve.”

Taat viskas kala järve. Kala taati õpetama:

„Mine kallast mööda edasi, leiad saarma.”

Taat läks, leidiski saarma.

„Saarmas, ma võtan sult hinge!” ütles taat.

„Ära võta! Ma ütlen parem sulle, kust saab palju süüa.”

Taat aitas saarma järve ja hüljes juhatas:

„Kas kuuled lindude kisa? Mine sinna, lindude laagripaigas on täna suur pidu ja rohkesti süüa.”

Taat läkski lindude laagripaika, nägi seal oma eite, hakkas teist koju kutsuma, aga haned ei lase:

„Meil on suur pidu. Kõik tundraelanikud on peole kutsutud. Ei lase me teidki minema.”

Peremehed kostitasid külalisi. Siis hakati künkalt järve liugu laskma.

Kõigepealt liugles alla suur hani, laagripaiga peremees, libises kallast mööda alla, sukeldus ja püüdis kinni kaks suurt kala. Kõik hüüdsid: „Tubli!”

Siis liugles vette taat, püüdis kinni kopra ja kala. Pidulised rõõmustasid: „On alles tubli taat!”

Eit otsustas: „Prooviks õige ka!”

Sukeldus samuti järve, tuli tagasi kahe punase kalaga. Linnud ja loomad rõõmustasid: „On alles vanakesed! Niisuguseid pole varem nähtud!”

Haned ja nende külalised saatsid eite-taati koduni, aitasid kanda kobrast ja kalu.

Rebasesaba: „Kurjad vaimud.” Nagu meie tulnukatega.

Tundras seisis kaks vana püstkoda, kus elasid vaesed inimesed. Neil oli vähe süüa ja vähe põtru oli neil ka. Ühes kojask hakkas nutma laps: tal oli kõht tühi. Ema võttis maimukese sülle ja läks augu juurde, kus hoiti kuivatatud kala. Andis poisipõnnile tüki kala.

Äkki hakkas koer haukuma. Naine vaatas välja ja märkas kolli. Ta kohkus sellest hirmsasti, haaras oma lapse sülle, jooksis kotta, pani ukse tugevasti kinni ja hüüdis: „Kole tuleb meie koja poole!”

„Miks sa nõnda hullupööra ehmusid?” küsis vanaema. Aga ei olnud naisel aega vastata, sest koled seisis juba koja kõrvale ja itsitasid heameelest.

Naine pani lapse magama, heitis ise ta kõrvale, aga eit võttis trummi ja tümistas kogu öö, et kurja eemale peletada.

Öösel avas kole ukse ja astus kotta. Koer tõmbas ennast ketist lahti ja haukus, trumm mürises nagu kõu. Kole hiilis lähemale, tahtis võtta nuga, kuid koer hakkas veel ägedamalt haukuma. Kole nägi, et ta ei saa nuga kätte, küünitas siis tikkude järele. Vaevalt jõudis ta käe välja sirutada, kui koer pidi selle peaaegu ära hammustama. Kole läks kolde juurde, tahtis midagi süüa. Eit pani trummi kõrvale, haaras poti ja läigatas kogu sisu kole peale. Kole saputas ennast nagu märjaks saanud peni ja jooksis kojast välja.

Varsti kuuldus tundrast laste nuttu. Keegi sõitis kodadest mööda. Inimesed tulid välja, ja etskae: koled sõidavad kahes reas, kelkude ette on rakendatud põdrad, ahmad, jänessed ja kullid. Koleded lapsed nutavad saanitekkide all. Suuremad jõnglased näitavad kohkunult väiksematele püstkoda.

„Kuss-kuss!” vaigistasid neid vanemad. „Olge vait, muidu loobivad inimesed meid pottidega, peletavad trummidega, nartad lähevad katki ja loomad jooksevad laiali.”

Koled sõitsid niisuguse kiiruga inimeste elupaigast mööda, et aiva tulekeeled käisid mürinal alt välja ja valgustasid ööd.

Aga hommikuks oli lumi sile, ainsatki kelgujälge polnud näha. Teisel päeval kolisid inimesed oma kraamiga saartele ja sinna koled ei julenud tulla.

Valgepää (rahulolevalt): Koled lahkuvad ja koos nendega ka kole surm. Mõlemast painajast lahti. Hää! Inimeste surm olgu ilus, mitte kole. Nüüd ma jutustan sulle loo nõiatrummist, mida Valge naine mulle siin laiul kord silmade taga jutustas.

Olnud kord mees ja mehel poeg. Isat-poega käisid kalal, karjatasid põtru ja küttisid metsaloomi. Said ise söönuks ja jätkus ka naabritele. Ainult õiget trummi nendel ei olnud. Isa ütles pojale: „Mine too trumm!”

„Kustkohast!”

„Mine otsejoones, küll sa õige tee leiad! Ära ainult seisma jää, kes tahes tahab sind peatada. Ja teiste pakutud toitu ära suhu võta. Nii leiadki trummi!”

Isa andis pojale kaks helmest kaasa. Poeg pani helmed taskusse ja asus teele. Astus ja astus ja jõudis viimaks mere äärde. Merre ulatas pikk maanina. Maanina oli paksult inimeste kodasid täis. Tee jaoks ei olnudki ruumi. Poeg läks läbi kodade, muudkui ühest sisse ja teisest välja. Kodalased aina hõikasid üksteisele: „Ennäe, trummiotsija läheb!”

Kõik nad kippusid teda hõlmast sikutama. Mõned olid õige kenad naised.

„Pea'nd kinni! Tee suu seks! Jää meile öömajale!”

„Ei ole vaja! Ei taha!” kostis noormees vastu. Mäletas isa sõnu.

Pakutud liha ta ei võtnud, aga kui ise kuskil liha märkas, kahmas kaasa. Sõi ja magas käigu pealt. Käis nelikümmend ööd-päeva jutti. Viimaks jõudis üksiku koja juurde, kus elas keegi naine.

„Ega sa ei tea, kust ma nõiatrummi saan?”

„Võta mind naiseks, eks ma siis ütlen.”

„Mis tulu on mul sind naiseks kosida?”

„Elan siin plikapõlvest peale ega tea midagi mehest. Sellepärast peadki võtma.”

Poiss võtnudki, hea ja lahke naine oli. Teisel päeval ütles naine:

„Trummi võid saada mu venna käest. Aga ta ei kingi niisama. Mis vastu annad?”

„Mul ei ole tuhkagi.”

„Tohoh!”

„Ehk teeme homme siiski proovi?” pakkus naine.

Järgmisel päeval sõitiski noorpaar saaniga vennale külla. See vend käis ihualasti ringi. Rõivaid ta ei tundnud. Elas koos oma naisega suure nõiatrummi sees. Talvel pani väiksema nõiatrummi selga. Sõid ja jõid nad samuti nõiatrummi seest. Ja kala püüdsid ja saaniga sõitsid nõiatrummides. Muud neil ei olnudki kui nõiatrummid. Nagu nõiatrummide faktooria.

„Andke üks mulle!” küsis noormees.

„Mis sa vastutasuks pakud?”

„Mitte midagi.”

„Siis ei saa. Ja mul on niigi kõik jaos.”

„Anna ikka.”

„Ega ei anna! Mis kombed need on, et tuled kaupa tegema, aga endal ei ole tuhkagi!”

„Ole pai! Anna ometi talle!” palus naine.

Noormees võttis taskust kaks helmest ja pakkus neid. Ühe andis paljale mehele, teise paljale naisele.

„Ohoh! Ja meie mõtlesime, et sul ei ole tõepoolest mitte midagi! Tubli on! Nüüd on kaup koos!”

Vend ja vennanaine toppisid pärlid omale nabasse ja ninasse ja nägid ilusad välja.

Noormees võttis üheksakümmulise trummi ja nad läksid naisekoju tagasi.

Naine lausus: „Trumm on sul käes! Nüüd õpetan sulle viis trummilugu!”

Naine mängis ühe nõialoo ette ja ütles: „See on loomavaimudega kõnelemiseks.”

Naine mängis teise nõialoo ette ja ütles: „See on allmaa vaimudega kõnelemiseks.”

Naine mängis kolmanda loo ette ja ütles: „See on õhuvaimudega kõnelemiseks.”

Naine mängis neljanda loo ette ja ütles: „Selle loo abil saad sa jagu vihakandjatest nõidadest.”

Naine mängis viienda loo ette ja ütles: „Seda kuuleb kogu ilmamaa ja Toorjumi tema kohal!”

„Küll on kena trummiga!” ütles noormees. „Aga mis siis, kui see toredus minult tagasiteel röövitakse?”

„Selle tarbeks annan sulle kuuenda trummiloo. See lugu soetab sulle linnu keha.”

Naine mängis ka kuuenda loo ette. Seejärel lausus ta mehele:

„Nüüd on sinu kord mängida. Vaatame, kas sul on kuulumist.”

Noormees mängis esimese loo maha.

„Ei, noh, see läks sul päris hästi,” kiitis naine, aga noormees kippus juba õhku kerkima.

Noormees kandis teise loo ette ja suutis vaevu jalgu maa küljes hoida. Kui ta kuuenda looga lõpule jõudis, lendas ta juba ammu keereldes õhus. Naine tahtis tal hõlmast haarata, aga ei ulatanud enam.

Tee ääres elavad inimesed vaatasid üles ja hüüdsid: „Ennäe, trummiotsija on tagasiteel!”

Mõned tahtsid teda vibust lasta, aga nooled ei ulatanud. Mees aina lendas ja põristas trummi, nii et ilmamaa kajas. Lendaski lõpuks koju, tuli isa juurde.

„Nonoh, jõudsid siis tagasi!”

„Tagasi neh!”

„Kuis läks?”

„Ära tõin! Õige ilus!”

„Ega's midagi! Kutsume rahva kokku, las kuulavad, kuidas trumm tühiseb!”

Suur koda sai rahvast puupüsti täis. Kõigepealt võttis noormees paunast välja terve rulli trumminahku ja rullis need lahti. Siis võttis välja trummi. See tühises ilma löömatagi lakkamatult: tümps, tümps, tümps, tümps... Ta tõmbas sõrmega kergelt üle trumminaha. Trumm kõmas nii, et terve ilmamaa kajas, trummiga koos hakkasid tümpsuma ka koja seinad. Siis hakanud ta alles trummi lööma. Esimese löögiga langes kogu rahvas minestusse. Teise löögiga ärkas jälle üles ja kukkus tantsu vihtuma. Midagi säherdust pole siinmail enne kuulnud ega nähtud.

Tollest ajast ongi meil trummilööjaid nõidasid.

Nii on, et mitte mees ei mängi trummi, vaid trumm meest!

Mürina ja popsumisega saabuvad uue elu ehitajad. Rüsivad saarele, nende järel luukab ahastav Lonkur-Mitri, ilmselt teejuhina. Saarele jõudes vajub ta jõuetult kivi taha kägarasse, julgemata sündmusi jälgida.

Camrada Schwarz (närviliselt paberossi pahvides): Haa! Mis teie luusite siin, häbitud omakasupüüdjad? Miks te ei ole kalapüügiartellis talgutel? Meie ühiskonnas ole tööpõlguritel kohta. Kavatsete tootmist boikoteerida? Lik-vi-dee-ri-me! (*Viskab koni maha, taskust uut pläru otsides avastab, et karp on tühjaks saanud. Viskab ka selle maha, panem mihklika viimasele suitsule tuld.*)

Valgepää (sõdur-tõlgi kultuurimisjonärile kiirelt kõrva tõlkides): Nüüd olete küll väga valesti käitunud, et siia tühjale saarele jõudsite, kanged ülemused. Väga-väga valesti!

Camrada Schwarz: Mis lora, tati habe! Siia saarele tulevad meil võrgupuud, säilituskuur ja kai. Artell peab hakkama plaani täitma, kodumaad värske kalaga varustama. Igaihel on püügikohustus. Kes ei tööta, ei pea ka sööma! Seda ütles juba meie suur õpetaja ja juht! Ja Mooses, te pimedad paganad! (*Äsab kalapurika lennukalt pöörlema.*) Marss minema siit, haisukotid, kus teie käsi tarvis läheb! Ja teie röõvpüügi saagi me rekvireerime.

Valgepää: Oi-oi-oi-oi – suur eksitus! Suur patt! Pühale saarele ei tohi astuda ükski naine! Valge Ema vihastab ja karistab kõiki! Oh seda häda! Kuri õnnetus!

Camrada Schwarz (poole tõlkimise pealt näilise üleoleku kaotades ja plahvatades): Neetud puuslikekummardaja! Vahi vanatoid! (*Löüb kala puu otsast jalaga lumme.*) Arreteerida tuleb sind ja maha lasta! Poiss lastekodusse saata, riigi ja rahva kulul kultuurseks inimeseks kasvatada! Kärnased rahvavaenlased!

Valgepää: Meie ei ole midagi halba teinud, uskuge mind. Meie austame oma esivanamaid ja nende kombeid. Austame ka teie esivanamaid... ja nende paremaid kombeid. Miks teie meie omi ei austa?

Camrada Schwarz (*hakkab märatsema, tõmbab nagaani välja, sõdurid haaravad oma püssid*

laskeasendisse): Kus, kuradi kurat, on need teie esivanemate vaimud ja hädised jumalad?! Jumalaid ei ole, vanatatt, ei ole vaime ega deemoneid. On ainult progress ja õitsev tulevik ja raske töö selle nimel! (*Tulistab mitu korda põõsastesse ja taevasse.*) Noh, näidake mulle, kus on te jumalad? Kas ma olen nad juba maha lasknud? (*Tõlk ütleb pärismaalastele jooksvalt mõned laused. Valgepäa haarab vapustatult peast kinni, poiss hüppab tahapoole.*) Või on nad nii väetid, et pugesis ajaloo tõe ja tuleviku õiguse eest põõsasse peitu? Kas jänesed on teie jumalad? Neid ma olen küll ja küll kõmmutanud ja kõmmutan veel! Need vähemalt kõlbavad hamba alla. Sitahais ja halb hingeõhk, need on teie pühad hinged! Fui! Kasimata metslased!

Camrada Schwarz (*kisub vanamehe käest trummi, viskab selle eemale ja laseb lendava ketta pihta mitu põmakat märki, nii et trumminahk põrab; Valgepäa tõstab käed ja näo kõrgele taeva poole.*) Kas ei ole ametlikult teatatud, et iidolite teenimine on nüüdsest keelatud! Kas ei olnud käsk, et nõidumine ja puru silma ajamine käib paragrahvi alla? Ma panen teid otsekohe türmi, kui homme hommikuks ei ole kogu te põdrakari faktooria värava taga! (*Tõlk tõlgib viimaseid fraase.*)

Arvestage, et pääsesite veel kergelt. Ja see on nüüd viimane trahv. Edaspidi maksate oma ihu ja hingega. Küll me teid veel õpetame kultuurselt elama. (*Sülitab südametäiega. Tõlk pomiseb paar hooletut lauset ja sülitab samuti. Kõik sõdurid sülitavad solidaarselt ja naeravad.*)

Üks sõdur läheb trummile järele, et uurida, kui täpselt kultuurimisjonär tulistas. Ta tõstab loitsuriista päikese poole, et näha valgust kuuliaukudest. Toimub äkiline reaalsusenihe ja hämarus langeb üle kohalolijate; Valgepäa ja Rebasesaba võivad pildist kaduda.

Trummiga sõdur tardub oma asendis, teised mehed tormavad ühtäkki himukalt naisele kallale, üsavad ta oimetuks ja topivad Porkuni preili meetodil peadpidi jääauku. Oige naine ei suuda suurt vastu hakata, kuigi üritab; viimati jääaugust siplevad jalad udjatakse püssikabadega vee alla.

Sõdurid: – Selliste peale me kuule siinkandis ei raiska: jääauku ja valmis! – Kaladele söödaks! – Artelli noos saab kevadel rasvasem! – Tšahh! Läänud! – Mull-mull-mull, väiksed jalad, nagu päris väiksed kalad... – Haa! Kus havi! – Merilehm! –

Videopilt veealusest uimlemisest sillerdava trillerdusega. Üks sõdur silmitseb sügavamalt jääauku ja satub topelt meeltesegadusse.

Sõdurid: – Kia tuu om? Appi! Krokudill! – Kuradi lakkekrants, segi oled kammind! – Sa ei ole enam Aafrikas, mees, see on Arktika! Näe, ei ole pügmeesid – kõik on valge! Siin ei ole piginäod, neo ommava hülgelõusta! Sulukahvlid. Haa-haa-haa! – Oh sa jõepurask! Ja ma joba mõtli, et inimsüüjä' tullõva... Kiik om lumen neh! – Eh sina, elukutseline misjonär. Vahet pole, kus täägiga vehid. –

Pärast hõljuvate juuste ja jäsemetega naise eluvaimu kustumist ekraanil vabaneb trummiga sõdur lummusest ning laseb käel langeda. Kohmetu grupp avastab end taas siitilmast; vaatavad mõne hetke imestunult ja segasena ringi, rehmavad ja laiutavad kätega.

Camrada Schwarz (*paanikas ja lækastades*): Prrr! Kurradi külm hakkas! Andke mulle kohe klõmakas külmarohtu! (*Uuest energiasööstust raevununa heidab õela pilgu Rebasesabale.*) Mis sa kissitad, jääkarumõmm? Tahad vist jääalust kalapüüki teha, mis? Talisuplus ja hommikvõimlemine on terviseks! *Vade mecum!* – Külm kalasilm selline, pane või konksu külge söödaks. – Vaata mulle otsa, kutsikas, kui ma sinuga kõnelen!

Poiss heidab pilgu vastu. Käib uus plaksatus, mis vallandab uue essütamise: sõdurid tormavad taas naisele kallale ja vägistavad ta vastastikku häälekalt nagu kord ja kohus. Kui isu täis, ajavad end uuesti püsti, tuiavad ja ilatsevad arusaamatult, nõõbivad end kinni. Aitavad ka kultuurimisjonäri jalgele, kes hakkab end siluma ja puhtaks kloppima, rõivatükke kergitama. Jõllitab paljast rinda ja rebenenud särki nahkkuue all, lööb käega ja nõõbistab. Kummardab siis äkilises valuhoos ja masseerib oma niudeid.

Camrada Schwarz (*Valgepääle ja Rebasesabale, hirmunult, kuid teatava rahuloluga*): Vaadake

ette, aborigeenid!... Teie susite või? Tahate mulle voolmeid saata, mis? Songa sõlmida? Hallatõbe, va hallivatimehed? Ei lähe läbi, meil on eesrindlik meditsiin. Penitsiliin! Haa! Ei mingit kopsupõletikku või muud... põletikku. Iga asja jaoks leidub rohtu!... Küll me varsti soolaputkas jälle kuke mune praeme... ja soola peale puhume... Ma ütlen, et! Vanake kanajalgadel. Ja noor nõgikikas. Küll te veel munele hakkate, võite kindlad olla! Meie meetodid teevad suuri imesid. Elekter ja hambaarst – *is it safe?* (*Soldatid mõmised rahulolevalt.*)

Sissetungijad lasevad kaheliitrisel hundijalaveel ringi käia, heidavad tühja kesta lumele ja tulistavad puruks. Irvitavad, on imelikud ja uimased, raputavad päid ja kobavad kubemeid. Koguvad endid, lahkuvad kaelakuti, üksteist patsutades ja tuju upitades. Haaravad Lonkur-Mitril vööst ja veavad ta endaga kaasa.

Sõdurid: Sirgiti, sorgiti, pussnugadega torgiti Emajõe kallaste peal, ahoi!

Camrada Schwarz: Tirige see sant kaasa, temast on teejuhina veel palju kasu!

Sõdurid: Sirgiti, sorgiti, pussnugadega torgiti Emajõe kallaste peal, ahoi!

Ühel sõduritest, kes äsja hange kusunud, lööb veelkord pildi eest. Enda järel orgi otsas havipurakat lohistades saadab ta oma arust näljastepist telegramme, pihuruuporisse hõigates ja vahel suuga morset piiksutades.

Sõdur (*astub teistele kuutõbiselt järele*): 8. märts. Kolõvanov, Kollegi Kollegiviš. 46 aastat vana, stepielanik, ühismajandi liige. Surma põhjus: nälg. Surnukeha kabelist kadunud.

25. märts. Reveljev, Finn Arhipoviš. 55 aastat vana, stepielanik, ühismajandi liige.

Suri nälga. Matmiskoht teadmata. Piip-piip-piip-piip-piip...

6. aprill. Weissenstein, Germine Jessejevna. 4 aastat vana, stepielanik. Majanduslik staatus: isa poolt ülalpeetav, ema surnud nälga. Tegevusala: talupoeg, juriidiline staatus: üksiktalupoeg. Surma põhjus (külanõukogu ja politsei poolt kindlaks tehtud põhjustel): tapetud isa poolt ja ära söödud. Isa vahistatud, hukatud ja maha maetud. Pip-piip-pip-piip...

8. aprill. Bernauer, Mark Arnoldoviš. 9 aastat vana. Surma põhjus: tapetud tundmatu inimsööja poolt. Kordan: tapetud tundmatu inimsööja poolt. Piip-piip, punkt.

Sõdurid (*naeravad*): – Hei, telegrafist, tule peale, me saime su sõnumid juba kätte! – Ära aja söögiisu peale, kuramus! Kõht koriseb. Lähme ruttu baasi uhhaad keetma. – *Roger that! End of message!*

Sõdur: 1. mai. Wesenberg, Friedrich Robertoviš. 2 aastat vana. Surma põhjus: tapetud perekonna poolt söögiks. (*Hakkab ühtäkki samuti irvitama, taibates, et lagi sõitis väheke.*) Katkestan sideme! Till, till!

Sõdurid: Sirgiti, sorgiti, pussnugadega torgiti Emajõe kallaste peal, ahoi!

Lava taga käivitatakse mootor, sõiduk eemaldub.

Valgepää (*pärast pausi; põlvitades, ohatas, pead vangutades, sonimise piiril*): Minu vägi saab nüüd varsti otsa. Trumm läks luhta... Ju see pidi nii minema... Selle karistuse võtan vastu, kui sellest ainult jätkub... Aga ei jätku, ei jätku – kaugelt mitte!... Kas Valge Ema mind enam kunagi märkab? Ei tea, ei usu... Või meid teisi kõiki?... Ta tuleb võib-olla sinu silmade taha, kui sa talle meeldid ja oskad kutsuda... Nagu tuli kord minule... Ei jää lumi taevasse, ei jäätu hing ära... Ehk tuleb veel, kõnetab ikka?... Sea end valmis, pojakene... –

Ma palun Valgelt Emalt andeks selle rooja pärast, mis üle minu jõu käis... Ei tea mitte, kuidas jaksame seda teotust puhtaks pühkida: oh häda, häda küll!... Millest alustada, kuis istuda, kuis astuda?... Kas seda roppust saabki maha küürida?... Said rumalalt vanamehelt päranduseks tarkuse asemel ränga ülesande, poja, enne kui veel alata jõudsid... Peame nagu mehed Valge Ema ette seisma ja küsima, mis me teeme... Kas meie elueast jätkub?... Minu süü, Valge Naine, minu süü!... Lase süüta valgel hingel kuritegu lunastada, halasta talle!... Oled ikka abi andunud, seda enam vajab ta sind nüüd!... –

Oh vaene Mitri, vaene Mitri, ja mis tema pääkesest nüüd saab?... Kui karmid hõimuvelled teda kohe maha ei löö?... Ei pääse terve nahaga, tema'p need võõrad siia

juhtis... Arvas, et teeb hääd... Ühele ja teisele poole... See vist ongi talle parem, ruttu Manalasse vajuda, ausal viisil?... Ei tea, ei tea... Poja, seda pead ise emakeselt kuulma, kuis edasi... Mina ei mõista enam aidata... Toeta jalad maha, pojake, toeta maha! Aja juur maa-alusesse, koja põrmandu alla! Tõsta pää Linnuteele, kergita Linnuteele!...

Anna andeks: mu vaim kaob kuhugi... Ole kui nool päikesesse! Mis püha ei ole, see ellu ei jää.

Valgepää hakkab loitsima ja langeb lõpuks lovesse, sonib ja püherdab mõnda aega maas, kuna tema laul jätkub kõlaritest.

Valge naine Emajõelt
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Keie, keie, keie-joo,
Keie, keie, keie-joo.
Valge naine Emajõelt,
Püha järve imetaja
Püha saare asukas!
Naine sooblist kasukas,
Naine saarmast kasukas.
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Keie, keie, keie-joo,
Keie, keie, keie-joo.
Mina mees, kes püüdis kalu,
Mina mees, kes küttis loomi,
Laulan sellest nüüd,
Räägin sellest nüüd,
Kui ma metsa jõuan,
Kui ma vee peal sõuan,
Valge naine Emajõelt,
Kuldanaine Pühajärvelt,
Sind ma otsin, hüüatan,
Sind ma palun, kummardan.
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Alalo, alalo, alalo-o-o,

Keie, keie, keie-joo,
Keie, keie, keie-joo.
Kui ma mööda vetta kulgen,
Kui ma läbi metsa astun,
Naist siis sooblikasukas,
Naist siis saarmakasukas
Kutsun kaasa kõndima,
Palun kaasa tulema.
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Keie, keie, keie-joo,
Keie, keie, keie-joo.
Püha naine Emajõelt,
Kuldanaine Pühajärvelt,
Sind, oh püha, palun ma,
Sind, oh kuldne, kummardan,
Püha järve imetaja
Püha saare asukas!
Naine sooblist kasukas,
Naine saarmast kasukas,
Andeks palun sinult ma,
Sinu poole palvetan.
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Alalo, alalo, alalo-o-o,
Keie, keie, keie-joo,
Keie, keie, keie-joo.

Valgepää on minestanud ja näoli lumme langenud. Poiss laskub põlvili, et teda selili pöörata; sasib lumised juuksed ja habeme vanaisa näo eest. Äkki lööb välu kohal hele päik. Rebasesaba tõstab pea, tõuseb aeglaselt püsti ja ajab käed õieli, sähvatuses tekkinud tumedasse lahvandusse pärani silmi sisenedes.

3. pilt

Tuisu korral kultuurimajas

Entusiastlik julgeolekuilem laulab rohelise bürooga kaetud rohmaka laua taga „Internatsionaali”, mausriga takti vehkides ja lakke kõmmutades. Presiidium, kuhu kuuluvad ka direktriss, müüginaine ja mõned sõdurid, laulab püsti kaasa. Lauanurgas istub, suur

kaheteramõök ees, suletud visiiriga raudrüütel, kes mõjub kui välisvaatleja; kohati kostab ta aeglaselt pöörava kiivri alt kosmilisi häälitsusi. Metsatundrarahvas jälgib hirmunult ja imestunult seda speaktaaklit, piiratuna sisse üksikutest vahisõduritest. Seinal võivad olla kunstilise kollaažina segiläbi Karl Suure, Lenini, Stalini, Hitleri, Mussolini, Mao, Castro, Bushi, Putini, Hussein, Idi Amini, Ansipi, Bin Ladeni, Pol Poti, Tutanhamoni, Caesari portreed, mis viitab uue korra ahvatlevale meta-iseloomule, mis kõigist varasemast võtab parima.

Debout, les damnés de la terre!
Debout, les forçats de la faim!
La raison tonne en son cratère,
C'est l'éruption de la fin.
Du passé faisons table rase,
Foules, esclaves, debout, debout!
Le monde va changer de base;
Nous ne sommes rien, soyons tout!
C'est la lutte finale;
Groupons-nous, et demain,
L'Internationale
Sera le genre humain.

Il n'est pas de sauveurs suprêmes,
Ni Dieu, ni César, ni tribun.
Producteurs, sauvons-nous nous-mêmes,
Décrétons le salut commun!
Pour que le voleur rende gorge,
Pour tirer l'esprit du cachot,
Soufflons nous-mêmes notre forge,
Battons le fer quand il est chaud!
C'est la lutte finale;
Groupons-nous, et demain,
L'Internationale
Sera le genre humain.

Kestvad marulised kiiduavaldused, viinaklaasikergitused.

Camrada Schwarz: Nii, võitluskaaslased, meie koosoleku pidulik ja riiklik osa on lõppenud. Ülesanded on kätte jaotatud, rahvavaenlane on isoleeritud ja võimalikud ohud likvideeritud. Ei luba me alatul vaenlasel oma kärnast kärssa pista meie võitmatu kodumaa pühale pinnale! Proosit! (*Presiidium assisteerib.*)

Major Cum (*rahulikumalt, joviaalselt*): Veelkord rõhutan, kallid koosviibijad, et püsside konfiskeerimist tuleb mõista. Padrunite odavmüügi asemel otsustas valitsus meie eest teisiti hoolitseda. Üleliigsed relvad suunatakse meie suure ja laia kodumaa avarate piiride kaitsele. See on meie kõigi ja maailmarahu huvides. Teadlike kodanikena te kindlasti tervitate seda tarka sammu. Elagu juhi partei ja valitsus! Hurraa, kaasmaalased! Isikliku vintšesteri jahipidamiseks saate kätte faktooriast, siis kui karusnahaleping on alla kirjutatud. Vastavalt plaanile. Teistele ei ole relvi tarvis, see on ohtlik ja toob kaasa ainult tülisid ning häda. Ma arvan, et siin ei ole midagi õiendada, kõik on arusaadav. Täna, kodanikud! Ühise võidu nimel! (*Tühjendab teeklaasi viinaga, kaaskond järgib, lasevad riigil ja valitsusel elada.*) Elagu meie humanne hunta, õitsegu poliitsekretoorium! Jää kestma, tark ja õiglane valitsus! Maha tagurlikkus!

Camrada Schwarz: Nõnnamoodi! Mis oli kogukonnal veel omaltpoolt ütelda? Kogu maailmas leiduvatest hinnalistest kapitalidest kõige hinnalisem ja otsustavam kapital on meile inimesed. Seda ütles meie suur juht ja õpetaja, rahva au, mõistus ja südametunnistus äsjatoimunud parteikongressil. Ilmaasjata ei ole ta meie riigi juhiks valitud, rahvas armastab teda palavalt. Anname nüüd sõna kohaliku kogukonna esindajatele. Presiidiumile on saabunud teade, et teil on seal miski läkitus koostatud. Ja veel mingid nii-öelda nõudmised. Loodame et need on reipad ja ülesehitavad, käivad ajaga sammu! Se tähendab, et sõidavad mootorsaania nagu kaasajale kohane. Ha-ha-haa! Laske tulla, kallid kütid ja karjased, isased ja emased! Riik kuulab teid nüüd lahkesti ära.

Mehed müksavad üksteist, müksud käivad ringi, üks tõuseb ja ulatab Sõdur-tõlgile pruuni paberilehe. See hakkab uljalt ette lugema, järjest üha süngestudes.

Sõdur-tõlk: Telegramm maailma rahvastele. KÕIGILE! KÕIGILE! KÕIGILE!

Soontagana poolsaare väikerahvaste hõimud, kes aasta tagasi organiseeriti meie uue valitsuse poolt iseseisvasse ringkonda, hakkasid esimestest päevadest peale kannatama Igavese Hunta ettevõtmiste surve kogu raskust. Ringkonna võõrvõimud, õigustades end

internatsionaalse rahvusküsimuste programmiga ja kasutades ära Põhja pärismaalaste teadmatust, rakendasid suurriikliku šovinismi omavoli, uurimata eelnevalt põliselanike majandust ega tegemata selgitustööd. Vaatamata oma eraldatusele massidest, viisid kohalikud ülemused küttide, kalurite ja põhjapõdrakasvatajate seas läbi tundrale arusaamatu klassilise kihistumise ning kutsusid sellega esile vaenu hõimlaste vahel.

Hõimude sajanditepikkused traditsioonid on häbiväärselt puruks tallatud. Põliselanike majanduse sotsiaalne rekonstrueerimine hakkas toimuma nagu suure maa lääne-, kesk- ja lõunapiirkondades. Moraalne rõhumine, tegelikke võimalusi kaugelt ületavate maksude, maksete ja karusnaha ettevalmistamise plaanide kehtestamine, religioosete veendumuste vabaduse hävitamine, relvastatud repressiivsete gruppide ringsõidud, elanikkonna humanitaarsete tunnete solvamised kutsuvad esile avaliku meelepaha, elanikkonna protesti, mis väljendub mitmes vastuhakus ja isegi ülestõusudes, mis on praeguseks haaranud mitmed naaberrajoonid, kokku üle 5 tuhande inimese. Julm arveteõiendamine ülestõusnutega on ületanud kõik piirid. Halastamata lastele, avasid rõhujad käesoleva kuu koidikul tule põliselanike rahulike elamute pihta. Pärast pärismaalaste ühtset vastulööki koondavad võimukandjad taas sõjajõude ning, kasutades kõiki tehnilisi vahendeid, tahavad taas põliselanikke rünnata.

Kõigevägevama Jumala nimel, pöördume meie, Soontagana poolsaare ikestatud rahvad kõigi maailma riikide poole palvega kaitseks ning hoidmaks valitsejate käsi tagasi ebaõiglasest kättemaksust. Meile on hästi tuntud lääneriikide tsiviliseeritud hoolitsus oma hõimude suhtes. Üle hiiglaslike vahemaade ulatame meie, Põhja põliselanikud, teie poole käed kindla veendumusega ja lootusega saada abi kõige lähemal ajal. Metsatundra põlishõimude ülesandel, liikumise juht, Kajur Borean. Sel ja sel aastal, tätt-tätt-tätt...

Morn vaikus presiidiumis. Julgeolekuülem ajab end püsti, viibutab aeglaselt ja hoiatavalt mausriga.

Major Cum: Nii, nii, sõbrakesed. Näen, et teil on siin valged abimehed olnud... Targad mehed taskus, mis? Enne, kui me hakkame siin midagi ette võtma või üldse arutama, teatan teile täie kindlusega, et sellised alatud soperdised ei jõua kunagi kohale. Mit-te ku-na-gi! Võin teile isalikult kinnitada, et kogu maailma juhtivate riikide valitsused toetavad täielikult meie uut poliitikat. Selleks on meil kõik vajalikud paktid sõlmitud ja deklaratsioonid saavutatud. Meil on nendega üheksakümmend üheksa protsenti sarnasust. Ja kuuskümmend protsenti kogu mandri gaasist ning naftast, terves ilmas aga palju rohkem kui kaksikümmend. Nõme lapsik plära, reaalsusetunde puudumine. Elate oma udupilves, põdrapabulad, kukkuge maa peale!

Hääl rahva seast: Kui ei jõua nüüd, jõuab järgmisel aastal! (*Tõlk seletab ülemusele.*)

Major Cum (*huulde hammustades*): Järgmisel aastal? Järgmisel sajandil ehk jõuab, teie koduloomuuseumisse.

Hääl rahva seast: Mis on sajand? Mis on sajand inimesele? Mis Toorjumile? Ühele kaks elu, teisele silmapilk. Või mis on tuhand? (*Tõlk seletab.*)

Major Cum: Arreteerige kohe see ässitaja! Ebajumalanikerdaja. (*Mees vahistatakse.*)

Cum ja Schwarz panevad pead kokku, vahetavad paar repliiki, noogutavad.

Camrada Schwarz: No kui juba trumm läks, mingi ka juurikad. Mis kiri teil veel oli ette lugeda?

Saadik ulatab talle põuest veel ühe paberi. Schwarz muigab põlglikult ja edastab selle tõlgile, see hakkab lugema.

Sõdur-tõlk: Põlisrahva nõudmised Soontagana ülemustele.

Vabastada viivitamatult neli – noh, siin tuleks ju öelda, et viis – arreteeritud kütti. Kui seda ei juhtu, võtame pantvanid ja need võib siis tapetuteks lugeda.

Sulgeda kohe internaatkool, lapsi kooli mitte võtta ja need lapsed, kes seal juba õpivad, kõnelemata haigetest, saata vanemate juurde tagasi.

Tühistada jõukamatelt peredelt maksude nõudmine, mitte koormata neid kindlate

plaanidega ja uusi asju plaani täitmatajätmise pärast mitte kohtusse anda, samuti taastada nende hääleõigus.

Mitte võtta rohkem põhjapõtru ja nahku faktooria ja kultuuribaasi jaoks ega nõuda veelgi enam põliselanike tööd.

Tühistada kõik põliselanike aretid, pidada nende üle kohut ainult nende oma kohtuga ja mitte viia kedagi tundrast kuhugi ära.

Muuta karusnahkade ja kala norme ning lubada meil toiduaineid ja laskemoona raha eest osta. – (*Tõlk irvitab.*) Ah vinte ei tahagi siis enam tagasi, mis te paljaste padrunitega teete? (*Tõlk saab oma ninatarkuse pärast ülemuse karmi pilgu osaliseks.*)

Sulgeda ja eemaldada kõik kaubandusfaktooriad karjatatavast tundrast, samuti keelata tööstuslik kalapüük Pühajärvel.

Kõik võõrad lahkugu üldse Soontaganalt, muidu me hakkame sõdima ning ajame teid jõuga välja.

Cum ja Schwarz vahivad vihaselt tõtt, raputavad pead.

Major Cum: Kiri, millel ei ole nägu, valetab. Valetamine on hullem kui surm! Need on teie enda kõnekäänud, eks ole? Kes on selle jõleda soperdise autor? Astugu ette! Ei julge? Julgeolek on selleks loodud, et keegi enam pimedusejüngreid ei kardaks! Need parasiidid, kes söandasid taolist laimu ässitada, tabatakse ja mõistetakse karmi kohut. Seni võtame vahi alla saadiku, kel jätkus ülbust see jätkus üle anda. Ta võib-olla vabastatakse kautsjoni vastu, kui kõik mässajad on välja selgitatud ja puruks litsutud. *Écrasez l'infâme* – nõnda kõneles juba Zarathustra! Ei mingit halastust nõrkadele ja haledatele! Päikeseratast ei saa keegi tagasi pöörata! Ajaloo vääramatut kulgu kõrgemate sotsiaalsete formatsioonide poole ei õnnestu peatada! Edasi võidukale võidule!

Sõdurid, kes ammu püssid õieli ajanud, võtavad saadiku kahevahele ja viivad ruumist välja. Uusi sõdureid tuleb sisse. Tõlk enam ei tõlgi, tähendus on niigi selge ja küllap hiljem ka tõlgitakse. Punetav ja hingeldav major sunnib end rahule, jätkab tangis hammastega ja julmalt.

Major Cum: Käsi südamel ma võin teile kinnitada, et välja ei aeta siit maalt mitte meid, vaid välja küüditame siit hoopis teid... Vähemalt pooled teist, kui meeolud ei parane ja progress ei võida. Antud olukord kujuneb selliseks, et mul tuleb mainida, et oleme käitunud ettenägelikult ja tellinud juurde relvastatud abiväge. Aga ma ütlen teile kurvastuseks, et vana ütlus – hammas hamba, silm silma vastu – siinkandis kahjuks ei kehti. Isegi kümme hammast hamba ja kakskümmend silma silma vastu mitte. Vahe tuleb palju suurem, palju suurem... Kahju, et teil mõistus ei ulatu kõrgemale põdraperest, sest mulle te omajagu isegi meeldisite. Tundusite kuidagi nii rahumeelsed. Aga oleme ussi oma rinnal soojendanud. Raisamardikad. Nu-nu, vaatame, vaatame... kes keda. Tasa ja targu, tasa ja targu... (*Hindab pilguga sõdurite hulka ja presiidiumit, kurgustab klõmaka ja laseb innas kolleegil jätkata.*)

Camrada Schwarz: Aga – kõigepealt haridus ja kultuur! Esmalt ajame sirgeks selle kooliasja. Kõik lapsed, kes on eeskotta kogutud, lahkuvad kohe kooli internaati. Transport ootab ja siin ei ole enam midagi viivitada. Eraldi kaasvatustöö tuleb mässuliste võsukestega, aga rahumeelne tundrarahvas võib olla täiesti mureta. Kinnitan teile kogu südamest ja annan ohvitseri ausõna. Lapsed on kogu aeg professionaalse pedagoogilise järeelvalve all, neist kasvatame meie riigi täisväärtuslikud kodanikud, uue elu alustalad. Nafta- ja gaasitööstuse operaatorid, energiatootjad ja valgusekülvajad! Uue elu insenerid! Rajame põhja eesrindliku põllumajanduse: raadame põldu, lõikame kaera, toodame silo ja piima! Püstitame kasvuhuoned: värske salat, tomat, kurk – roheline sibul! Vitamiinid! – *Mehr Licht!* (*Kummutab selle piduliku toosti saatel presiidiumi rõõmuks viinaklaasi.*)

Schwarz ja paar sõdurit haaravad kaasa koosolekuruumis viibivad väiksemad lapsed ja talutavad nad uksest välja. Ogalik teeb vastalisi kurguhäälitsusi, teised väänlevad, aga on vait. Rebasesaba raputab end julgelt lahti, kuid läheb ise vabatahtlikult järele.

Hiirepiuks (*väljatalutajale vastu punnides, uksest*): Ma nägin eile! Valge põder seisis mäe peal,

kuldsed sarved peas!

Rahvas saalis ohhetab. Väljast hakkab kostma mootorimüra, mis vähe aja pärast vaibub.

Kuremari (*tõuseb rahva seast püsti ja lausub rõhuga, end talitsedes*): Teie jutt on kaarna lubadus, kes töötas, et ei söö enam kunagi kärnkonna. Kibe, oi kui kibe! Aga siis jälle sõi! Kui kaarnad ja varesed olete te parves meie kallal. (*Tõlk ülemale.*)

Hääl rahva seast: Mis on kultuura ja kultbaaza: kulle on meie keeli saatan, kole koll, naabri keeli mehesaba! Kollimaja ja türatate! (*Tõlk ülemale.*)

Major Cum (*muigab pettunult ja rehmab käega*): Türa teile omale suhu! Ja paneme ka teie emadele! Koosolek on lõppenud. Oodata edasisi korraldusi. (*Istub toolile ja kummutab klaasitäie viina. Vaikib mornilt.*)

Hääl rahva seast: Hingevalu pole hoopiski see, mis kehaline valu. Hingevalu elab inimeses ka pärast surma, ta antakse pärimise teel edasi. Vella-lell ütles nõnda.

Presiidium (*on sünge, aga mitte üleliia; vahetavad elutarku repliike*): – Ah, mis sa neist tahad, poolmetsik lihtsameelne elanikkond. – Aborigeenid! – Ja alkohoolikud kui pärglid. – Jah, harimistööd on siin veel kõvasti! – Aga kui palju on juba saavutatud! – Justnimelt. Koalitsioon ja valitsus vaatavad meie peale, me ei vea neid oma sektoris alt! – Ei noh, muidugi, kus sa sellega. Käärime aga käised üles. – Ei, me ei lase oma ihuliikmeid niipea longu... haa! – Mul on veel nii palju ankeete tarvis täita, vanu toimikuid ümber vorpida. – Varsti hakkab siin nalja saama... Ankade täitmisel ja vanatoide vorpimisel... – Jaah, kepp pannakse tükikate seljas tantsima, kindel mats. – Pannakse, pannakse... nii küttidele kui nende koduloomadele... nagu see ikka käib. Küllalt nähtud. – Terviseks! – Terviseks!

Sõdurid ajavad samal ajal püssidega udjades pärisrahva laiali, rahvas sumiseb ja mõmiseb.

Müüginaine (*igasugu Nike'ides; ärritatult, firmasumadane lauale vinnates*): Vabandage, härra kolonel! Auväärt presiidium. Aga Warentupp! Meil oli kokkulepe, et koosoleku järel saan ma tutvustada meie kosmeetikatooteid! Ärge unustage, et meil on sponsorleping. Mul on spetsiaalselt kaasas näidiskomplekt Warentuppi näo-, käte- ja muid nahahooldusvahendid. Need on välja töötatud justnimelt Põhjaregioonide karmi kliimat arvestades. Meil on pikaajaline kogemus ja üleilmne müügivõrk. Tooted on looduspõhised, kasutatakse vaala-, morsa- ja hülgerasva, *aloe vera*'t, hailuu ja oinasarve pulbrit ning muud tervislikku. Sobib igale vanusele, kusjuures väga hästi ka surnute võidmiseks! Aga ma kardan, et ma pean kompanii nimel resoluutselt protest...

Major Cum (*karmilt vahele lõigates, seejärel leebudes*): Madaam, ärge sekkuge poliitikasse! Kas te ei näe, et olukord ei võimalda. Järgmine kord. Aga seni – võib-olla keegi presiidiumist soovib osta? Direktriss ja välisvaatleja või teised. Tundke end kui sõiduvees, pakkuge esmalt ikka omadele. Küll te varsti mõned kadunukesed ka saate, kreemitage siis nii, et vahutab...

Edevusest mitte ilma jäänud direktriss ja kohmakas nagisev rüütel hakkavadki potsikuid uurima ja nuusutama, müüginaine on sunnitud nendega tegelema hakkama, jagab voldikuid. Ka muu presiidium küünitab end lähemale; tõmbuvad kaupa käppides endasse.

Vigurvänt (*karusmees, jääb maha istuma, näib purjus olevat ja magavat; teeb aga silmad äkki lahti ja pajatab*): Ükskord ühel pimedal sügisööl hakkas pabulakesel igav üksi tundras elada. Hea küll, mõtles ta, lähen õige ämblikutele külla.

Jõudis kohale, koputas. Ämblikud pärima: „Kes seal on?”

„Mina ise – üksi!” vastas pabul.

Ämblikud süütasid õlilambi, et näha, kes nende ukse taga see Mina-ise-üks on.

Nägi pabulake ämblikke, kohkus nii, et veeres eemale, kukkus kivile ja läks lõhki.

Karplauhti! Kõik kohad olid haisu täis. Ämblikud pidid mujale kolima.

4. pilt

Lõuna koolis

Päikesepaistelisel sulailmal istuvad koolimaja ees poiss ja tüdruk. Stress toob välja hellad tunded. Taamal mängivad teised lapsed lumesõda, tundralapsed loomulikult kaotavad.

Rebasesaba (luuletab Päikesepistele ülemlaulu „Hommik“):

Sa vaatad mulle otsa	Oota, kasvan.
Päikese palava silmaga...	Kasvan päikese käes.
Liiv kõditab mu jalataldu	On nii hea!
Päikese sõrmedega.	Hingan täie rinnaga.
Su ümaratel põlvedel,	Ahmin päikest.
Mis on kui kaks päikesekera,	Maailm muutub päikeseliseks.
Vallatleb päike kui häbelik põdraõhv.	Lahkemaks muutub.
Su rinnad	See on õnn!
On kui kaks päikeseratast.	Kas tõesti maailma ükskord
Ja su silmad on kaks päikesejärve.	Kaotab ära sinu,
Nendesse upun.	Minu,
Päiksesse upun!	Päikese?

Päikesepiste (vastab innuka hümniga „Hetta tundra“):

Hetta tundra on mu maa,	Ema nõmmed pärandab,
Hetta tundra omaks sain.	Isa vee seal pühitseb.
Olen sündind sellel maal,	Tundra elav vaip mu ees,
Seal on kõik mu südames.	Sammal voogab, veritseb.
Põdrad maast sest nosivad,	Kõik see minus sügaval,
Nende jäljemuster maas,	Sellest jõudu palju saan.
Nartajälg ja põdrasarv	Hetta tundra on mu maa,
Veresoon mu keha sees.	Hetta tundra omaks saan.
Seda eal ei unusta!	Olen sündind sellel maal,
Seal ma neiuks sirgusin,	Seal on kõik mu südames.
Maa mul kingib lapsed seal.	

Kooliteenija (kõlksutab põdrakrapiga): Lapsed, vahetund on läbi! Tundralastel algab kehaline kasvatus. Teistel lastel sõjaline algõpetus. Valmis tööks ja kaitseks! (Vastab ise.) Alati valmis!

Järgneb aeroobikatund energilise disko ja hiphopi järgi. Täielik mõistmatus ja apaatia tundralaste poolt, mõni moepärast katsub siiski järele teha. Instruktor naudib iseennast, ei pahanda tuimade lastega, tal vist ükskõik.

Võimlemisinstruktor (küütlevas sporditrikoos): Njii, ljapsed, aerjoobikatjund! Njeljaks rjivistjuda! Pjaigal sjammu mjarss! Jaaa – jüks, kjaks, kjolm, njeli; üjks, kjaks, kjolm, njeli... Tjehke mjinu järele!... Kjiiremini! Jüks-kjaks-kjolm-njeli, jüks-kjaks-kjolm-njeli... Rjeipamalt, rjeipamalt!... Ljõug jüljes!... Pjõlv pjüsti, njoormees! Jaaa... Rjind ette!... Vjaat – njii on njeile vjaja!... Jedasi... tjublirii!... Ijaa: jüks-kjaks-kjolm-njeli, jüks-kjaks-kjolm-njeli... – – –

Kooliteenija (*kõlksutab krapiga*): Suur vahetund! Söögivahetund! Kõik sööklasse: makaroni-piimasupp! Poslamentasla kala! Urjukikompott ploomidega! Nämmanämman...

Võimlemisinstruktor (*seksikalt higine, mõnuga*): Nuuu häästi – lüõpetame! Hjingame tjuuugevalt sjisse... jaaa vääälja... Njiiiviisi, kjolm kjorda... hjaaaah... hjaaaah... hjaaaah... puuuuuhhh... puuuuuhhh... puuuuuhhh... Vjääga hjea. Tjund on lüõppenud. Hjad ljapsed.

Kooliteenija seab end söökla ukseaval sisse, kontrollib käsi; suunab kõik käsi pesema. Tundralapsed istuvad tülpinult laudade taha. Songivad lusikaga toitu ning tõstavad nurinat.

Rebasesaba: Meie neid usse ei söö!

Kaarnasilm: Meie neid usse ei söö!... Ja lehmepaska ei söö meie ka!

Kooliteenija: No mis hullu juttu te ajate, sõgedad inimeseloomad! Mis ussid?

Rebasesaba (*näitab jahmatanult*): Need valged vaglad ei ole söömiseks... Miks nad on selle kuse sees?... Ja need verises pasas kalad... Vabandage, meie ei söö nõnda... Kala peab puhas olema! Sööge ise, kui meeldib!

Kooliteenija: Oh sa pime tont! Need on ju ometi makaronid! Ei ole varem näinud vä? Puhas toit, nisujahust. Ja see on veega segatud piimapulber, mitte lehmakusi. Kust seda rõõska piima siin kolkas võetakse, tohman! Ega minu pere ei jõua ka enam teie kõikide jääke ära süüa. Ja siga külmus ka ära... Kas kodust saadud suitsuliha on siis juba otsas? Kas on tõesti raske harjuda inimeste moodi keedetud toiduga? Vaata siia, kui ilus rasvane piimakoor. Muudkui nuuma ennast. Keele viib alla! (*Matsutab ja näitab ette.*) Näe, kuidas makaronid maitsevad. Oi kui head koos õlikoogi ja ketšupiga! Head isu!

Kooliteenija püüab lusikaga piimasuppi Ogalikule suhu panna, see tõrgub vastu, tumma karjatusi kuuldavale lastes. Tugev naine haarab plika lõugadest kinni, surub need küljelt pitsitades lahti ja topib paar lusikatäit suhu. Tüdruk tõmbub krampi ja oksendab purskega kõik välja, öögib. Lapsed jäigastuvad, hakkavad ennast kõigutama ja koogama.

Kooliteenija (*rapsib rätikuga okset kitlilt maha*): Mis te koogutate siin? Kuskile te ei lähe! Saate karistada! Oodake, ma kutsun kohe direktori ja velskri. Mis täpid teil need naha peal on? Te olete vist kõik haiged! Kas sellepärast ei ole isu? Vaktsineerimata? Tule jumal appi! (*Lahkub paanikas.*)

Võõrad lapsed lagistavad naerda, teevad nägusid, õrritavad libedate makaronidega ja näitavad näpuga. Tundralapsed värisevad ja jõllitavad, tammuvad jalalt jalale, pakatavad kogunevast pingest. Tõmbuvad koomale ja hakkavad välisest krambist hoolimata mingis sisemises rütmis resoneerima.

Rebasesaba (*üha enam erutudes, hakkab teistele jutustama*): Kas te olete kuulnud, oli selline maa peal? See on vana jutt. See on... hirmus... havi praegu, havi teate? Kala. Vot havi elas kunagi maa peal? See havi oli hirmus asi, kui ta maa peal elas. Tal oli seitse tükki neid vat... seitse jalga. Kolm jalga rippusid pea küljes... Keskmisega ta koogutas ja lõi kõik uimaseks. Viskas vastu maad. Kaks kollast jalakonti nagu saanijalased kasvasid keskmise tagant suukolkast välja. Nendega puskes jääd maa alt üles. Nii et must maa läks vedelaks ja määris kõik ära. Nagu see paks komplott. Mitte kuidagi ei saa talle järele või eest ära, ta kõnnib nii ruttu. Ja kui läheb kuhugi, kellegi leiab, sööb tervelt ära! Tal suu on suur! Te kuulsite sellist, vot tak...? No vaat ta oli, elas ja valitses, rahvast hakkas kuidagi väheseks jääma. Jumal vaatab – kuhu minu rahvas on jäänud? Tšoorat seda teab! Inimene peab kaua elama, aga kuhugi on ta ära kadunud! Aga tema sai teada, ahaa, vaat kus havi inimesi sööb, rahvast on juba täiesti vähe järele jäänud... Peab ta kinni püüdma! Ainult tema püüab, ega keegi teine kinni ei püüa. Sai ta tema siis kätte, tõmbas konksuga sinna ülesse. Ütleb: sa õnnetu... mis sa teed, sa kõik rahva oled ära söönud! Ma sulle nüüd annan! Ta tõmbas omal jalgevahelt pühariista välja, toppis havi kurku ja lasi kõhu marjast punni. Aga havi hakkas vastu ja näksis jumala keskmise jala tükkiideks ja neelas alla. Siis jumal andis hea keretäie talle, tappis ära. Siis mõtles, et peab lahti laskma, maa peale. Lasigi lahti, maa peale. Aga seal metsas seisis lehis. Tema otsa jäi haug kinni, rippus seal ja noogutas ninaga. Kuni nina hakkas musta verd purskama ja läks otsast põlema. Ja siis

tulid need... need... need tulid, ussid. Siis kui havi rippus puu okstel ja tema peal hakkasid ussid roomama. Hakkasid nad tema pealt kukkuma. Suur tõuk kukub, suur kala tekib, väike vagel kukub, väike inimene tekib. Suur kala on ilma käte, ilma jalgadeta. Inimene on nagu inimene ikka, nutab ja hakkab kohe kasvama. Jumal otsustas, et ilma käte ja jalgadeta havisid maa peale elama ei jäta, hakaku meres levima, seal on kalu palju. Las purskavad musta vett, palju tahavad, ei lähe põlema. Lehitavad sabaga ja elavad tuhat talve vanaks nagu ätid. Lehviätid, ütlevad võõrad, kes neid ei tunne ja esimest korda näevad. Maa peal tundrarahvast kõikide havide jaoks küll ei jätku. Ärgu nad enam veest maale ronigu. Kui tulevad, söövad inimesed nad ära. Ilma käte ja jalgadeta ei jõua kaugele. Vaklasid aga inimesed ei söö, sest need oleme me ise... jumala marjast siginenud. Ennemuistne tõsilugu.

Kooliteenija tuleb tagasi koos direktriksi ja velskriiga. Arst vaatab paari lapse kätt ja nägu, uurib punaseid täppe. Lööb käega, ei ole tähtis.

Velsker: Tavalised leetrid. See ei tee midagi. Aga koju ei või lasta. Karantiin!

Direktriss (*velskriile, kuid selle kaudu oma arust laste tuju tõstes*): Nojah, nad ei saa ka kunagi terveks. Nad on meil siin iga asja vastu vaksineerimata, ma ei tea kohe, mis saab. On ikka tsiviliseerimata kolgas siin vanajumala pörgupõhjas! Muudkui karantiin ja karantiin! Muret ja vaeva me kalli hõimukurnaga kui palju. Minu kass Bloomberg on ka paremini vaksineeritud. Ainult köhib vahel karvu ja peeretab, muidu kriips-kriips sööklast palasid näppama.

Velsker: Kui on karantiin, siis on karantiin. Küllap tahetakse, et metsatundra tööjõureserv ei lange allapoole kriitilist piiri. Ei saa neid vaheajale lasta, vallandavad epideemia. Mis meie parata saame.

Direktriss (*lastele*): Mis meil siin toimus? Kes rikkus distsipliini? Ikka jälle meie Aleksander? Miks te jälle ei söö? Mis alaealiste streiki te siin mängite? Oh te rumalad, vaesed hinged.

Rebasesaba: Vaesed hinged? Meie olime vaesed... Nüüd me enam ei ole, sest jõukad on rusikasse pigistatud, ära lämmatatud... Nüüd me oleme keskmised... Keskmikud, ütlete teie... Kükitame siin teie keskel... Teie olete me kukil pealmised ja ümber äärmised ... ja alumised on surnud juba... Meie oleme justkui vangid... Keskel vanglas... keskvanglas... Meil ei ole enam midagi... Teie võim abistab... Teeb meid vabaks meie oma elust... metsas ja tundras... Suur õpetaja käskis nii teha... Et erinevusi ei oleks ja kõikjal koidaks vabadus... Siis väikesed õpetajad tunnevad ennast hästi... Elama peab kultuurselt... Vaat kui hakkame kultuurselt elama... Nagu teie... Sülitame oma isa ja ema peale, kes on rumalad... Suur tarkus... Suur juht... Suured isad... Nende plaanid on head... Teavad, mis on meile hea... Nuudlid ja hapupiim... Miks me arvame, et te olete halvad inimesed? Koledad... Nagu katk... Et see maa muutub Kollidemaaks...

Direktriss: No mis asja sina patrad, Aleksander. Kas sul palavik on, et sonid jälle? Mis sa hingeldad? Leetrid läksid ometi juba üle. Ega sul kopsupõletikku ei ole tulnud? Oled veel nõrk. (*Katsub laupa ja püüab teise kurku vaadata.*) Ütle ,aaa'!

Rebasesaba (*lööb käe eemale, sirgub ja ütleb rõhuga*): Mina ei ole Aleksander.

Direktriss: Oled küll Aleksander, mu kallid. Ja sinust saab kord tubli töömees, uue elu ehitaja ja valguse tooja siia pimedasse – Kollidemaale, nagu sa osavasti märkisid.

Rebasesaba: Ma ei tunne ühtki Aleksandrit. Ja ma ei tunne kedagi, kes tunneb Aleksandrit.

Võib-olla see pätt seal on Aleksander. (*Osutab käega suurele muulaspoisile, kel nina all mustad vurrukesed kui peitliterad.*) Mina olen Rebasesaba. (*Pätiks kutsutu kukub hirnuma, koolirahvas muigab mõnuga.*)

Direktriss: No-no, poiss, jutt jätta! Kui oled Aleksander, siis oled Aaaa... aaaaa... aaaaaahhh... *Rebasesaba on saatnud direktorile hävitava pilgu, nii et see vakatab ja kandub vuhisevas tõmbtuules ning hädaliselt aa-tades tagasi oma noorusega. Lava hämardudes satub ta üksi kõrbesse, punktvalgusesse ja dombrahelidesse. Ühtäkki äiutab ta süles imikut, ümisedes unelaulu. Titt lällab vastu. Siis kargab näitsik äkki pööraselt püsti, tõstab pambu pea kohale ja*

paiskab valjult kriisates punastest tellistest kaevu, mille rakete külge on seotud mäletsev kaamel. Langeb seejärel maha, jääb sipelema ja ahastama; kaamel sülitab ta peale lärtsuga. Kui publikul on vingumisest isu täis, tuleb uus tuulispask ja kannab naise kaevu juurest minema. Pärast pöörast ja hirmuvokaali avastab direktriss end uuesti seismas Rebasesaba ees.

Direktriss (*hingeldades ja kõõksudes, peaga pendeldades, siis reaalsusesse maandudes*): ...aaaa ...aaaa ...bortt ...aaaa ...bortt ...aaa-kh ...aa-ga ...portt ...portsss ...aaga porttsss-jonn ... aaga oma ...porttssjonn ...ööö ...portsjon ...söö nüüd ikka ilusti ära, Aleksander! Aaaa-kh... aaa-kh... Mis? Aaa – port-sjon, eks ole, Aleksander! (*Ehmatab Rebasesaba uue hävitava pilgu peale, tõstab käed näo ette.*)

Velsker (*direktrissi poputama sööstes*): Jätke nad rahule, proua direktor, see on neil arktiline hüsteeria. Nad ei tea ise, mis nad sonivad. Ärge neid praegu rohkem puutuge. Muidu hakkavad veel märatsema. Seda on juhtunud. Kes selle inventari pärast ära remondib ja asendab? Teinekord. Teinekord. Hoidke end oma astmaga, ärge erutage. See ei ole seda väärt, et ka teie haigestute. Jumal hoia! Mis me ilma teieta siin teeksime! Olete meile justkui oma lihane ema, meie kõigi eeskuju!

Direktriss: Aaaah... Hõkk! ...Ma ei tea, mis mul hakkas... Peapööritus... Nagu mingi karusell... Vererõhk vist... ...Olgu siis seekord veel andeks antud. Nende harimisega läheb meil veel kaua aega, käituvad nagu metsik põdrakari. (*Laste poole.*) Mõelge järele, häbi peaks olema – suured lapsed juba. Et oleks homseks rehkendused tehtud. Kui tervet ei jõua, tehke pool! Haa! Aga tehke! Püüelge katkematult valguse poole. Õppida tuleb terve elu. Õppida! Õppida! Õppida! Teadmine – valgus! Mitteteadmine – pimedus!... Kas saite aru, mis ma ütlesin? Mõistate juba niipalju inimeste keelt? Oh te väiksed varsakabjad. Rivitult! Võite õppima minna.

Kooliteenija ajab teised lapsed sööklast välja ja taanduvad ka ise. Tundralapsed jäävad omakeskis põrnitsema, ümisema ja kõikuma. Võtavad üles vaikse joiu, toibuvad.

5. pilt

Õhtu internaadis

Lapsed lesivad või on istuli tühjade raudvoodite kõrval madratsitel, mis nad on põrandale tõstnud. Hakkavad üksteisele lugusid jutustama. Rebasesaba rahulikumalt, teised on veel ärritatud. Kohati põhjustavad lood ägedaid, kuigi hillitsetud tundeid, nii naeru kui ka nutmapuhkemist. Kõrvaltoast kostab Rosa Salvaje muusika ja seebivulin.

Rebasesaba (*hirmunud Päikesepistet paitades*): „Käharpää.”

Kord püüdsid karu ja rebane koos kala. Nende juurde jooksis väike tüdruk, kellel lehvisid ümber pea pikad juuksed. Karule plikatirts ei meeldinud: „Ta rikub meie kalapüügi ära.”

Karu käratab tüdrukule: „Mine ära, räpane, kasimata plika!”

Rebane noomis karu: „Mis sa lapsest kardad, see on ju hea tüdruk! Ja kui ilusad kähara lokid tal on!”

Tüdruk mängis rebasega. Siis hakkas tal külm. Rebane võttis seljast oma lumivalge kasuka, pani plikale ümber ja ütles: „Oi, kui ilus tüdruk sa oled! Just nagu minu õde!”

Tüdruk lippas koju ja jutustas emale, mis temaga juhtunud. Ema käskis tütrele kutsuda rebane külla teed jooma. Rebane jõi teed, maitses kala. Kala pandi talle külakostiks kaasa.

Rebane kõpsutas kalakotiga kodu poole. Talle tuli vastu karu.

„Kust sa said nii palju kala?”

„Käharpää andis!”

Karu müttas kähku käharpäise tüdruku juurde. Jõudis kojani, aga selle uks oli kinni.

„Käharpää, tee lahti! Anna mulle ka kala,” palus karu.

Käharpää ei vastanud. Karu hüüdis teist korda: „Käharpää, anna mulle otsemaid kala!”

Siis visati kojast välja kalasaba, mida koeradki polnud tahtnud. Selle asemel tahtsid koerad aga karu kintsu. Karu pidi näljaselt koju vantsima, tagumik auklik ja sabalapp ripakil. Hea veel, et eluvaim sisse jäeti.

Kaarnasilm (*pisut armukadedalt*): „Kaaren ja rebane.”

Kaaren istus oma koja ees ja mõtles, kuhu minna jahile, kas mere äärde või tundrassa. Arutas hulk aega ja otsustas lõpuks minna mere äärde.

Jõudis kaldale. Lained sahisid kurjalt, liival visises kibe vaht. Kaaren kõndis mere ääres, väsis lõpuks päris ära, aga saaki polnud ta ikka veel silmanud. Ta sügas end pettunult korra kõrva tagant ja liivale kukkus täi. Kaaren sidus putuka nõöri külge ja hakkas teda kodu poole vedama. Mida lähemale ta kodule jõudis, seda raskemaks saak muutus. Kaaren tiris ja ähkis. Lapsed nägid teda, jooksid vastu ja aitasid saagi kojani vedada. Alles siin vaatas tark lind tagasi ja nägi, et köie otsas oli suur hüljes.

Seal lippas mööda naabrimees rebane. Rebane kohe pärima: „Kust sa said nii palju toitu?”

„Mere äärest,” vastas talle kaaren.

„Siis ma rändan ka sinna!”

„Pole vaja, ära mine. Sa rikud mu jahirajad ära. Parem ma annan sulle osa oma saagist.”

„Milleks saaki jagada! Õpeta parem, kuidas hüljest kätte saada.”

Lahke Kaaren rääkiski kõik ära.

Rebane lippas ka hulk aega mööda mere kallast, lõpuks tüdines ära ja sügas ennast kõrva tagant, nagu kaaren käskinud. Nüüdki kukkus liivale priske putukas. Rebane sidus putuka nõöri otsa ja hakkas teda koju tirima. Mida lähemale kodule, seda enam hakkas punasaba uudishimu vaevama. Juba paistiski kodu, lapsed jooksid kilgates isale vastu. Rebane ei suutnud enam oma uudishimu talitseda, vaatas selja taha, aga priske hülge asemel oli nõöri otsas seesama putukas, kes ennist sinna oli seotudki.

Kaaren sõi hülge ära ja mõtles jälle: kuhu nüüd jahile minna. Kas jõe äärde või tundrassa? Arutas asja nii ja naa ning otsustas lõpuks minna jõe äärde.

Kaaren jõudis jõe kaldale, aga seal mängisid hiirepojad. Nad märkasid kaarnat ja kilkasid: „Taadike! Taadike tuli meile külla!”

Hiirepojad viisid kaarna oma jarangasse teed jooma, kostitasid teda rikkalikult ja panid üht-teist külakostiksiki kaasa.

Kaaren seadis toidumooni nartale ja asus koduteele. Sõitis, sõitis, aga narta muutus järjest raskemaks. Kaaren sõitis edasi ega vaadanud kordagi selja taha. Alles siis, kui ta jõudis oma jarangani, vaatas tagasi. Narta oli kuhjaga täis punast kala ja rasvast liha!

Jälle lippas mööda naabrimees rebane. Rebane kohe pärima:

„Kust sa said nii palju toitu?”

Kaaren jutustas, mis temaga oli juhtunud, ja rebane tormas ummisjalu jõe poole, et armastada säga.

„Parem ära mine! Sa rikud mu jahirajad ära!” kutsus kaaren teda tagasi. Aga kes suudaks pilusilma veenda!

Rebane lippas mööda jõekallast, hiirepojad märkasid teda ja kilkasid rõõmsalt: „Memmeke! Memmeke!”

„Peletised, mis memmeke ma teile olen! Silmad on teil pisikesed ja pungis ning sabad nagu rootsud,” torises rebane.

Hiirepojad jooksid koju ja kaebasid vanematele, kuidas neid solvatud. Rebane ise

jõudis ka pärale ja pahandas: „Kui madal ja pime püstkoda!”

Istus palumata maha ja hakkas hiiri kamandama: „Tooge midagi süüa!”

Vana hiir pani rebase ette söödavaid juuri ja kalatükke. Rebane pahandas:

„Mida te mulle õige pakute? Tooge rohkem ja paremat kraami või muidu ma pistan teid kõiki nahka!”

„Kui vastumeelne külaline,” mõtles vana hiir ja talle meenus hea Kaaren.

Hiired andsid rebasele külakostiks kaasa kelgutäie rohtu. Rebane sõitis koju, aga narta muutus aina kergemaks. Juba oligi kodujaranga, juba jooksid lapsed kilgates vastu. Rebane vaatas selja taha. Kelgu peal oli ainult rohi!

Kaaren arutas jälle: „Kuhu nüüd minna? Läheks õige tundrassa, võib-olla leian sealt midagi maitsvat.”

Mõeldud-tehtud, läkski tundrassa, kõndis seal ringi, järsku märkas üksikut muldonni. Kaaren vaatas suitsuaugust sisse. Muldonnis oli palju rasvaseid noori põtru. Neid karjatas kena käharpäine naisterahvas. Kaaren valis ühe väiksema põdravärsi ja sülitas tema peale. Põdrake kooles kohe. Naine võttis loomakesel jalgadest kinni ja heitis karjast kõrvale. Kaaren pani põdra oma nartale ja viis koju. Sõitis, sõitis, aga pilku selja taha ei heitnud. Jõudis lõpuks koduni. Nüüd oli väikese põdravärsi asemel kelgu peal suur rasvane põder.

Taas juhtus mööda lippama nalginud rebane. Rebane kohe pärima: „Kust sa oled jälle nii palju liha saanud?”

„Kui palju kordi oled sa mu jahikäigud ära rikkunud!” pahandas kaaren. „Ei ütle. Paremin annan sulle tüki liha.”

„Ma ei taha sinu liha. Tahan endale ise põtra tuua!”

Mis jäi heal Kaarnal üle, juhatas jälle, kuidas ta põdra oli saanud. Rebane lippas ummisjalu minema, leidiski üles muldonni, valis kõige suurema ja rasvasema põdrapulli ja sülitas selle peale. Põder kooles kohe.

„Ei tea, millest need põdrad küll suurema on hakanud,” arutas perenaine endamisi ja heitis sellegi karjast kõrvale. Rebane üritas põdrapulli endale selga tirida, aga ei jaksanud rasket saaki liigutadaagi.

„Perenaine, päiksekene, ae, tule õige appi!” hõikas punasaba suures hädas.

Naine tuligi, pikk malakas käes, ja kus kukkus rebast udjama. Peksis teine pilusilma kondid päris pehmeks, siis aitas tal põdra selga tõsta, et rebane võiks koju vantsida.

Rebane taarus mööda tundrat kodu poole. Aga, imelik, iga sammu järel muutus kandam aina kergemaks. Jõudis oma kojani. Ilusa rasvase põdra asemel oli ta kohale tassitud lahja kõngenud koeraroju. Rebane istus koja ukse ette maha ja hakkas suure häälega nutma. Nuttis omal silmad peast välja ja kõnges pimeduses.

Rebasesaba (*võistulaulmisest innustudes*): Või nii, Kaarnasilm! Aitüma, kena lugu. Jääb kauaks meelde! Vaat kus leidus üks loll rebane. See oli kindlasti ruuge, mitte hõbesaba – nemad on nutikad. Kohe ma pajatangi teile heast rebasest ja kurjast vaimust.

Ükskord läksid kaks õde tundrassa marjule, et maiustada ja talveks koguda. Noppisid marju, äkki ütles noorem õde: „Vaata, üks suur kera langeb taevast alla!”

„Ei lange sealt midagi, nopi paremin marju, ega talvel neid enam noppida saa!”

Kuid kera oli juba päris-päris lähedal. Noorem tüdruk ehmus ja peitis ennast künka varju, kera aga potsatas vanema õde kõrvale ja muutus rumalaks vaimuks.

„Oled sa üksi?” päris kurivaim.

Tüdruk vaatas ringi, nägi: noorem õeke kadunud! Vastas: „Üksi!”

„Aga mina nägin kahte!”

„Ei, ma olen üksi.”

„Tule mulle külla!” kutsus vaim.

„Ma ei taha!” punnis plika vastu.

Siis võttis kurivaim välja suure kõvera noa ja hakkas seda vastu kivi ihuma. Tüdruk

kohkus ja jäi nõusse: „Hea küll. Aga sina mine ees ja näita teed.”

„Ei, ees lähed sina.”

Jõudsid lumiste mägedeni. Seal seisis kurjavaimu koda, mis oli tehtud tervest kaljurahnust. Rumal vaim pärima: „Mida sa kodus harilikult sõid?”

„Põdra-, karu- ja kalaliha.”

Vaim läks jahile, tappis metsiku põdra ja toitis tüdrukut. Tüdruk sõi ja kosus. Sõi ära terve põdra. Halb jumal sättis ennast jälle jahile, aga enne lahkumist ütles tüdrukule:

„Sa ei tohi siin midagi puutada ja mitte mingil juhul millestki läbi vaadata!”

Kurivaim astus kojast välja, käskis: „Sulgu, mägi!” Ja kungas sulguski. Kojas muutus pimedaks. Tüdruk süütas lõkke, hakkas oma asupaika üle vaatama ja nägi palju luukeresid. Igal luukerel oli elav pea otsas. Tüdruk kohkus. Aga üks pea ütles talle: „Sinuga juhtub samuti. Halb jumal söötab sind, kuni kosud, siis pistab su nahka.”

Tüdruk hakkas nutma. Sel hetkel vaatas suitsuaugust sisse rebane. Tüdruk rõõmustas ja hüüdis talle: „Oh, elus, elus hõbesabakene!”

„Jah, ma olen tõesti elus!” ütles rebane. „Ja tark.”

Tüdruk palus, et rebane aitaks tal sellest kõledast koopast välja pääseda.

„Palu seda mäelt ja ta avaneb,” andis rebane talle nõu. Tüdruk tegi nii nagu kästud, ja kaljurahn avaneski. Vang hüppas kojast välja ja ütles rebasele: „Me peame siit kiiresti ära minema.”

„Võta kaasa kivi, oksake ja tükk jääd,” õpetas rebane.

Jooksid-jooksid, aga lõpuks hakkas kurivaim neile järele jõudma.

„Viska kivi selja taha!” õpetas rebane.

Tüdruk tegi nii, nagu kästud. Sedamaid kerkis selja taha tohutu suur mägi. Rumal jumal hakkas ronima üle kaljude, muudkui libises mööda liustikku alla, aga rebane ja tüdruk jooksid edasi. Jooksid-jooksid, jälle jõudis tagaajaja neile kannule. Tüdruk viskas maha oksakese. Kohe kerkis nende selja taha mets. Nõnda jõudsid nad lõpuks rebase kojani. Rebane käskis: „Jookse oma koju, ma pean tagaajajat siin kinni.”

Tüdruk jooksiski oma koju. Rebane aga viskas maha jäätükikese. Sedamaid tekkis sellest jõgi. Kurivaim jõudis jõeni, palus rebast: „Aita mul pääseda üle jõe!”

„Otsi endale mõni merikarp, sellega ujudki üle!”

Rumal jumal leidis kahe poolega merikarbi, istus sinna sisse ja vajus keskelt vette, tegi sedaviisi püksid päris märjaks. Ei jäänud tal muud üle, kui rebase juurde tagasi komberdada, nii et külmunud püksid krobisesid. Rebane oli ennast määrinud halli tuhaga, lamas kaldal ja hädaldas: „Ole hea, vii kusepott välja! Ma ei jaksa, olen päris tõbine.”

„Kuhu see tuleb valada?” päris halb jumal.

„Kuristikku. Ma näitan sulle teed.”

Rebane tahtis üles tõusta, aga kurivaim keelas teda: „Pole vaja! Mulle ei meeldi, kui keegi kõnnib mu selja taga!”

Läsksi üksinda potti tühjaks valama. Aga rebane hiilis talle järele. Kurivaim heitis pilgu selja taha. Rebane moondus härmas oksakeseks. Vaim läks edasi, rebane hiilis jälle kannul. Rumal jumal jõudis järsaku servale ja vaatas jälle selja taha. Rebane moondus sedamaid jääpurikaks. Jumal küünitas potti tühjaks valama, rebane aga haaras tal jalast. Hiiglane kaotas tasakaalu, lendas otsejoones kuristikku.

„Ai-ai!” karjus kurivaim. „Nii kahju, hea pott läheb katki!”

„Milline pott, kas see, mis õlgadel või see, mis käes? Mul ei ole kahju kummastki potist!” vastas rebane. Nii kukkuski kurivaim koos kusepotiga lõhki.

Aga nüüd on sinu kord, Hiirepiuks!

Hiirepiuks (väike ja südi, kuid unine; hõõrub silmi ning mõtleb hetke): „Miti ja... Kuikenake!”

Kuikenake sai hiirte laagri peremeheks. Ta hakkas neil iga päev külas käima. Hiired aina küpsetasid head-paremat, kostitasid peremeest. Mis väikesed hiired terve päevaga jõudsid koguda, selle pistis Kuikenake ühekorraga nahka. Hiired seisis näljast vaevu

jalul, aga peremehe vastu ei saanud. Siis ütles vana hiir hiirepoegadele: „Minge korjake unejuuri.”

Hiireema keetis ära suure põdra, segas tema liha juurtega ja kandis vägevas puunõus Kuikenakese ette. Kuikenake sõi suure isuga ja jäi viimaks magama. Siis võttis vana hiir tema sisikonna välja, pani asemele hiire oma. Kuikenakese sisikonna riputas seinale kuivama. Sel ajal, kui Kuikenake norskas, joonistasid hiirepojad talle ette roti näo: kaks kriipsukest põskedele, kaks nina peale ja väiksemaid jooni mujalegi.

Kui Kuikenake ärkas, märkas ta kohe oma sisikonda ja päris: „Kelle uma tuu om?”

„Karu jagu,” vastas vana hiir.

„Anna mulle midagi süüa!” käratas Kuikenake.

Vana hiir tõi suure tüki liha. Kuikenake hammustas paar-kolm korda ja imestas:

„Mida see tähendab? Kogu aeg sünn-sünn ja aina jääb vaheks, nüüd aga hammustasin kaks-kolm korda ja rohkem enam ei tahagi.”

„Sul on kõht veel põdraliha täis,” arvas hiir.

Kuikenake hakkas koju minema, jõudis ojakeseni ja tahtis janu kustutada. Ta kummardus vee kohale ja märkas vees rotinase nägu.

Aga Kuikenakene armastas naise. Ta hakkas naisterahvaga juttu puhuma. Naine noogutas talle vastu. „Palub midagi,” arvas Kuikenake, hüüdis oma naisele: „Miti! Tule siia! Too mulle varuase ja kivi, mille peal hõõrutakse luid! Ma abiellun selle ilusa rotinasega!”

Miti vedas aseme kohale.

Kuikenake viskas selle vette ja küsis veelanikult: „Kas see sobib?”

Aga ase ujus minema.

„Küllap ei meeldinud,” mõtles Kuikenake ja viskas vette suure kivi. Kivi pritsis vett ja uppus ära. Siis ütles Kuikenake: „Seda vist oligi talle vaja!”

Miti seisis kaldal mehe kõrval ja aiva imestas, mida kõike teinepool ette võttis.

Kuikenake pühkis oma näo pritsmeist puhtaks, kummardus uuesti vee kohale, aga seal polnud enam kedagi peale tema enda. Mees mõistis, et hiired olid ta üle nalja heitnud. Enam ta hiirte juurde ei läinud. Hiirtel jätkus edaspidi alati toitu. Kuikenake aga kooles nälga, sest tema kõht oli suure mehe jaoks liiga tilluke.

Päikesepiste (*kes seni küüsi näris, võtab jutujärje kiirelt enda peale*): „Tänamatus.” Lugu tänamatuses. Kuulake hoolega, poisid.

Kord elasid ühes kojas kümme venda. Igal hommikul läksid vennakesed jahile. Siis hakkasid nad märkama, et keegi käib nende äraolekul kojas ja õmbleb neile riideid: jalanõusid, kasukaid. Velled hakkasid valvama, kuid ei näinud kedagi. Siis toppisid nad ühe vana kasuka rohtu täis, torkasid põdrakopsud peaks ja läksid ise jahile. Üheksa venda koos topisega. Aga kümnes vend jäi koju, peitis ennast aseme alla ja jäi ootama, kes tuleb. Ootas, ootas, ära ootas. Sest äkki astus kotta valge rebasepiiga. Eks rebasepid arvanud, et kõik vennad on läinud jahile, ja tuli õmblema. Vaevalt jõudis ta tööle asuda, kui vanem vend haaras kaunitari ümbert kinni ja küsis: „Kas sina oledki kogu aeg meile õmblemas käinud?”

„Mina,” vastas rebane ja palus, et vend laseks ta vabaks.

Vanem vend laskis iluduse lahti ja läks teistele järele. Nood pärima: „Kes see oli?”

„Rebasepiiga,” vastas vanem vend.

Kord tuli rebane jälle vennaste koju ja õmbles igale vennale nuku. Kui ta sellega hakkama oli saanud, asetaski ta kõik nukud vennaste asemetele, ise aga ronis vanema venna magamiskotti ja ütles nukkudele: „Ärgake ellu! Te pole enam nukud, olete inimesed. Minge oma meestele vastu!”

Nukud muutusidki naisteks ja läksid oma mehi vastu võtma.

Kui vennad nägid naise, said nad väga rõõmsaks ja tänasid õmblejat, ütlesid, et austavad nüüd teda nagu lihast ema. Siis istusid nad kõik teed jooma. Äkki hakkas üks

nukkudest – kõige noorem ja kõige lustakam – naerma oma sõrmede üle, sest rebane oli unustanud sõrmedele küüned teha.

Teised vaatasid lõkerdajat ja hakkasid ka naerma. Vennadki puhkesid naerma oma naisi vaadates ja hakkasid tegijat pilkama: küünteta naised tundusid neile väga naljakad. Lõpuks rebane vihastas ja pirtsutas: „Oh teid tänamatuid!”

Ja jooksis tundrassa. Naised muutusid jälle eluta nukkudeks ning vendade juurde ei tulnud enam keegi. Nii nad elasidki kõrge vanaduseni, kui just mõni kärsitu varem ära ei surnud. Ongi kõik.

Kuulajad mõtlevad järele. Äkitselt tormab tuppa kamp muulaste lapsi, osalt vormiriietes, ja kukuvad tundralapsi jalgade ning rusikatega peksma.

Muulaste lapsed: – Kas jääte vait! – Loomavärdjad! – Kas teile ei ole küllalt öeldud: rääkige inimkeeli või muidu! – Edaspidi saate niikaua tappa, kuni oma rõhkimise ära unustate! – Maha lööme, kui veel kaua oma tatti pritsite. – Haisukotid! – Düstroofikud! (*Lahkuvad võidukalt. Pekstud jäävad suhteliselt hääletuna kägarasse.*)

Muulaste lapsed: – Noh, päris ära ei tapnud, aga andsime küll kõvasti. – Räpased kärsad! – *Rebasesaba ajab end vähe aja pärast istukile, pühib suust verd, sülgab välja lahtise hamba ning hakkab edasi jutustama. Teised, kes veel võimelised, õiendavad end kuulma. Päikesepiste käib vigasaanuid toibutamas; need teevad ka kõrvad lahti; isegi turtsatatakse jutu vahele.*

Rebasesaba: Ma kõnelen teile nüüd sellest, kuidas juhtkoer kaupmehi pettis.

Elas vana juhtkoer. Hulkus auga priilt ringi, sattus jõe kaldal paadimeestega kokku.

„Kuhu te sõidate?” päris juhtkoer.

„Meie sõidame faktooriasse.”

„Mehed, te ei tunne ju laevateed sinna, võtke mind kaasa, ma näitan teed.”

„Jaa, miks siis mitte, võtame teejuhi kaasa.”

Lükkasid paadi kaldast lahti ja asusid teele. Juht ütles meestele: „Ma lähen istun laevalaele ja vaatan metsa ja maad.”

„Miks mitte, istu üleval ja vahi ringi, juhata teed.”

Sõitsid, sõitsid. Kavalpea hiilis laevateki alla ja näris meeste padrunikestad katki.

Tuli välja ja küsis neilt: „Noh, mehed, kuidas seda Emajõe haru nimetatakse?”

Mehed vastasid: „Meie meelest ei ole sellel Emajõe harul mingit erilist nime!”

Teejuht seletas: „Kui te ei tea, siis ma ütlen teile. Me möödume praegu Padrunikesta suudmest.”

Mehed sõuavad edasi. Juhtkoer poeb jälle trümmi. Nüüd näris ta meeste rahakotid puruks. Tuleb natukese aja pärast välja ja pärib: „Noh, mehed, kuidas siis seda Emajõe osa nimetatakse?”

Mehed vastasid: „Nagu meie teame, ei ole sellel Emajõe osal mingit erilist nime!”

Vana tarkpea õpetama: „Kui te ei ole veel kuulnud, siis kuulake. Me ületasime just äsja Rahakoti koolme.”

Mehed aina jätkavad teekonda. Mõne aja pärast kaob teenäitaja paadi põhja ja kraabib sinna augu. Tuleb ruttu üles ja pärib: „Noh, mehed, kuidas seda Emajõe osa nimetatakse?”

Mehed ei mõista vastata: „Sellel Emajõe osal ei ole mingit erilist nime.”

Tarkpea vangutas kurvalt: „Kui te seda ka ei tea, eks siis keegi peab ütlema. Kohe jõuame Puuriaugu hauakohta.”

Aerutasid veel natuke edasi, siis soovitas juhtkoer: „Noh, mehed, hoidke kalda poole, ongi faktooria!”

Sõitsidki kalda poole. Lootsik oli juba vett täis ja vajus hauakohta, mehed kukkusid kõik vette. Vana kelgukoer hüppas krapsti kaldale ja hüüdis oma rõngassaba taha: „Kaduge, võõrad, kõik oma esivanemate radadele!” Kaupmehed võtsid nõuannet puhta kullana ja uppusid ära.

Muulaste lapsed tormavad taas hämarasse tuppa peksma; vastuhakkajad surutakse põrandale

kägarasse. Rebasesaba seotakse voodiotsa külge, tema suu kangutatakse pussiteraga lahti ja kurku topitakse voolikujupp. Pätid võtavad kastruli makaronidega ja hakkavad neid läbi vooliku poisile kurku puhuma, vahel ka piima sisse purtsatades. Ohver läkastab ja öögib, tugevamate parastades, aga mis ta teha saab.

Muulaste lapsed: – Seo raisk juhtmega kinni! – Tõmba pea patsist kuklasse, ära karda kuradi kihvu! – Lõika mulle jupp sellest naftavoolikust! – Aja puss hammaste vahele, kanguta lahti! – Vaat nii on meie mood! – Noh, loomapeer, siin on sulle pott ussikesi! – Rüüpage aga lehmakust peale, läheb libedamalt! – Head isu, seltsimees skaut! – – Perse, mis siin haiseb? – Sitane loomakari on alla kusnud ja pasandanud! – Öööäh! – Äsa tõprale veel paar pauku! – Ah, et kõht ei jää kinni! Mis kinni ei jää, saab kinni löödud! – Öäk! –

Peksjad pagevad hirmsa haisu eest ummisjalu välja. Lahkudes äiatakse Rebasesabale jalaga veel paar matsu kõhtu; poiss jääb voodi otsa külge ripakile nagu ristipuul.

Tuba pimeneb. Vaiksed oiged. Taskulambiga direktriss tuleb öörahu kontrollima, ent ei märka Rebasesaba. Ta lehvitab käega näo ees, pitsitab nina kinni ja avab akna, et ruumi tuulutada. Lahkub, ust irvakile jättes; koridorist hoovab sisse sinist valgust. Tormituule undamine akna taga ja huntide ulg külmas tundras.

Vahepilt

Kohtumine ilmamaa vahel

Hämara lava kohale lendab luua seljas ja lennukipõrina saatel Nõia-Ella. Ta tiirutab õhus ringi, uurides, käsi silmil, maa peal nähtuvat. Vähe aja pärast saabub samasse, trummil istudes ja helikopteripodinal, kõrviku ning lenduriprillidega Etnofutu-Elmu. Teineteist teolt tabades jäävad kohmetult hõljuma, vastastikku põrnitsedes.

Folklorist: Karl, sina või?

Kirjanik: Agnes, nagu ma aru saan?

Folklorist: Toho till laes!

Kirjanik: Jumalime! Ööliblikas!

Folklorist: Karl.

Kirjanik: Agnes ise.

Folklorist: Etnofutu-Elmu!

Kirjanik: Nõia-Ella! (*Paus.*)

Folklorist: Mis sa siin kolad?

Kirjanik: Mida sa ise siin tuhid? Kas su koht ei ole muuseumis?

Folklorist: Materjali otsin. Välitööd.

Kirjanik: Ma otsin ka materjali. Inspiratsioon. (*Paus.*)

Folklorist: No-noo!

Kirjanik: Noo-noo! (*Põrnitsevad, maigutavad mokki, mõtlevad järele. Ilmselt tuleb teise olemasoluga leppida.*)

Folklorist: Jäid vahele?

Kirjanik: Kas sattusin peale? (*Paus.*)

Tiirutavad seiravalt ümber teineteise. Rusikas käsi pikalt ees, sinine keep taga lehvimas ja rinna peal suur S kollases koonuses, vuhiseb läbi õhu kohale Põõrre, kes hakkab torssis paarikese ümber omakorda ringlema.

Kirjanik (*huviga*): Vaata, aga vaata! Kes sina oled? Meheks maskeerunud lendav vaip! Kust sa välja vupsasid?

Põõrre: Mina olen Põõrre. Soontagana šamaan. Mitte täispuhutud madrats. Või sadomaso nuustik. (*Muigab vestluskaaslaste üle.*) Käisin ühes kohas nalja tegemas.

Folklorist: Kae, kae! Või šamaan ise! Kas pilti tohib teha?

Põõrre: Tee, kui soovid. *But no flash-photographing is permitted. Do you get my point?*

Folklorist (*kange keelega*): *All right. If you say so. I don't mind...* Aga siis ei jää ju midagi pildile...

Põõrre: Ah soo või nii? Võib-olla sellepärast ei olegi välklamp lubatud, kes teab. No ära siis igaks juhuks susi, paned ennast veel põlema. Kes seda digivärki teab sellises kriitilises kohas ja anti-ajas...

Kirjanik: Ei noh, hüper-super! *Megaman*, ma ütlen! Mis teed siin, sõber? Otsid kah, millal vaim peale tuleb?

Põõrre (*naerulsui*): Võib nii öelda küll, kulla kaim. Sirvisin ennist just võimalikke maailmu, kuni sirnasin teid. Mõtlesin, et kaen perra, mis te siin tuiate. Kas jälle mingi kaklusklubi või nii. Mul on selles tunnelis praegu rahu vaja, mind ootab tõsine töö ees. Pean keskenduma, ilmamaa vahelised dimensioonid rämpsust puhastama. Ravimine ei ole mitte lihtne, eks ole, mürgid-värgid jne. Konfliktid võivad siin põhjustada suuri katastroofe. Vaadake teie ka ette!

Kirjanik: Ei ole hullu, ära muretse, *bro!*

Folklorist: Meil oli väike teaduslik argument, muud midagist. Tülist on asi kaugel.

Põõrre: Olete ikka päris Mihklid, et siia välja jõudsite. Ära sa ütle! *Respect!* (*Lööv kirjanikule sõrmenukkide ja käelabaga patsi.*) Ja vabandust, mu daam – muidugi ka päris Kadrid olete.

Folklorist: Hm! Poliitiliselt korrektne šuper-meess! Kes on sellist *modern medicine*'i enne näinud?

Põõrre: Kes sellist pole näinud, pole ühtegi näinud, madaam. Kas teile ei sobi mu aerodünaamiline kombinesoon? Liiga *sexy? Too postmodern?*

Folklorist: Ah, ptüi! Vastik! Kust ma tean, et te ei ole šarlatan?

Põõrre: Ega teagi, muide. Tundub, et ma ei ole siiski teie maitse. Võõras veregrupp? Ei ole see tüüp? *Try Copperfield!*

Kirjanik: Haa-haa-haa! Ei noh, etnopunktepressionism! Lahe!

Põõrre: Jah, eks ma püüan nalja teha! Ma olen ju naljamees!

Naeravad kolmekesi, nii et kaelakeed klõbisevad: Põõrre hauapõhjast nagu vanapagan, kirjanik lahtise, folklorist pika hambaga.

Põõrre: Näe, mis keed teil kaelas on... Nõia-Ella ja Etnofutu-Elmu. Kust saite?

Folklorist: Sul omal ka kett kaelas. *Super-sha-man.*

Põõrre: Ma sündisin selle keti sisse: nagu pea üsast välja pistsin, pandi see mulle kaela. Mida rohkem need lülid kuid koguvad ja kett aastaid, seda võimsam vägi tal on. Väga kütkestav! Aga teie omadega, näib, on väike probleem.

Folklorist: Mis mõttes?

Põõrre: Teil on keed risti vahetusse läinud. Miskipärast te kannate üksteise keesid.

Kirjanik: Kuidas? Oi-oi, kas sellest on mingi jama?

Põõrre: Mitte eriti, aga kasuks just ei tule. Väike häire on kogu aeg sees, nagu kisuks keegi kaela kõrvale ja väänaks lõuga.

Kirjanik ja folklorist liigutavad kaelu edasi-tagasi ja katsuvad lõualuid. Kirjanik tunneb end häirituna, folkloristist ei saa targu sotti.

Kirjanik: Tõepoolest nagu midagi käänab kergelt kreeni. Tead, see ei ole sugugi tühiasi, see on õieti väga suur asi. Lõualuu on ju ometi kandlepuu. Niimoodi läheb mul põhitoon kaotsi, pusi siis ja püüa tabada. Mis me nüüd teeme?

Põõrre: Vahetage keed ära, loomulikult. Aga üle kõrvade ei tohi tõsta ega tsõõri tohi lõhkuda. See teeb olukorra topelt kehvaks. Parem jäägu siis vahetamata.

Folklorist: No ei tea küll, kuidas keed kätte võib saada, kui üle pea ei tohi võtta ja lahti ka ei tohi teha. Mis jutt see on!

Põõrre: Kuidas sa siis seda ei tea? Ise etnoloog! Väga lihtne – tõmmake kaelast läbi. Naks ja valmis. Näe niimoodi!

Põõrre võtab oma ketil kivi otsast kinni ja tõmbab selle – siuh! – läbi kaela. Kostab sügav pillikeele vii. Keerutab muheledes ketti ümber nimetissõrme, kuni heli vaibub.

Kirjanik: Maru vahva! Kuidas sa seda tegid? Mis hääl see oli?

Põõrre: Kaelakee hääl ikke! Läheb pingule ja vingub nagu primadonna, keda frakis pingviin kepiga ähvardab. Kas pole enne kuulnud?

Kirjanik ja Folklorist (ühest suust, õhinal): Oleme küll! Kas meie ka võime?

Põõrre: *Be my guest!*

Kirjanik ja folklorist haaravad põnevusega oma kee amulettidest kinni ja tõmbavad need pingule. Folklorist otsustab siiski enne jälgida, kuidas kirjanikul trikk õnnestub. Too hingab sügavalt sisse ja tõmbab keti heleda vingatusega kaelast läbi. Keerutab seda samuti ümber oma näpu, pale hülgamas kui Moosesel.

Kirjanik: Vau! Tume sajand tõmbab sirgu traadid kaelalülides...

Folklorist (kadedalt): Need ei ole vist küll sinu sõnad? Mis sa vehid võõraste tsitaatidega?

Kirjanik: Muidugi ei ole minu sõnad, Kunksmoor. See tuleb mul sellest rängast rõõmust. Aga

kui ma kellegi sõnu kasutan, siis on nad juba ka minu sõnad. Kui ma kedagi tsiteerin, siis on see minu tsitaat. Mina ütlen – minu tsitaat. Tšekid? Minu fantaasia osa. Seda ei ole keeruline taibata, eks ole?

Folklorist: Vargapätt!

Kirjanik (*lõpetab keti võiduka keerutamise*): Vargapätt võid sa ise olla! Käid teiste tagant asju pätsamas, pühkmehunnikust vanavara kogumas. Ohhoo, leidsin muistsest välikäimlast pasuna. Ja mängib ka veel – milline võit teadusele! Arheoloogia saab tiivad! Ptüi! Sul ei ole kunstist ja fiktsioonist halli aimu. Sõnad ja lood kuuluvad kõigile, kas autoriga või mitte. Ja kes on üldse autor – ainult üks kirjapanija. Väike sõlmeke tekstide lõputus ja anonüümses võrgus. Asjad on aga alati kellegi tehtud ja kellegi omad. Kas sa omanikelt luba oled küsinud? Kas tränipeiesid pidasid, vana fetišist? Vargapütt! (*Paus.*) Pidid mulle oma kaelakee tõmbama, *remember!*

Folklorist (*ähvardava pominaga*): No vaatame seda asja veel... (*Udjab nõudlikult oma keega vasakule ja paremale.*) Varsti saad oma iluasja, ega mul kahju ei ole. Kannata, siis ma elan kauem.

Kirjanik: Mis sa posid seal? Positivist! Me oleme alati vaid millegi vahendajad. Miski ei ole meie oma – maailma ja mõnda, mis seal sees leida on. Tõmba punn valla, võta iisisti, las fenomenid avalduvad ise, vaatleja sekkumata... Vea nüüd see kett ükskord kurgu alt välja, kaua sa passid!... Pärilaste ripats.

Folklorist: Jah, ei saanud kurta. Sinu omal on ka küllalt kena tilu otsas.

Kirjanik: Aga mõeldud siiski rohkem naistele.

Folklorist: Kuid sobis ka mehele. (*Naeratavad leplikumalt, patsutavad õlale.*)

Kirjanik: No tiri aga tõmba!

Folklorist: Sitta kah! Võta.

Kirjanik: *Make my day darling!*

Folklorist haarab jõuliselt amuletist kinni ja tõmbab kee raksatades läbi kaela: tema üllatunud pea kukub alla lavale, verd pritsiv keha aga sööstab minema nagu rakett, undav kee lipuna käes.

Folklorist: Umbluu! Umbluuuuu...

Kirjanik (*vaatab vapustatult krati lahkumist, siis õnnetut kuppu allpool maas*): Tot-tot-tot... tontsti!... Läks ja laulis! *Kopoti raksti*, nagu ütleb läti rahvasuu... Jah, aga mis neil viga öelda, kui suu ja kopsud ei ole eraldi.

Põõrre: *Raksti makaroni! Ihre Stunde ist gekommen. Cara mia!*

Kirjanik (*nukralt*): Kuidas ma nüüd omale uue kee saan? Milliselt orbiidilt? Jumal alandagu tema pattu ja ülendagu hingekest.

Põõrre: Ära kaota meeleheidet! Ühest maailmast lahkus, teises vupsab jälle välja. Igal hingel oma tsentrifuug. Ehk Tivoli tuur. Mis siin tühja leinata. Pea see tuleb, kui me ise ära rändame. Üks millennium, ja oledki vana näss valmis, ei ole kindel, kas teist enam lõpuni viitsidki. Nii see elukene kimab: aina viu ja vops! Ja siis hops – ots käen! Aga sa võta seniks minu kee, vahetame omavahel. *Prego! Je vous en prise!*

Kirjanik: Oi! Aitüma! Säh ise kah! Ole meheks!

Põõrre: Haa-haa! Ja sina jää naiseks! Kuid nüüd – nägemiseni! Mul on pakilisi asju ajada, üks poiskene tarvis kiirelt jalule aidata. Sellest saab ükskord nii võimas veli, et tuleb ka sulle, vähivõõrale, unenäku järele! Kui aga tarvis on – leiab kohe üles.

Kirjanik: Kui inspiratsioon, siis inspiratsioon; unes sama magus kui ilmsi.

Põõrre: Eks ta ole. Tuleb maatriksit tunda ja mitte liialt sooja õhku kulutada. Läkim! Või nagu armastas öelda mu noor sõber Lennu, kadunuke: „Kotid selga!”

Kirjanik laiutab õnnelikult kätega ja keerab lenksust oma hõljukile kõvemad hääled sisse.

Põõrre sirutab rusikas käe ette ja kogub tiirutades järjest hoogu.

Põõrre: Ega siis midagi, anname aga ketsi!

Kirjanik: Jah, tõmbame uttu! Järgmise korrani! (*Vuhisevad põrinal eri suunas minema, tagaselja sõbralikult viibates.*)

Nõia-Ella tuuslari-nupp ahmib laval õhku nagu kala kuival: mitte ei saa aru, mida ta tahtis eelnevale lisada. Seejärel aga kogub end ja jutustab, verised silmad pilukil, ühe vanahiina muistendi. Et küll küllale liiga teeks, reSITEERIB ta pärast pausi mõtlikult micmac'i indiaanihümni, justkui Pedajas või Björk, vajudes seejärel pimedusse.

Folklorist: Ennemuiste, nagu pajatab kuulus hiina tark Chuang Tzu, kui elu maal oli veel täielik, ei pööranud keegi tähelepanu väärt inimestele või nende häädele omadustele. Juhid olid lihtsalt puu tugevamad oksad, kellest teised oksad õppust võtsid. Inimesed elasid nagu vabad loomad, keda austati kui oma esivanemaid. Loomade esivanemad olid omakorda väärivad taimed. Taimede esivanemad olid aga kivid, kes olid pärast Suurt Vaimu emakesel maal kõige kauem asunud. Inimesed olid ausad ja õiglased, ilma et keegi oleks tundnud kohusetunnet. Kõik hoolisid üksteisest ega igatsenud ligimesearmastust. Keegi ei petnud kedagi ega teadnud, et see on usaldusväärsus. Elati sõbralikult koos, võttes ja andes, ega mõistetud, mis on heldus või lahkus. Seepärast ei ole neist ühtegi lugu jutustada. Ei olnud kangelasi ega tehtud ajalugu.

Mõtleme koos, kuidas me oleme inimesed,
maarahvas, kõik ühe verega seotud.
Tuleme kokku ja mäletame,
kuidas me öö läbi põristasime trummi,
aitame üksteist,
aitame üksteist mõista,
kuidas Looja pani meid siia
maaema näole.

II vaatus

1. pilt

Lapsed päästetakse

Lapsed on punasetäpilised, näljas ja kurnatud. Kükitavad põrandal pimedas, jutustavad.

Kaarnasilm: „Omjajak.”

See oli vanasti, kui sõda peeti. Üht meest vaenlased kunagi ei puutunud. Nad ainult pärisid tema käest üht-teist ja jätsid siis uuesti rahule. Teda nähes küsisid nad kõigepealt: „Mis su nimi on?”

„Mina olen Omjajak.”

„Millega sa tegeled?”

„Ma olen ussikorjaja.”

Seepeale jäeti ta kohe rahule.

Omjajaki kuulsus sai alguse sel päeval, kui ta oli väga palju usse korjanud ja need oma pihku surunud. Kaksikümmend vaenlast tuli talle vastu. Küsisid: „Mis su nimi on?”

„Mina olen Omjajak.”

„Mis sa seal teed?”

„Ma otsin oma kasuka seest söödikuid. Tulge siia, ma näitan teile!”

Vaenlased astusid lähemale. Omjajak näitas neile pihku pigistatud usse. Vaenlased põgenesid, usse korralikult vaatamata. Põgenesid ja arutasid omavahel: „Oi-oi-oi! Küll olid tal suured söödikud!”

Aga Omjajak irvitas vaenlaste üle: „Ha-ha-ha! Ajasin neile alles hirmu nahka! Küll olen ma kaval!”

Läks jälle usse korjama. Nägi hiirt. Püüdis kinni. Sammus edasi, hiir peos. Jälle tuli vaenlane, seekord üksainus. Nägi Omjajak vaenlast ja istus maha. Tegi näo, nagu otsiks kasuka krae vahelt söödikuid. Vaenlane küsis: „Mis su nimi on?”

„Mina olen Omjajak.”

„Mis sa seal teed?”

„Mul on palju söödikuid siginenud, otsin neid oma nahkkuue seest. Noh, tule siia ja vaata mu söödikuid!”

Vaenlane tuli ligi. Omjajak ütles: „Pigista silmad kinni!”

Vaenlane pigistas. Omjajak haaras tal käest kinni ja pistis hiire varrukasse. Vaenlane hakkas hüppama ja karjuma: „Ai! Ai! Ai! Täi, täi, täi! Hiigeltäi! Karvane kui kurivaim!”

Aga hiir oli juba põues. Vaenlane röökis: „Ai-vai-vai! Vai-mer-vai! Koletu suur... jookseb mu põues ringi! Mis nüüd teha?! Aidake!”

Omjajak hakkas vaenlast pilkama: „Nagu näha, on täi sinust tugevam!”

Viimaks läks vaenlasel korda hiir põuest välja saada. Aga hiir kukkus saapasse ja põgenes püksisäärde. Hakkas mööda jalga sibama ja purema. Vaenlane kukkus kargama ja pistis röökides punuma. Hiir aga muudkui tõusis kõrgemale ja hammustas.

Omjajak hüüdis punujale: „Hei, tule siia! Ma võtan oma täi su küljest lahti.”

Vaenlane kargles suures hädas tagasi. Loom oli tal rinna, käed ja jalad ära veristanud, kes teab, mis kõik veel.

Omjajak kiskus hiire vaenlase kubemest lahti. Nüüd laskis vaenlane lõplikult jalga, nii kaugele need tudisevad teda veel kandsid. Oigas jooksu pealt: „Oi-oi-oi! Küll

hammustas see täi aga valusasti!”

Omjajak irvitas: „Ha-ha-haa! Tosin korda juba näen taolisi lollpäid! Nõrgad pealekauba!

Päikesepiste: „Kolm tütart.”

Elasid eite-taati. Neil oli kolm tütart. Ükskord hommikul tegi eit tuld ja nägi koja suitsuaugu kohal kotkatiiba. Eit äratas taadi. Kotka asemel astus kotta mustade juustega noormees. Eit ja taat panid külalise lauda istuma ja hakkasid teda kostitama. Ajasid juttu ja mees küsis, kas nad annavad talle oma tütre naiseks. Eit ja taat andsid talle oma vanema tütre.

Järgmisel hommikul hakkas eit jälle tuld tegema ja nägi suurt varju, nüüd oli tulnud karu. Eit äratas taadi. Karu asemel astus kotta pruunide juustega noormees. Eit ja taat hakkasid külalist kostitama ning juttu puhuma. Mees ütles: „Andke mulle oma tütar naiseks.”

Mees sai keskmise tütre, läks ja viis ta kaasa.

Eit, taat ja pesamuna jäid kolmekesi. Ei saanud kaua olla, kui eit nägi hommikul suitsuaugu kohal ilusaid põdrasarvi. Eit äratas taadi üles ja ütles: „Meie nooremale tütrele tuleb peigmees!”

Põdra asemel astus kotta ilus valgete juustega mees. Eit ja taat kostitasid külalist ja ajasid juttu. Mees ütles: „Andke mulle oma tütar naiseks.”

Nii viiski noormees noorima tütre endaga.

Eit ja taat jäid kahekesi. Ei olnud kaua elanud-olnud, kui läksid vanemale tütrele külla. Jõudsid kohale, vastu jooksid kahepealised kotkapojad, kes hüüdsid oma emale:

„Ema, ema! Vanaisa ja vanaema tulevad külla!”

Eit ja taat astusid kotta, neile tuli vastu vanem tütar, parem silm, nina ja kõrv ära nokitud. Öhtul tuli koju väimees kotkas, astus inimesena kotta. Nad kostitasid eite-taati oma toidujäätmetega. Hommikul pöördusid eit ja taat koju tagasi.

Ei läinud kaua aega mööda, kui asutasid end keskmisele tütrele külla minema. Jõudsid koja lähedale, kui vastu jooksid kolm karupoega, kes hüüdsid oma emale:

„Ema, ema! Vanaisa ja vanaema tulevad külla!”

Eit ja taat astusid kotta, neile tuli vastu keskmine tütar, parem käsi ja jalg küünarnuki ja põlveni ära näritud. Öhtul tuli koju väimees-karu, astus inimesena kotta. Nad kostitasid eite-taati roiskunud kalaga. Hommikul vantsisid eite-taati kottu ää.

Varsti hakkasid eit ja taat kolmandale tütrele külla minema. Jõudsid koja lähedale, neile jooksid vastu põdravasikad. Nad rõõmustasid ja hüüdsid oma emale: „Ema, tule ja vaata, vanaisa ja vanaema on siin!”

Eit ja taat nägid, et neile tuleb vastu noorem tütar ilusas kirjus kleidis, põll ees. Ta kutsus oma ema ja isa kotta. Öhtul saabus koju väimees põder, nägi eite-taati ning astus inimesena kotta. Ta tõi liha ja nad kostitasid eite-taati keedetud lihaga. Eit ja taat vitsutasid ja heitsid magama. Hommikul tahtsid hakata koju tagasi minema, aga tütar ja mees ei lasknud, soovisid, et nad jääksid nende juurde elama. Käis siis taat üksi kodus, korjas oma varanatuksese kelgu peale ja tuli tütre juurde.

Elasid ilusti koos. Ükskord hakkas aga eit kurtma, et miks tütar nahku, mis lapsed on öösel märjaks lasknud, kuivama ei pane, vaid viskab need voolavasse vette. Tütar kuulas sõna ja pani naha ukse kohale kuivama. Öhtul tuli põder tundrast koju, tahtis kotta astuda, aga talle löi uksele ninna kange pissi- ja kakahais. Ta sai pahaseks ja käratas oma naisele:

„Miks sa pidid selle naha siia kuivama panema?”

Põder ei saanud enam inimeseks muutuda, vaid jooksis tundrutele ja kõik tema lapsed, isegi rinnalaps, isale järele. Asjata hüüdis ema vasikaid koju.

Naine nuttis ja sonis sageli ja laulis oma põdrast, aga ta oli veel noor ning läks uuesti mehele. Nad ei elanud kuigi hästi, sest mees oli joodik ja kehv jahimees. Siis nägi

naine ühel öösel unes metsikut valget põhjapõtra, oma meest, kes õpetas: „Saada mees täna metsa jahile ja las ta tapab mu ära, aga mu nahk lasku kindlasti voolavasse vette.”

Naine andis põdra sõnad mehele edasi ning see tegi, nagu õpetatud. Saidki põdermees ja naine uuesti kokku ja hakkasid hästi elama.

Hiirepiuks: Ma jutustan teile, semud, loo, kuidas hani ja pääsuke võidu lendasid.

Pääsuke on tibatilluke lind, vaevalt suurem liblikast, kuid lendab väga vilkalt. Püssikuulina vihiseb mööda. Kohtas pääsuke hane, kes võib peatumata lennata terve päeva, kuid on paks ja kohmakas ning jõuab edasi aeglaselt.

„Käli,” kõnetas pääsuke hane, „kas me lendaks õige võidu?”

„Minugipoolest! Aga kas sul ikka jõudu jätkub võistlemiseks?” küsis hani.

„Jõudu ja väledust mul on!” kiitles pääsuke.

„Seda me veel näeme. Millal see lend siis lahti läheb?”

„Homme vara hommikul.”

„Hästi, saame tundrumäel kokku.”

Järgmisel hommikul ilmus pääsuke kohale ja asus hane kõrvale.

„Noh, käli, mis uudist?” küsis too.

„Olulist ei midagi.”

„Siis alustame. Kes lendab esimesena?” pidas hani aru. „Lenda sina ees, ma järgnen sulle.”

Pääsuke sööstis minema ja oli silmapilk kaugusse kadunud. Hani alles tõusis lendu. Aga vaevalt oli pääsuke Emajõeni jõudnud, kui ta ära väsis, alla langes ja veevooluga edasi kandus. Peagi jõudis sinna hani.

„Noh, käli, mis uudist?” küsis ta võhmale aetud pääsukeselt.

„Mitte midagi nimetamisväärset. Olen natuke väsinud,” kostis pääsuke.

„Ennää imet!” naeris hani.

„Käli, luba mul su jalgadest kinni võtta!” palus pääsuke nõrkenult.

„Nõus,” sõnas hani sõbralikult ja pläterdas oma laiade lestadega vette, „istu mu jalgadele!”

Läbiligunenud pääsuke ronis hane lestadele ja hüüdis heatujuliselt: „Nüüd aina edasi, kallis käli!”

Nii lendasid nad üheskoos ja saabusid õhtuks ühel nõul ja jõul Pühajärvele. Kumb neist võitis?

Rebasesaba (väga kurnatult, pauside ja vaikse häälega): Hiirepiuks, sina aina kurdad, et sa ei oska teps rehkendada. Ma õpetan sulle, kuidas tuleb õigesti arvutada. See jutt on „Nupukas jagaja”.

Üks jõukas jahimees tõi oma naabrile külakostiks viis hane. Karjakasvataja rõõmustas kingituse üle ja kiitis: „Kallis sõber, ole sa kiidetud ja tänatud! Nüüd aga jaga oma külakost mu pere vahel õiglaselt ära. Kui sa rehkendusega kellelegi liiga ei tee, siis teen sulle kingituse. Kui sa õiglaste jagamisega hakkama ei saa, siis ära pahanda, minu käest ei ole sul vastutasuks midagi loota!”

Karjakasvatajal, kes nõnda kõneles, oli naine, kaks poega ja kaks tüdart. Nii et kokku saame palju...? ... Kuus hinge ikka, sõbrakesed, oli peres. Ja viis hane toodi.

Rikas jahimees jaotas hanesid nii ja teisiti, kratsis kukalt, jaotas jälle – aga viit hane kuue vahel võrdselt jagada ei osanud. Muidugi, kui linnud ellu jätta.

Siis kutsus naaber kohale noore karjase. Vennike mõtles natuke ja hakkas omakorda hanesid jagama.

Kõigepealt andis ta peremehele ja perenaisele kahe peale ühe hane ja ütles: „Nüüd on teid kokku kolm!”

Kahele tütrele andis ta samuti ühe hane ja ütles: „Nüüd on ka teid kokku kolm!”

Ka kahele pojale andis ta hane ja ütles: „Koos hanega on teidki kolm!”

Ülejäänud kaks hane võttis ta oma kaenlasse ja ütles: „Ja nüüd on ka meid kokku

kolm!”

Peremees pahvatas naerma.

„Oled sina alles nupukas vend! Kellelegi ei teinud liiga ja ka ennast ei unustanud ära!”

Peremees andis karjusele veel muudki suupärast ja tütreid tegid talle silma. Aga jõukas jahimees jäi kingitusest ilma. Nõnda käib arvutamine.

Rebasesaba: Ja siin teile veel üks lugu, kuidas mõned sõbrad üksteise koormat jagavad.

Kord sidus mees hobuse selga suure-suure kompsu. Siis hüppas selga, sundis hobuse liikuma ja läks pikale teele.

Ratsutas, ratsutas. Viimaks nägi, et hobune hakkab väsima ja ajab suust vahtu.

Kaastundlik mees hüppas sadulast ja ütles: „Mu vaene ratsu on päris ära väsinud. ma pean oma sõpra aitama.”

Mees võttis hobuse seljast kompsu ja tõstis omale selga. Kui ta oli pambu rihmadega kõvasti turjale kinnitanud, ronis ta uuesti sadulasse ja kannustas hobuse astuma, vähe aja pärast juba traavima.

Teel tulid neile vastu inimesed ja imestasid: „Miks sa seda suurt kompsu seljas kannad?”

„Mu hobune väsis väga ära. Ma tahan tema koormat kergendada. Sellepärast võtsin selle suure ja raske kandami oma õlgadele. Nõõ!”

Kaarnasilm: Aga nüüd poisist, kes tahtis lendama õppida! Ära vahi alla, ole kindel!

Üks poiss tahtis haneks saada ja lendama õppida. Ta kogus sulgi pikka aega, sai suure kuhja. Kinnitas suled vaiguga selga ja haned tõstsid ta taevasse, õpetasid lendama. Poiss õppis tiibu lehvutama, pöörama, alla sööstma. Lendamine oli ilus nagu uni, aga väsitas teda väga.

„Ära kaota tähelepanu!” õpetasid teda haned. „Ei tohi alla vaadata!”

Poiss ainult naeris, nii uhke oli tal. Nad lendasid üle küla. All jõe peal aerutasid tüdrukud nahkpaadis ja lõkerdasid. Nad kutsusid poissi enda juurde, laulsid ja meelitasid. Poiss vaatas alla ja huikas vastu. Otsekohe läksid tal tiivalöögid sassi, suled puntrasse ja ta kukkus alla kui kivi. Peaga otse läbi paadi. Õnneks ei saanud keegi viga, ainult poisi pea oli lõhki kui mustikas pärast suurt vihma. Suled ujusid allavoolu minema. Plikad parastasid ja pilkasid, kuis jaksasid. Neil oli veel lõbusam kui enne. Nad tõid poisikese kaldale ja jätsid ta sinna üksi paranema. Loll on see, kes tahab haneks saada, aga ise ei pea vastu!

Päikesepiste: Hei, tasa, tõelised sõbrad! Kuulake?

Õuest hakkab kostma paugutamist, haukumist, majast koolivalvurite karjeid ja rabelemist. Tuppa tormavad Hall Hunt, Valgepää ja paar teist meest, ajavad lapsed üles ja juhatavad nad välja keldudele. Hall Hunt tõstab paar oimetut last kaenla alla, Valgepää upitab jõuetu Rebasesaba turjale.

Rebasesaba (väga nõrgalt): Aitüma, vanaisa! Tere, kulla kõuk, Hall Hunt!

Hall Hunt (mühatab jõuetu teretuse peale kõrvale, uurib tähelepanelikult ruumi): Möhh!

Valgepää: Ära nüüd lobise, hoia jõudu! Pea eluvaim sees. Kohe, kohe...

Koolirahvas, keda valvab relvaga pärismaalane, kügeleb lumel. Päästjate saanid sahistavad kiiresti minema. Hall Hunt, Valgepää ja oimetud lapsed keldudel jäävad viimasena kohale. Hall Hunt võtab naftavoolikujupi, süütab selle tõrvikuna põlema ja heidab londi lavaküljelt välja. Kostab lahvatus ja hetkega valgustab tulelõõm lava. Kõva klaasiklirina saatel kargab õue „Aleksander”, mingid riidetükid, nutsakud ja pudelikesed süles, kuid tardub hoobilt soolasambaks, vaba käsi ärasaatvalt õieli kui jaamakorraldajal.

Hall Hunt (pöördub uljalt vangide poole): Hei! Sähke oma magasinid ja kiuskid! Mis te tulete meie tundrasse kaklema!... Ja nüüd – püksid maha! Igaüks, kes mu käest laksu saab, jookseb kohe kodu poole, kuidas jalad võtavad, ega tule enam kunagi siia tagasi. Selge?!

Vangid nokutavad innukalt pead ja mõmisedavad nõusoleku märgiks, kisuvad püksid tarmukalt

rebadele ja kuulavad pealikku hirmuävelil lootusega.

Hall Hunt:

Kuulake mu loitsu!	Väänelge!
Loi-oo! Loi-oo!	Väänelge!
Mu loitsivat loitsu	Mu mehikesed riides vaestes,
Las kuuleb	Mu rahvakene pisaras kaeblev,
Seitse korda seitsmetiivuline Toorjumi!	Kui mõru mure vaevab,
Toorjumi-isa ümmargune,	Kui taudid-hädad kaelas,
Ümara kuuringi ja	Tulge, palvetage,
Seitsme ratasringi kihutava pilve ümber	Pöörake pale Toorjumi poole!
Las mu loitsusõna tiirleb!	Seitse ühte seotud jõudu leiame koos!
Kui teil tarka isa ei ole,	Ühte seotud seitse õnne leiame koos!
Kui helde ema teid hällitanud pole,	Loi-oo! Loi-oo!
Kui teid õpetatud austama pole	Mu loitsu kuulake!
Sugulasi vanu ja rahva emakeelt,	Kuulutajat tarka kuulake!
Kul-moori sortsilik keel,	Väemeest kuulsat kuulake!
Teie oma keelt tõrjuv keel	Kuulake!
Las kui praht lendleb,	Ärgake!
Las praht kaob prahisse,	Loi-oo! Loi-oo!
Las upub porisse.	Mu loitsu kuulake!
Mustaturjalises maa-aluses	Toorjumi sõna kuulake!
Neetud varjuliste keskel väänelge,	Ärgake!
Neetud pimeduses väänelge!	Ärgake!
Väänelge!	Ärgake!

Valgepää (*maas siplevale püksata direktrissile*): Mitu korda ma käisin sind, õpetajate õpetaja, tü-rääk-tiss, palumas, et lase lapsed koju kosuma?! Sina ikka, et küll saab, küll saab, varsti, varsti. Aga pärast hoopis, et karabiin ja karabiin! Ma ei saa aru, miks te oma sõnu sööte? Kas teil paremat toitu ei ole? Mis pedajakooki sa siin küpsetad? Panid lapsed uksepiita närima! Nende oma keele tahtsid suust välja lõigata! Kas ma ei öelnud, mis teid ootab? Kas nüüd on rõõmus meel? Miks sa ei usu ausa mehe juttu? Kas sa ei ole sellist meest veel kunagi kohanud? Olete halvad inimesed, kui petate. Nii õpetate lapsi? Meie tarkust teie ei tunne. Meie lapsed näevad ühe silmapilguga, palju on põtru karjas, ega eksi kunagi. Meie teame alati, milline ilm tuleb, ja kes liigub tundras või metsas. Meie lubadust ei murra! Vaata ette, et me teid ei murra! (*Tõmbab hinge, et rahuneda.*) Ükspäe kukuvad asjad ühte ja tõde juhtub praegu:

TOORJUMI on meie sõna.
TOORJUMI on võlusõna.
Mis sõna see on?
TOORJUMI on meie keeles TAEVAS.
Ja TÄHED öös on TOORJUMI.
TOORJUMI on lihtsalt ILM.
Meie igapäevane ILMAMAA.
TOORJUMI on ILU.
TOORJUMI on ELU.
TOORJUMI on JUMAL.
Kogu tarkus
On ühes sõnas –
TOORJUMI!

Valgepää ja Hall Hunt jagavad hädavarestele lakse, läkitades tulnukad nagu pisuhännad universumihe lakja. Valgepää on kibestunud, aga Hall Hunt mõnuleb, kannikaid krahmates ja uilates. Tema kasuka seljal paistab tulevalguses kaks musta, keskelt sakiga välgunoolt. Jäik kolge, kelle püksid direktriss ise truualamlikult rebadele tõmbas, kuna tema malmiks hangunud kätt ei õnnestunud „kolhoositaril” alla vajutada, jõllitab ainiti pealiku selga, silmavalged pahupidi ja vurrukestes tatiläige. Valgepäält ata-ata saanuna kukub ta jalalt kui niidetud ja jääb maha tõmblema ning suust vahtu ajama – mis ta ajutormis läbi elab, on igavene saladus. Halli Hundi rakend eemaldub. Valgepää võtab koolirahvast maha jäänud teki ja laotab haigele üle. Ka tema saan lahkub sohinal.

2. pilt

Šamaan ravib poissi

Rebasesaba lamab hämaras kojast lõkke ees, Valgepää ja Kuremari kükitavad tema kõrval, Päikesepiste, Hiirepiuks ja Ogalik nende selja taga. Šamaan, mütsinarmad silmi katmas, on naise abiga lõpetanud riietumise; abilise trummipõristamine ja joigumine on viinud ta loitsimisvalmidusse, haarab trummi ja hakkab ümber poisi vastupäeva ehk algolekut taastavalt tantsima. Dolby ringheli tõttu kostab tema hääli varsti hämara ruumi igast otsast. Üle põranda ehk ekraani jooksevad ühel hetkel hiirte ja rottide hordid, keda mõne aja pärast jälitavad rebased ja hundid; siis lendavad tiibade plaginal üle katuse linnuparved, vidistades ja kluugutades. Kõrghetkel liitub tuttavale trummile ja joiule metsik ghana tamtamm ja indiaani joig. Osa nõidumisest etendub stereofooniliselt; väljajätted toimivad remarkidena.

Pöörre:

Siis, kui hakkasid vilkuma minu tähed,
Siis, kui hakkas loojuma minu päike,
Põletasin ennast suitsutatades
Oma Võlumäe kuldset rohtu,
Oma Pühajärve hõbedast rohtu,
Kuueharulist kadakat –
Ja värskendasin ennast selle lõhnaga.
Siis panin seitse lehiseoksa istme alla,
Seitse lehiseoksa eraldavad mind maast,
Siis olin valmis rändama.
Siis võtsin oma trummi,
Oma üheksakühmulise trummi,
Üheksa kühmu on üheksa lapse kuud,
Üheksa pimedat kuud,
Üheksa haiget kuud,
Üheksa maaalust kuud
Me Linnutee rahval.
Suits viib mind teise ilma,
Suits tõstab mind unkaaugust üles.
Hoo, esivanemad tuleaseme tuhas,
Juhatage mulle teed kõrges ilmas!
Tähtede vahelt ma sõuan taevasse

Oma trummist paadiga.
Hoo, esivanemad tuleaseme tuhas,
Saatke mind sügavale maan alla,
Kus on hallvaimu röövitud hing.
Juurikate vahelt ma sõuan musta pimedusse
Mööda maaalust jõge
Oma trummist paadiga.
Hoo, naine, ära lase tulel kustuda!
Hoo, naine, toida esivanemaid!
Hoo, naine, sööda abivaimusid!
Teie, abivaimud, tõrjuge ohtusid,
Aidake üles leida Rebasesaba hing!
Suits kergitab mind üles taeva,
Kasukavoltides toon kaasa haiguse,
Põue peidus toon kaasa tõve.
Ajan häda kuu kallale,
Saputan haiguse kuu silmile.
Mis sa luurad, kade kuu,
Mis sa luurad suitsuaugust sisse –
Hallatõve saadan ma sinule!

Minge, abivaimud, kahekesi luurele

Ja tulgu teiega ühes vaid mure.
Sina, mu kaur, pane lehvima oma tiivad,
Pead jõudma Emajõe suudmesse,
Kus elavad surnud hingekesed,
Teie, mu vaimud, minge aeglaselt ees,
Laskuge Tšoorati mäe alla,
Kus asuvad hallid haigused.
Hakkame kõrgelt jälgima kõike,
Hakkame sõudma sel paljaspäisel sinisel,

Kes mustast veest kalu välja püüdis,
Hakkame laskuma sel sarvitul punasel,
Kes jõehauast maimusid õgis.
Lendame otse Linnuteed mööda,
Sõuame alla Emajõge mööda,
Ammustel aegadel märgitud teid mööda
Käijateks saame.

Millest te kõnelete?
Kellest te kõnelete?
Palun ütle, mu loitsijast vanaisa.
Palun kõnele, mu manajast isa.
Ongi nii, et šamaanipuu on vihaseks saanud.
Tõesti – nende kaugete küngaste taga
Musta mäe sees Pühajärve all,
Pimedal laiuval legendikul
Kasvav šamaanipuu on vihast raevunud.
Ongi nii, et haiged hinged seal ripuvad
Havi hambus pimedas lõhes.
Ongi nii, et kuskil vari iniseb
Oma Rebasesaba taga nutab.
Kuidas ära tunnen Rebasesaba?
Milline lõhn on tema oma?

Kas tal on narta jalas katki?

Valgepää ja Kuremari: Ei!

Kas tal on jahikoer pooliku sabaga?

Valgepää ja Kuremari: Ei!

Kas tal on kubemes sügelised?

Valgepää ja Kuremari: Ei!

Kas tal on väike varvas ära külmunud?

Valgepää ja Kuremari: Jah!

Kas tal on pahemal abaluu all haavaarm?

Valgepää ja Kuremari: Jah!

Kas tal on üks muna väiksem kui teine?

Valgepää ja Kuremari: Jah!

Kas tal on vaarisa päikesemärss?

Valgepää ja Kuremari: Jah!

Siin ta on!

Oi kui hale näeb välja see haige,
Temast on alles jäänud vaid vari, oi-oi!
Mis juhtus tema hingega?
Kas tagaajaja püüdis ta kinni, oi-oi?
Miks ta ära jooksis?
Mida kartis, oi-oi?
Kas ta kartis hiiri ja rotte?
Kas ta pelgas huntide karja?
Võib-olla rabas teda kurgede hääl, oi-oi?

Võib-olla on ta Manala riiki jõudnud?
Või pole veel, oi-oi?
Võib-olla viidi ta Tšoorati maale,
Kaugele musta mäe taha?
Või ei viidud, oi-oi?
Mu kakuke, mu kallid öökull,
Mu maimuke, ööliblikas,
Kihuta talle järele,
Lenda noolest kiiremini, oi-oi!
Lenda kuulist kiiremini,
Lenda nii kiiresti kui valge põder,
Kuni ta pole veel jõudnud kohale, oi-oi,
Püüa see hingeke kinni ja too tagasi, oi-oi, oi-oi, oi-oi!

Sa, kuri vaim, oled kui madu, kõõl-kõõl,
Sa oled külaskäija, kõõl-kõõl,
Astu eest, kõõl-kõõl,
Oled mu kodukäija, kõõl-kõõl.
Ta kandis oma kasukat, kõõl-kõõl,
Ta kandis oma märssi, kõõl-kõõl,
Ta kandis oma särki, kõõl-kõõl,
Kuhu ta jäi, kõõl-kõõl,
Kuhu ta viisid, kõõl-kõõl.
Ta elas päikesemaal, kõõl-kõõl,
Tal olid punased palged, kõõl-kõõl,
Seome lahti ta käed, kõõl-kõõl,
Võtame ta elusalt kaasa, kõõl-kõõl.
Sa elad kuupaistesel maal, kõõl-kõõl,

Su palgetel on sina, kõõl-kõõl,
Elad oma külas, kõõl-kõõl,
Istud seal, kõõl-kõõl,
Las su kondid jäävad, kõõl-kõõl,
Sinna tumedale maale, kõõl-kõõl.
Ma lähen kindlasti koju, kõõl-kõõl,
Koos temalt röövitud hingega, kõõl-kõõl.
Ma toon kaasa ta hinge, kõõl-kõõl,
Ta magab varsti maksas, kõõl-kõõl,
Ta puhkab varsti südames, kõõl-kõõl,
Ta suigub varsti soontes, kõõl-kõõl.
Sa magad varsti mullas, kõõl-kõõl.

Kallid abivaimud, kulla esivanemad,
Räägime juttu, teeme suitsu,
Ohverdame naela hädad tubakat.
Ühendame maa, taeva ja oma südamed.
Võtame hää klõmaka haljast tulivett,
Teeme ringi seestpoolt valgeks,
Aame liikmed pehmeks, meele lahedaks,
Teeme silmadetaguse silma teravaks.
Aita, maailmadest läbi vaatav mees!
Tuleb olla ja leida lahendus,
Mis on vajalik, mis on lubatav.
Teil on liha maitse veel suus,
Teil on vere maitse veel suus,
Olete söönud parimaid ohvritoite,
Olete joonud parimaid ohvrijooke,
Palun teid, ärge kiirustage lahkuma,
Ärge varjake end valge pilve taha.
Palun vabastage haige Rebasesaba
Kurja tõve raskest ikkest,
Mis meeletult rõhub ta rinda,
Mis koletult närib ta kõhtu
Ega lase hingata.

Mida on tarvis teha?
Millist nõu on vaja?
Palun öelge, palun näidake, vaimud!
Kus te ütlete näinud?
Milline ütlete olnud?
Kuspool ütlete asunud?
Milles end peitnud?
Mida hoidnud?
Tehke nii, et ta järsult kõhiks,
Et verise mäda välja sülitaks.
Sundige teda valjusti kõhima,
Las tuleb joaga välja verine vaht!
Las valged vaglad ujuvad seest,
Las uimased ussid ujuvad välja.
Tehke nii, et ta kõht paisuks,
Et käiksid kanged rõhitused,
Et ta ei lamaks enam paigal!
Sundige teda aevastama,
Et ta haigus vajuks alla
Ja väljuks koos valju peeruga.
Võta ühesilmaline allilma valvur,
Võta hall poolpime kaupmees,

Ülevedaja kuri venelane,
Võta suur puhtuse armastaja,
Poisid peer omale kopsu,
Hinga halvale vaimule ninna,
Sülitada hallile tõvele silma –

See ta hinge vahetuskaup,
Päris korralik tasu ta eest!
Hallid halliga kokku sobivad,
Oma mustas lõhes plaani peavad.

Lõpule jõuab mu loitsimine, mu rännak,
Tahan loitsuga koju tagasi jõuda.
Juba on saabumas hommik,
Juba mu hõbedane kaur on väsinud,
Juba mu kuldne saarmas on väsinud.
Marulist tantsu lüües ja manades,
Käte kaartes, keerutustes,
Jalgade kaartes, keerutustes,
Sadades kaartes ja keerutustes,
On mul aeg minna tagasi koju.
Pööraselt tantsu lüües ja loitsides
On minul aeg tagasi minna
Oma igerikku ja vaesesse kotta.
Aeg on mul silmad kinni panna,
Liiga kaugele on nad vaadanud,
Liiga pimedas on nad näinud.
Aeg on mul kõrvad kinni katta,
Palju sosinaid on nad püüdnud,
Palju koledat on nad kuulnud.
Aae!

Šamaan variseb oma asemele, jääb lääbakile lebama. Kuigi mees on tõesti väeline, ei ole teada, kas ta on ühtlasi kõige võimsamat järku või kas neid võib ka suuremaid olla ja tulla – see on ühine unistus. Naine võtab tal mütsi peast, päästab kasuka lahti ja pööratab seljast ära; viib need koos trummiga varjupaika. Ravija ei liiguta suurt oimu, rögistab suunurgast seenemürki, magab norinal – puhkab välja. Abiline pööratab trummi tasapisi edasi, joiub.

Rebasesaba elustub äkki, kukub krampides läkastama, oksendab üle lavatsi ääre kui sisikonna seest; okse näib valkjalt. Vanaisa ja vanaema pühivad teda, hõõruvad kuuma vee ja viinaga, masseerivad. Poiss jääb toibudes lebama, tõstab kätt, liigutab jalga, püüab midagi ütelda. Tõuseb istukile. Ohkab. Paneb käed vanaisa ja vanaema õlgadele, vaatab ringi. Võtab kruusi vastu, rüütab kuuma vedelikku. Sülitab paar korda, joob edasi. Hakkab segasena, ajuti hingeldades, sõnu otsima. Üle inimeste hakkab jooksmas videopilt kuldsarvedega põdrapullist, öisest tähistäevast, põlevast komeedist, maavärinaga vulkaanipurskest ja tuumaplahvatusest. Kuulatakse vaikuses, šamaaniabilise vaikse joiu ja trummi saatel.

Rebasesaba:

Ei kõpsuta, ei kõmista...
Ei sõraga ta räägi...
Karastatud noolena seal...
Lendab noor põder...
Sel põdral on sõrad...
Hõbedased...
Sel põdral on sarved...
Kaunid kuldsed...

Noijt-ema sünnitas...
Kasvatas...
Rinnapiimaga...
Turgutas...
Sa põder, mu põder...
Sa põdrake...
Kuhu sa nüüd tormad...
Kuhu sa sihti sead...

Sarved tinisevad...	Kes ta silmi näeb...
Sõrad kidisevad...	Jääb pimedaks...
Vastu tuult on...	Kes sõrgade klõbinat kuuleb...
Omatahtsi...	Jääb kurdiks...
Nii tore joosta...	Kes ta tulist õhku hingab...
Üle lume...	Jääb tummaks...
Ma jooksen ja lippan...	Kui vaim laseb esimese noole...
Jääkülma vee äärde...	Tekib maavärisemine...
Astun...	Kõik kaljumäed lähevad lõhki...
Oma sõraga...	Heidavad tuld...
Allikavee ma...	Jõed hakkavad tagurpidi voolama...
Jahutan...	Järved kuhtuvad...
Esimene kütt oli...	Meri tõmbub koomale...
Meandašh-Põõrre...	Kui hiiglane ammutab teise noole...
Tema jookseb...	Mis tungib musta laupa...
Mööda taevast...	Kahe kuldse sarve vahele...
Tema lendab...	Haarab tuli kogu maa...
Mööda pilvi...	Mäed hakkavad keema nagu vesi...
Need on tema jäetud...	Merede kohale tõusevad uued mäed...
Õpetussõnad...	Tähed põlevad nagu tõrvikud...
Tema tee on...	Valgustades seda kauget maad...
Päikese tee...	Kust tulevad meile jääpangad...
Suur mäevaim...	Ja puhuvad külmad tuuled...
Kümne pedaja pikkune...	Kui põdra kallale sööstavad koerad...
Nii et teda ei saa nähagi...	Ja kisuvad ta tükkideks...
Paistavad ainult noolevälgud...	Kui jahimees torkab pussi ta südamesse...
Vikerkaare vibu pealt...	Siis langevad põlevad tähed maa peale...
Kütib karu kasvu koertega...	Vana kuu tuhmub...
Suurt lumivalget...	Päike upub kusagil kaugel-kaugel...
Musta pea ja kuldsete sarvedega...	Vernire...
Meandašh-põtra...	Vere nire...
Jaht kestab...	Ver-r-rine hunt...
Palju aastaid...	Õgib ta ära...
Jaht kestab, kuni elu...	Šamaanipuu juure alla tassib...
Põder pilgu heidab...	Kus elavad vasaravelled...
Kolme-nelja ilmakaarde...	Maa peale ei jää enam...
Meandašh laulu heidab...	Midagi elavat...
Kolme-nelja ilmakaarde...	Maailm on ainult...
	Must tolm...

Poiss langeb ohkega lavatsile tagasi, tõmbleb; vanaisa ja vanaema kummarduvad ta üle. Päikesepiste nuuksub, käed näo ees. Hiirepiuks, Ogalik käeotsas, on lähenenud ja vahib ammuli sui Rebasesabale näkku. Ogalik teeb hallhaigru müstilist kurguhäält. Koja eri nurkadest hakkab kostma vaimude kõnet ja hauatagust sosinat.

Vaimude hääled: – Näe, siin ongi too, keda otsisime! – Andke mulle see poiss! – Enne mängisime sinu vanaisa ja isaga, nüüd tahame sinuga mängida! – Peame talle kõigepealt

nime andma. – See on ju Ar-ne, Laulu-looja!* – Turja keeli Kotkas.** – Ah nii! Ar-ne hing on ammu ilma kehata rippunud, päris kõhnaks kuivetanud. Tea, kas saab enam asja? – Küll ta üles soojeneb, mahlaga täitub. Saab oma kutsumuse tagasi. – Tule anna poisile oma kuuma tissi, Nai-ne, tule sünnitaja, Tule-Ema!*** – Valime Laulu-looja omale käskijaks, jah! Las ravib haigeid ja ajab inimestest kurje vaime välja! – Hei, 𐌆𐌆-ne, Laulu-looja, kas kuuled, mis me siin kõneleme!

Rebasesaba (*teadvuseta poiss mähatab lavatsil äratundmise märgiks, aga piüiab kõvasti vastu puigelda; ta keha kattub verehigiga; aeg-ajalt kuulatab, vahepeal viskleb*): Mõhõh! Ei, ei, ei – mind mitte iganes! Te omale teised mehed kasvatage! Tahan koju, tahan vanaema juurde! Kodus on pilved! Kodus on päike! Ai, ai, ai, päike pistab!

Vaimude hääled: – Mis sa vaidled! – Parem nõustu ruttu, hakkad nagunii! – Muidu piiname sind ogaraks! – Kammime ta juukseid. Vaata, et sa neid kunagi ise ei püga! – Viime su põhjapoolsete juurde. Too omale trumm ja lase end katki lõigata.

Rebasesaba (*hirmunult, peagi vaikides*): Ei! Ei! Ei! Appii! Ära puutu! Aii! Valuus! Aaaaaa!

Vaimude hääled: – Su luuüdi on jõgi. Vaata, kuidas su luud minema ujuvad. Vaglad imevad nad puhtaks valgeks. – Mida vaja ei ole, sööme ära. Mida vaja on, sülitame tagasi! – Inmar õngitseb kondid kaldale ja sepistab uue luukere. – Tule-Ema küpsetab liha peale, tõmbab sooned pingule. Ristiga ämmelgas õmbleb niidiga kokku. – Lõualuu tal logiseb. Ei ole hea kandlepuu. Paneme talle havilõuad. – Kus persekont on? Seesama rebase roots või? – Silmad puurime läbi. Paneme kulli silmad. – Kõrvadesse torkame sukavarda. Paneme hundi kõrvad. – Nina lõikame maha. Paneme juhtkoera nina. – Keele tõmbame suust. Paneme põllõ keele. – Oh sa mu linnupoeg: noku vahetame kohe välja! Anna too põdrapulli kara! – Kes toob mulle mustika väikeseks munaks? Tavaliselt on mul murakad varuks, aga ma unustasin, et tal on teine teist sorti. – See on hää! Siis ta hakkab pimedas taipama: tumedad asjad paistavad sinised, heledad kollased. Kütib öösel nagu nahkhiir, päeval nagu kull, põllõ keelega huikab, saagi hukutab!

Rebasesaba (*ulub alistunult ja kurvalt, vaikib lõplikult*): Auuuuuuuu...

Vaimude hääled: – Kes õpetab ta sukelduma? – Paneme talle hülge naha. – Kes õpetab ta lendama? – Anname talle kauri tiivad. – Kes õpetab ta tuhnima? – Kinnitame talle mägra küüned. – Sul on pikk tuline händ! Su hingamine saab kergeks! – Sa saad julma karu jume! Sa saad mustaverd karu jõu! Sa saad kurja karu kavaluse ja kannatuse! – Surmavardja silmusega veame su läbi allilmast, õpetame paigad ja kolkad. – Lind-ema nokas tõstame su šamaanipuu latva laagerdama. Nuusuta tuuli, tunne tähti! Joo pilvedest! – Hei sina, pääлуу, sarapuuteibas! Loe kirja oma kolba seest! Loe kolm korda! Täna on esimene kord. – Saad ise terveks, siis mine ja – ravi!

Valgepää ja Kuremari viivad vaevatud poisikeha kojast välja, asetavad hellalt kasetohust alusele, katavad karusnahkadega. Alustavad mitmepäevast terveksloitsimise laulu, mille jätk väljub pildi piirest.

3. pilt

Põdraohver. Karupeied

Laval on Toorjumi-piitta – jumala sammas. Selle all valvel istuvad vibuga Valgepää ja odale

* Handi keeles.

** Vanaskandinaavia keeles.

*** Handi keeles.

toetuv Rebasesaba. Kostab ärevat sõjalaulu, ergutavaid hõikeid ja trummipõrinat. Kaugemal kõlavad lahingupaugud, mootorimüra, mis peagi vaikivad, v.a koertehauked ja küttide valjenev mõmin. Lavale talutatakse seitse kaelapidi kinnikõidetud sõdurit, kellest osa haavatud, nende järel kultuurimisjonäriiga paari seotud julgeolekuülem. Viimased seotakse seljakuti Toorjumi piita, esimesed sunnitakse jõuga põlvili või pikali, vajadusel nuuti näidates.

Tundrarahvas: – Pikali! – Pikali! – Põlvili, ma ütlen! –

Hall Hunt: Need kaks – Toorjumi-piita!

Tundrarahvas (Valgepääle): – Jäidki lõpuks varitsuse kätte, kurjadvaimud! – Nende oma keelekandja andis üles! – Seakõrvast kukkunud rästik!

Valgepää: Kes ometi?

Tundrararahvas. Eks ikka va kärnasuu ja kirbuperse Lonkur-Mitri! (*Reetur tuuakse seotuna meeste ette.*)

Valgepää: Oi-oi, oi-oi! Või vaene Mitri!?

Tundrarahvas: Mitri neh! Võõras veri löi välja, siugles keelt kandma. Valge Ema reetur, redutas kultuurimaja keldris ja vabises! Keelepaelad läksid kohe valla, kui tal tutist kinni sasiti.

Lonkur-Mitri (*langeb põlvili, käed selja taha seotud*): Ma tahtsin ainult sõda ära hoida, verevalamist vältida! Palju rahvast on hukkunud, veel rohkem sureb! Tuleb rahu sobitada, mõnele kergemale nõudmisele järele anda! Liiga võimas on vastane! Nende jumalad on julmad ja julged, peame neid hakkama austama enda omade kõrval! Tasapisi, tasapisi... Muidu kannatame, kaotame korraga kõik! Valge Ema lahkub laiult, hülgab meie soo, jätab orvuks! Ei saa tulekivide ja välgutorude vastu. Kes saab? Meie mitte!... (*Ehmub Halli Hundi ähvardavast liigutusest.*) Halastage, kulla kaimud! Olen süüdi, nõrgad mõtted tulid pähe, väetid. Kahjulikud, petlikud – aga ausast südamest! Ainult head taotlesin! Isata olen kasvanud, isakest elu aeg otsinud! Ole mulle isaks, Halli Hunti! Salli oma vördjat!

Tundrarahvas: Petad, madu! Tasu maksti. Käisid ennast uute isakeste ja emakeste juures nuumamas. Kultbaasi kitsi kargamas.

Lonkur-Mitri:

Vannun!
Taeva, maa ja vee ja tule nimel
Vannun!
Taevas mu peale langegu,
Vees ma uppugu,
Kõrvetavas tules ma põlegu,
Kuldsesse päeva ma ärgu tõusku,
Poegade-tütarde usu kaotagu,
Kalade mängu ma ärgu nähku,
Igavesse auravasse pimedusse ma kadugu,
Kui ma teile tõtt ei kõnele.
Taeva, maa ja vee ja tule nimel
Vannun!

Hall Hunt: Hilja! Vana kombe kohaselt oleme otsustanud – ja kergemast karistusest hakkame peale. Ikkagi kodalane. Ei keelata sul koolnute valda minna – eks nad seal ise vaatavad, mis sust, nälkjast, saab! Ainult siin, vahevallas, teeme kõva säru. Seitse tiiru ümber laagri kelgu järel vedada! See olgu sulle teenäitamise õpetus. Kui toss sisse jääb, võid teispoole metsa häbis hingitseda. Kuidas säärase lollpäaga alustada Valge Ema puhastamist, selgub pärast, kui oled uuesti jalad alla ja silmad ette saanud. Kui sa aga täna ellu ei jää, söödame su ribadega Soontagana kiskjaid. Ainult kondipuru ja sitt jääb järele ja üle

tundra lehkav nimi laste hirmutamiseks. Rõõmusta, lombak, kui elu kingitakse, sest täna tuleb ohverdamist veel küllalt. Suur päev! Ei taha su, raisa, pärast püha rikkuda!

Lonkur-Mitri: Ooh õnnetust! Miks ema Põdrakõrv mind ilmale kandis, miks kaupmeestel end ära naerda lasi! Mis elu see enam – valu ei lõpe, häbi ei alane, kui surm ei tule! Oo-oo-oo-oo-oo-oo-oo-oo...

Reeturi ülakeha kistakse paljaks, seotakse pahkluidpidi köie külge. Vigurvänt topib talle suure kogre püksi. Valgepää vangutab kurvalt pead.

Vigurvänt (koos tundrarahvaga):

Kala sulle haisma,
Nai-naa-naa-nai-naa,
Perseprakku ujuma,
Nai-naa-naa-nai-naa!

Kujuteldavat põtra eesriide taga udjatakse köiega ja juba mees ludinal mööda jääkirmet kaobki. Rahvas on „julmistunud üksteisele”, aga sügavalt rahul ja mõni kisub isegi lõbusaks, eriti kuivõrd põdramaost lähkrid käivad ringi.

Tundrarahvas (kiidab kordussalmidega kindlakäelist juhti; tuju kerkib, sõjahirm kahaneb):

Hoo-hoo, huntide hunti, huntide hunti, joo-joo-joo!
Üheksas laanes õhtusel tunnil käib tema ringi, joo!

Hall Hunt: Tooge mulle kirves! Kaalume ohvriandi. Kas närune või tubli surm!

Kütid hõiskavad, näitavad põialdega (kas mitte paroodiliselt) allapoole; osa naisi siiski kõhkleb.

Tundrarahvas: Buuuuu!

Hallile Hundile tuuakse kirves, ta hüpitab seda peo peal, hindab raskust – küllalt kerge. Asetab kirve põlvitavatele vangidele pea peale. Laulu jätkudes tantsib keereldes kolm tiiru kasupäeva ümber vangide, seisatab järsult ja haarab kirvevarrest, püüab tõsta. Kirves vaevalt kerkib – tõsi!

Hall Hunt: Seitsme põdra ohver! Aus surm! Sündigu haldjate tahtmine!

Ohvriloomade pähe kinnitatakse sarved. Kuna tegu ei ole enam inimestega, ei ole järgnevat kannibalism, vaid rituaali loogika. Mehed haaravad krapsakalt kahelt poolt köiest, tõmbavad selle pingule ja ohvrid ropsuga maast jalule; hakkavad rütmis sikutama nagu köieveol. Küürus ohvrid tuiguvad õlg-õla kõrval, lämbuvad.

Tundrarahvas: Hoo, hoo, hoo, hoo, hoo, hoo, hoo!.... Hooooo! Jepjepjepjepjep!

Mõne tõmbe järel hakkab jalult varisemine, peagi on kõik poodud – üsna kärmelt. Ühtede hõisates võtavad teised käbedalt köied kaelast ja lõikavad ohvritel kõhud pikalt lõhki, rupskeid suurtesse nahkpaunadesse välja kiskudes. Puhastatud kõhuõõntesse kastetakse kruusid, ammutatakse verd ja lastakse ringi käia ning hea maitsta, nelja ilmakaare vaime mitte unustades. Lumi värvub triibuti punaseks, joobutakse hurmast ja viinast.

Valgepää ja Rebasesaba keelduvad Halli Hundi verekruusist. See mühatab ja kummutab topsi suule, pärast parajat sõõmu samuti nelja ilmakaart õnnistades. Äkiline tuuleiil Valgepää ja Rebasesaba suunast pritsib talle vere näkku tagasi. Hall Hunt mühatab veelkord, mõtleb hetkeks, aga ei võta mureks; puseriti irvihambu pühib piisad üle näo ja rinna aeglaselt laiali.

Hall Hunt: Möhäh!... Meie rahval on aeg otsustavalt tegutseda! Liiga vagur oled, vanaätt! Said oma trummi lõhki aetud, jah? Laul läbi? Mis sa siin enam puhid, kui parmupill katski!

Valgepää: Trumm lõhki – on! Pill katski – õige! Pillipuhajat must enam ei ole – tõde. Pojapojast veel ei ole... aga küllap peagi... Nii et sa otsi parem meist valgemat puhajat. Mina mette!

Vigurvänt (laulab pilkelaulu, mida tundrarahvas lõbustatult kordab; mõni siiski kahjatseb):

Valgeapää, vää-jo-guul,
Seisis ja kaes, vää-jo-oo,

Pühajärvel, vää-jo-guul,
Seisis ja kaes, vää-jo-oo.

Nii ta muudkui, vääł-jo-guul, Seisis ja kaes, vääł-joo, Pühajärvel, vääł-jo-guul, Seisis ja kaes, vääł-jo.	Vanamees võttis väitsa, joo, Tahtis liha, vääł-joo.
Kepp oli käes, vääł-joo-guul, Koer oli kõrval, vääł-joo. Nii tema astus tulema, joo, Laagrisse nii tulema, joo.	Aga ei olnud südant tal, joo, Ilusaid loomi tappa, joo, Südant ei olnud tappa, joo, Ühtegi ohvrit tuua, joo.
Põdrad siis ka astusid, joo Astusid aga, vääł-joo.	Vanamees astus tagasi, joo, Kodade juurde, vääł-joo, Tagasi tühja käega, joo, Meel oli hale tal, joo.

Valgepää astub alistuvalt kõrvale, Rebasesaba temaga. Sel ajal, kui kuse-puselevad jauramid hakkavad tuttupidi skalpe võtma ja austusest selle toimingu vastu pisut raugevad, jutustab vanaisa neile, kes kuulata täivad, hoiatava loo.

Valgepää: Elanud ennemuiste Soonpää külas nõid Kõkvat. Idakaarest tulnud korruga kohutav tõbi. Igal pool surnud palju inimesi. Aga Soonpää külla ei olnud tõbi veel jõudnud.

Kõkvat ütles Soonpää rahvale: „Täna öösel te ei tohi magama jääda. Täna öösel jõuab Katk meie maale. Mina jään välja tema tulekut valvama. Kui te kuulete mu häält, siis jookske kähku minu juurde!”

Ise pani nõiarüü selga ja tuli hilja õhtul kojast välja. Koja lähedal kaevas ta lumme augu ja kükitas sinna sisse. Vaevalt oli südaöö kätte jõudnud, kui ilmus ilmatu suur koll. Kelgu asemel oli tal süst, mille ette oli must koer rakendatud. Kole jõudis külla, nägi Kõkvatit lumes kükitamas ja küsis: „Mis sa siin situd?”

„Siinsed inimesed ei lase mind enda juurde öömajale. Mul ei ole kusagil peavarju ega sittumispaika.”

„Kui sulle kuskil peavarju ei anta, eks hakka siis minu abiliseks! Ma annan sulle süüa. Võid süüa, mida tahad. Mul on kõiksugust liha. Süsta taga saad tuulevarjus sittuda, kui kõht on täis.”

Kõkvat lausus: „Mis seal’s ikka! Olen nõus. Muidu võin veel nälga jääda ja ei olegi midagi süsta taha poetada.”

Koll pani nahkadest koja üles ja läks sisse. Ütles Kõkvatile: „Seal süsta sees on liha. Mine võta, missugust aga himustad!”

Läks Kõkvat süsta juurde. Nägi, et süsta ninas vedelevad surnukehad, keskpaaigas hingitsevad rihmadega köidetud surijad, tagaotsas aga mõned põhjapõdrakered. Kõkvat sõi põdraliha ja tuli kotta tagasi.

Koll päris: „Ma olen kuulnud, et Kõkvat on suur nõid siinkandis. Küllap sa tead, kus ta praegu viibib?”

Kõkvat kostis vastu: „Ei mina tea! Küllap on juba surnud. Pole tast ammu midagi kuulda olnud.”

Istus Kõkvat, värises ja mõlgutas, kuidas oleks kõige parem koledaga arved õiendada. Mõtles, mõtles ja ütles siis koledale: „Ma tahan nüüd kangesti kusele minna.”

„Pole sul tarvis kuhugi minna!” kostis Koll Kõkvatile. „Ära mind häbene! Tee aga siiasamasse, nagu mees muiste!”

„Oh ei, ma pole sellega harjunud.”

Kõkvat läks välja. Tormas koleda koerale kallale ja kägistas selle ära. Seejärel päästis lahti kinniseotud inimesed. Tõstis nad püsti, andis laksu taguotsa pihta ja ütles: „Jookse rutem kui välk koju – sinna, kus sind kinni võeti!”

Need, kellel hing veel sees, jooksidki koju, mis jalad võtsid. Aga need, kellelt kole

hinge oli välja võtnud, kukkusid uuesti pikali.

Püstkojas hakkas Koll muretsema: „Kuhu mu sulane on jäänud? Äkki läks Kõkvatit kutsuma? Oi-oi, kui ta tõesti Kõkvati leiab, siis võib mul täbarasti minna!”

Koll saatis oma eide sulast otsima. Vanamoor, inetu kollnaine, tuligi välja. Kõkvat nabis ta kinni ja torkas pea läbi. Siis läks kotta, sööstis koledale kallale ja pistis täiest kõrist röökima: „Ruttu, jookske ruttu siia!”

Soonpää asukad, kõigil odad käes, jooksid jalamaid kohale. Sidusid eluka kõvasti-kõvasti kinni ja torkasid talle pulga püsti lõugade vahele, et ta suu kogu aeg lahti püsiks.

Varakevadest peale terve suve otsa kallasid nad oma solgi koledale kurku. Alles vastu talve hakkas suust solki välja loksuma ja kolli kõht sai täis.

Kõkvat küsis nüüd koleda katku käest: „Kas hakkad veel inimesi mõnitama ja tapma?”

„Ei, ei! Änam ma ei hakka. Ma käin sellest maast kauge kaarega mööda,” kostis koll vastu.

Kõkvat hoiatas: „Noh, vaata ette! Kuni mina elan, ei ole sul minu käest halastust loota.”

Nõnda ütles ja päästis koleda lahti. Sellest ajast peale ei ole kole tõi Soonpääle enam oma silmi näidanud. Soonpää küla jutul on õnnelik lõpp. See oli enemuiste.

Hall Hunt (*karmilt ja kindlalt*): „Valge jänes ja konn.”

Valge jänes elas oma kijas. Elas üksi ja sõitis päevad-ööd ringi. Tuleb ükskord koju, aga kijas paistab mingi tume kogu. Konn oli sinna elama roninud. Jänes ehmatas kangesti, aga padakonn kärgib: „Raiun su katki!”

Jänes põgeneb onnist välja ja nutab päeval ja ööl. Rebane tuleb metsas vastu ja küsib: „Mis nutad, kes sind solvas?”

„Minu kotta on keegi tulnud.”

Läksid kahekesi vaatama, aga tundmatu kärgib uuesti: „Ma raiun teid kirvega ja lõikan väitsaga!”

Kõnnivad rebane ja jänes tundras, nutavad. Vastu tuleb põder: „Mis te pillite?”

„Jänese juures ei lase keegi kotta. Läksime kahekesi, ikka ei lasknud.”

Läksid kolmekesi, padakonn ajas nad uuesti minema. Hulguvad kolmekesi mööda metsa ja tundrat, nutavad. Kuulevad, keegi ragistab võsas. Hunt tuleb välja. Kurdavad talle. Lähevad uuesti vaatama.

Konn sai vaevalt käratada: „Kirvega raiun, väitsaga...” Kui hunt juba murdiski ukse maha. Näevad, et lõukal istus kärnkonn, kellel oli puust kirves ja puust puss. Nendega ta ähvardaski. Nad küpsetasid ja sõid ta ära.

Hall Hunt võtab enesekindlalt ja tähelepanu nautides ohverdamisnoa, heidab vammuse maha ja torkab tera omale kõhust sisse ja seljast välja. Keerab ennast rahulikult ringi, et kõigile näidata. Kütid jälgivad põnevusega, hinge kinni pidades. Siis tõmbab noa aeglaselt välja ja pühib sulgunud haavalt peoga verd. Tal ei ole midagi viga peale punetava haavaarmi. Võidukalt röögatab ta, verist väitsa pea kohal raputades. Kütid on vaimustuses. Pealik paneb vammuse selga tagasi ja osutab skalpeerijatele ning Toorjumi-piidale.

Skalbid riputatakse julgeolekuülema ja kultuurimisjonäri, kes vaaguvad infarktieelses seisundis, pea kohale samba külge; nende pähe pannakse karumaskid, õlgadele karunahad.

Rebasesaba (*astub vabisedes, aga siiski söakalt Halli Hundi ette*): Kulla kõuk! Ärge tehke!

Hall Hunt (*naerab*): Oleks ma näinud, kui sind tehti, oleks ma öelnud: ärge tehke!

Rebasesaba: See on vale!

Hall Hunt: Kae naasklit! Või meie püha komme on vale! Perse triibuliseks, ninatark!

Rebasesaba: Need ei ole põdrad, need ei ole karud! Nad on meiesugused! Ärge tapke inimest!

Hall Hunt (*karmilt*): Need olid põdrad ja need saavad karuks. See on vana seadus!

Rebasesaba: Võtke pantvangiks! Pantvangid on kasulikud!

Hall Hunt (*vihaga, siis irooniliselt*): Meile ei jäetud kedagi, keda välja vahetada. Kõik on

koolnud kongisurma. Kas sa siis ei tea, et tundrarahvas ei kannata luku taga kükitada? Keha läheb iseenesest plekiliseks, selga tulevad lillad vorbid, õhku ei ole, kõngeb ruttu südamevalusse!

Rebasesaba: Oh kaitsevaimud!... Aga – see ei saa olla vana seadus! Oled siia ise juurde luuletanud?

Hall Hunt (*hämmeldunult, siis pilkavalt*): Mina ei luuleta seadusi. Mina laulan esivanemate laule. Laulud on jumalatelt, seadused on jumalatelt. Kuku-kuku, käopoeg!

Rebasesaba: Laulu mõtte annab inimesele jumal, aga laulu loob ja pärandab inimene ise. Kas inimene on kägu, et ainult kordab: kuku, kuku! Miks siis inimene ei ole kägu? Miks kägu ei ela püstkojas? Miks käol ei ole Toorjumi-piita? Toorjumi piit on meil, et me ei ole käod. Inimene ilmamaal on enam kui kägu: jumala poeg nagu inimese poeg. Ilma inimeseta ei ole ka jumalaid. Meil on jumalatega ühine seadus – Toorjumi. Aga siin on midagi teisiti, see ei ole nii! Inimene ei ole jahiloom! Mina ei ole niimoodi näinud! Vanaisa ei ole niimoodi näinud! See ei või õige olla! (*Kõhib hingeldades.*) Käol on okas kurgus. Peame jumalatelt küsima, kas nad nii on käskinud. Kas nad seadust on muutnud?

Hall Hunt: Kui inimene teeb end kiskjaks, siis ta on jahiloom. See on vana õigus, kütil jahiloomade üle. Jumalad ei saa seadust muuta. Seadus on ise jumal. Seadus on Toorjumi. Toorjumi ei muutu. Toorjumi ei muuda. Mina ei ole seda näinud. Aga seda ma olen näinud küll, kuidas kägu muneb oma muna teise linnu pessa. Sest see on tema käsk Toorjumilt! (*Muheleb, sügab habet (ja kubet) ning vaatab Rebasesabale vidukil silma.*) Sina, poja, ole rahulik: me saadame Toorjumile karudega teate, ja Toorjumi vastab – kas muudab. Aga ta ei muuda midagi! Minu sõna! Jumalaloomad on jumalaloomad ja kütid on kütid. Ilmamaal valitseb kord ja kohus. Ilmamaal ei ole okast kurgus. Toorjumi võtab selle välja. Toorjumi on üle ilmamaa!

Rebasesaba (*jahmatades, sammu tagasi astudes*): Siis on hilja juba!

Hall Hunt: Ei ole hilja midagi. Siis alles hakkab!

Rebasesaba: Kindlasti hakkab... Aga me peame ise seadust muutma, enne kui hilja ei ole! Laulame uue seaduse! Olen ise Laulu-looja – Ar-ne!

Hall Hunt: Mis ajast oled sina Laulu-looja?! Ülbe nähvits! Kes sind on lõhki kiskunud ja uuesti kokku õmmelnud, et tükid Laulu-loojaks? Mind põletas Nai-ne, Tule-Ema, kokku juba siis, kui sinu õnnis isa rippus veel vanamehe kotikutes. Kuigi... kange mees kasvas – kuni Linnuteele ära lendas... Kahju temast, kiiresti jooksis elust läbi... Kiirjooksja, Atanarjuat, nagu naaberhõim teda kutsus... Ei ole teateid, kelle käe läbi ta õieti hukka sai... (*Mõttepaus kõigile.*)

Aga – üks juht on rahvale parem kui kaks! Aitab lorast, Rebase-roots, ära tüütab. Inimene ei saa muuta, jumalad ei saa muuta. Toorjumi on ütelnud, nii jääb. Vaglad on sind söönud, aga ei ole Tule-Ema sind veel välja sülitanud. Kasva enne põdrakõrvas suureks, unesnõiduja! Siis kõneleme, nagu mees mehega. Vähe talvi oled elanud, vähe emamaa näo peal kõndinud, et lõugu pruukida. Austa endast vanemaid, karjatsura!

Rebasesaba: Saab küll põhiseadust muuta, kui Toorjumi kõneleb südames! Sealt saame temalt teate! *First Amendment!*

Hall Hunt: Mis „vist“!? Mis „ämmaemand“?! Asi on kindel, mitte küllap vist. Ei ole meil tarvis võõraid ämmaemandaid! Meie lapsi mürgitama, rinnapiima solkima. Meie ämmad on meie omad, oma luu ja liha. Põdravargaks oled – vist! – õppinud, pea veel uimane võõrast mulast. Keri jalust, enne kui ma su kere kuumaks kütan! Siis viskame su selja peale leili. Ise lõikan tükkideks, pea raiun otsast, pistan koja taha teibasse. Vanaisa vaatab pealt ja nutab. Kuremari läheb plärtsti lõhki. Polegi ammu Tule-Ema näinud, talle tere ütelnud, tema kuum nisa nosinud. Kas ta üldse sinu juurde klõbistab, oma kuut sõrga kulutab? Ämblik oma võrku raiskab? Ussitad tükkides, liikmed ilma mööda laiali. Vaat kus linnukesel muret, muudkui nõstab oma hääle! Nüüd on hilja sul juba kahetseda. Võta vastu, mis mässaja kohus – aga oota homseni, kuni sellega siin toime saame! Seniks kasi!

Urjoh!

Hall Hunt tõstab oma suure kämbla, et Rebasesabale südametäiega äiata. Mitte hirmust, vaid vältimatusest taganeb poiss vanaisa juurde, kes ta kaenlasse haarab. Kogu vaidluse ajal sähvivad kahe lavapoole vahel kordamööda valguspark ja pimeduspark, kumbki ülekaalu saavutamata ja lõpuks hämaruseks segunedes. Mõni prožektor võib pingest lõhkeda.

Järgnevad karupeied pidulikus väarikuses (tavavalgustuse tasapisi taastudes), mille käigus ohvriloomad tõurastatakse. Valgepää ja Rebasesaba lahkuvad; esimene võtab oma vibu kaasa, teine torkab oda maha ja jätab sinnapaika. Toorjumi piit ümbritsetakse värvilistest riideribadest jahipiiretega. Camrada Schwarz on oimetu, major Cum hakkab mõirgama kui tulba peal.

Vigurvänt: Poi, poi, poppi!

Mõirgav karu vaikib jõuetult.

Hall Hunt: Hõi, hõimlased! Küttisime isakaru, küttisime emakaru! Palume metsakõndijatelt andeks! Laulame laikäppadele meie kombe kohaselt! Nad viivad Toorjumile meie elu kohta sõnumeid! Jätavad meelde, laulavad jumalale ette. Nii saab Toorjumi-taat teada, vanaisa vaenlasele vihaseks. Läkitab jõudu ja abi!

Hall Hunt (*laulab kontrapunktilist karulaulu ja tantsib, teiste tõsinenud sisenduslikul saatel*):

Seitsmendast taevast unkalisest
Valge Isa mind on saatnud,
Kuuendast taevast unkalisest,
Valge Ema mind on saatnud.
Palava pika kena suve,
Toorjumi teinud, läkitanud,
Higise pika kena suve
Toorjumi teinud, läkitanud.
Sääskederohke piinasuve
Toorjumi teinud, läkitanud,
Parmuderohke vaevasuve
Toorjumi teinud, läkitanud.
Varesnokasaare soodes
Sammun ma, karuloomakene,
Harakanokasaare soodes,
Sammun ma, karuloomakene.
Kibuvitstes, kõrgel kõnnul,
Sammun nüüd, karuloomakene,
Toomingametsas, kõrgel kõnnul,
Sammun nüüd, karuloomakene.
Jäljed kui naiste kootud kirjad
Jätan ma, karuloomakene.
Inimlaps muiste koja teinud,
Seitse tala püsti pannud.
Haldja tütar patsiline
Astus sealt välja tillukene.
Sooblinahkse palvega
Palub mind, nõnda kõneleb:
„Kenal sügisel, kui lumejääd
Jahikoerte jalgu lõikab,
Mu pojakeste, vibumeeste,
Kalameeste püügiõnne
Tooma sa tule, astu alla,

Jahimeeste metsaõnne
Tooma sa tule, astu alla!”
Tundis mu karumeelekene:
Päev hoiab juba sügisele,
Lühike on, läheb lühemaks.
Oravanahka-õhukesed
Härmahelbed langevad,
Oravanahka-õhukesed
Lumehelbed langevad.
Patja ja pehmet unepaika
Otsisin, karuloomakene.
Maaservast seinaga koopakoja
Teen ma, karuloomakene,
Maast tõusva rooviga roovik-koja
Teen ma, karuloomakene.
On mind isakaruks loodud,
Viis sületäit sammalt kotta
Kannan ma, karuloomakene.
On mind emakaruks loodud,
Neli sületäit sammalt kotta
Kannan ma, karuloomakene.
Sügava une seitse nurka
Hoiavad karuloomakesta.
Üks käpp mu kápapaarikesest
Väljas maailma sõõrikvõru
Keerlemist vaatab ja kuulatab,
Haldjate ilma sõõrikvõru
Keerlemist vaatab ja kuulatab.
Teist káppa kápapaarikesest
Sügava une seitse nurka
Hoiavad karuloomakesel,
Mõnusa une kuus head nurka
Hoiavad karuloomakesel.

Üks mu kahest silmatähest
 Haldjate ilma sõõrikvõru
 Keerlemist vaatab ja silmitseb,
 Vaimude ilma sõõrikvõru
 Keerlemist vaatab ja silmitseb.
 Teist mu kahest silmatähest
 Sügava une seitse nurka
 Hoiavad karuloomakesel,
 Mõnusa une kuus head nurka
 Hoiavad karuloomakesel.
 Nõnda ma, karu, pikutasin.
 Põdravasikakasvu hännapeni,
 See siin haukuma hakkas,

Hirvevasikakasvu punane peni,
 See siin haukuda lajatas.
 Viis ühekasvulist hüva meest,
 Kuus ühekasvulist hüva meest,
 Need siia tulema tõttasid.
 Maaservast seinaga koopakoja
 Ukse nad tõkkel kinni panid,
 Maast tõusva rooviga roovik-koja
 Ukse nad roovil kinni panid.
 Kõva-siis-häälne püssikõri,
 See siin paukuda pureles.
 Vaikne-siis-häälne pussitera,
 See siis lõikuda libises.

Tundrarahvas pussitab karuema, kes sureb heleda karje saatel. Naisel lõigatakse rinnad ära ja visatakse tulle; rasva kärsahais.

Hall Hunt (*hinge tõmmates*): Ei ole ühtki eite nähtud Pühajärve saarel! Ei ole Valge Ema laiule emane inimloom eksinud!

Surnud naise pea vajub longu ja karumask libiseb maha; lustakas Vigurvänt kergitab selle tagasi ja kinnitab puust talvaga raksaki kolba külge.

Vigurvänt jt: – Mis kinni ei jää, saab veelkord kinni löödud! – Mis nad siis tulevad meie tundrasse kaklema! – Mitu korda sa pead ühte naist tapma! –

Julgeolekuilem hakkab hundi moodi uluma. Tundrarahvas pussitab karuista. See sureb viseldes, püksid märjad. Paari ropsuga lõigatakse tal maks välja, mis tükeldatakse ja lastakse tükikestel hea maitsta, maavaime unustamata. Ka Cumi karukiiver kukub alla, aga seda enam tagasi ei upitata, vaid asetatakse kinniseotud käe ja puusa vahele. Palagan monumendi ümber jätkub.

Hall Hunt (*ja tundrarahvas*):

Metshaldja-neiu udukotta
 Istusin, karuloomakene,
 Maa-aluste-neiu unekotta
 Istusin, karuloomakene.
 Seda siis näha, kuulda sain:
 Teiste ees tulnud jahimehe,
 Hiirekasvu vägimehe
 Nime hüüti, kuulutati,
 Seitsmes linnas Emajõe kaldal,
 Kuues linnas Emajõe kaldal.
 Toorjumile sada märki
 Teeb nüüd vägimehekene,
 Toorjumile sada tempu
 Teeb nüüd vägimehekene.
 Seda siis näha, kuulda sain:
 Kenade kaarte, keerdudega
 Käed meestel sada korda liiguvad,
 Kenade kaarte, keerdudega,
 Jalad neil sada korda liiguvad.
 On mind emakaruks loodud,
 Minu neli emakarunööpi
 Taevani hüüdes lahti tehti,
 Taevani karjudes lahti tehti,

On mind isakaruks loodud,
 Minu viis isakarunööpi
 Taevani hüüdes lahti tehti,
 Taevani karjudes lahti tehti.
 Seda siis näha, kuulda sain:
 Paunselgütid, metshaldja pojad,
 Need siis paunad selga võtsid.
 Väikese jahionni juurde
 Need siis mu mitmekesi kandsid.
 Kaks ühekasvulist head vägimeest,
 Käes neil taeltuli ja piibrikell,
 Meid siin hästi vastu võtsid.
 Ehedast hõbedast hälli,
 Pandi mind, karuloomakesta,
 Ühe reepeaga ree peale,
 Pandi mind, karuloomakesta.
 Saja kojaga külasse
 Veeti mind, karuloomakesta.
 Küla mehed kõik laulu löövad,
 Seitse nad korda karjuvad,
 Nõnda nad hüüda kisendavad:
 „Soode ja metsade suurtaturja
 Meie nüüd toome külasse!”

Seda siis näha, kuulda sain:
Laua taha madalale
Pandi mind istuma, loomakesta.
Palju nüüd hüvi ohvrijooke
Juua saan, karuloomakene,
Palju nüüd hüvi ohvrisööke
Süüa saan, karuloomakene.
Paljud kenad tantsumehed
Nüüd siin mulle tantsu löövad,
Paljud kenad tantsunaised
Nüüd siin mulle tantsu löövad.
Kenade kaarte, keerdudega
Käed nendel sada korda liiguvad,
Kenade kaarte, keerdudega
Jalad neil sada korda liiguvad.

Kõik mina kuulsin, meelde jätsin,
Mis on tundras kurja tehtud.
Kõik mina nägin, talletasin,
Mis on metsas pahaks pandud.
Toorjumi-taadile kõnelen,
Tema rahvast teada annan.
Vanaisale pajatan,

Tema rahvalt kirjad kannan.
Toorjumi-taati see tigestab,
Vaenlasele vaenu saadab,
Vanaisa kui vihastab,
Oma hõimule abi annab.

On mind emakaruks loodud,
Emakarule neli ööd
Nüüd nad ära pidutsenud.
Isakarule viis ööd
Nüüd nad ära pidutsenud.
Tätmata vatsa korvi täites
Söönud ma, karuloomakene,
Täitmata vatsa pauna täites
Söönud ma, karuloomakene.
Käte kaari, keerutusi
Sadasiid nüüd ma näinud olen,
Jalgade kaari, keerutusi
Sadasiid nüüd ma näinud olen.
Kaaj juum keej juum kaaja juum jiigo.
Võite nüüd rahuga istuda!
Võite keha kinnitada!

*Lõpuks võivad kõik maha istuda ja pidurooga maitseda. Üksteist leinavad karuvolinikud tõstetakse saani peale, teistele saanidele asetatakse põdraasemikud. Surnukehad sõidutatakse mäest alla, jumalatele saadetud sõnumitele järele. Hall Hunt istub maas, verised käed ja nagu anuvvalt jumeka taevakummi nagu suure vihmavarju poole.**

4. pilt

Viimse võitluse maa

Uus päev sõjalaagris püstkoja ees. Lumenöörid ripuvad. Toorjumi piit puudub või on see varjatud püstkoja sisse. Tundrarahvas on valmis vasturiännakuks. Valvurid annavad märku, et vaenlased tulevad.

* *Lavanurga moblale, mis aeg-ajalt piiksudes sõnumeid registreerib, võib saabuda kõne, millele Halli Hundi palve ajal mõni näitleja (või ta ise) vastab: Ahoi!... Misasi?... Jah, siin on Karupeied. Just!... Ah et massaaži soovite? Kust te teadsite, et massaaži ka saab? Me paneme Teie nime kirja, aga tegelikult me ütlesime, et tuleb saata message. Järgmine kord saatke mess!... Saatsitegi vä?... No me paneme Teile siis aja kinni. Millal?... Ah ajal ei ole Teie jaoks tähtsust? Siis rahal ka mitte, eks ole?... Muidugi ei ole. Sada aastat on Teile nagu üks sekund, jah. Kõva mees!... Miljon dollarit nagu üks sent. Tubli! Sponsoreid on tarvis, õige. Mis Te nimi oligi?... Hallo, ma ei kuule – ragiseb, justkui kadakapõõsas põleb... Issver, misasi?... Ah “Mina ise”? Mis nimi tuu sääne om?... Ja Sam Jedin või? Haa! Naaljamees!... Hästi, ma saan aru, Te ei taha nime öelda... Olete, kes olete... Armastate kõiki! Või kõike, igat moodi?... Teate, armastage, keda tahate või kuidas tahate, meie ei päri. Erootiline teenus on privaatne värk... Teie number jääb mällu, sellest piisab. Indianka võtab pärast ise ühendust... Kuidas? Kuus päeva ja seitsmendal puhkate?... Oh-jah! Kas te ennast üle ei hinda? Aga küll Te temaga ise täpsustate oma erisoovid... Ma nüüd vabandan, rohkem ei saa, meil on etendus pooleli. Kõike paremat teile! Ja valige parem võrguoperaator! Mõne firma mastid on etemad ja levi parem. Aidaa!*

Võimsa Beethoveni sümfoonia saatel (lisada robotroni, Rammsteini ja Metallicat) ründab põrisev ja tulistav aeroplaan, lisandub tankettide lõgin ja mürin. Kõva paugutamine lavalt lava taha, kõrvale ja saali ning vastupidi. Granaadiprahvatused; sõjahüüdeid ja langenuid mõlemal pool; erinevalt ründajatest ei karju ega vingerda tundrarahvas haavata saades eriti.

Möll kandub püstkoja taha, kuna koja ümbrust haarab ootamatu lumetorm. Valged libedad nõõrid (vältimaks ühtlasi sõlmekeerumist) pöörlevad puhurite väljas, millele lisavad hoogu ka pöördes võitlejad.

Aeg-ajalt sammub nagu mammut risti ja põiki üle lava kartmatu raudrüütel, nähtamatut vaenlast kaheteramõõgaga rünnates; kuulid põrkavad ta turviselt rikošetti ega tee ka tema ise kellelegi viga. Kohati kostab ta kiivri alt kosmilisi tähenduseta punkthäälitsusi.

Üle lava sebib siia-sinna ka paanikas müüginaine, Warentuppi nime hõigates; ta ei tea, kelle poole pöörduda, kuhu joosta või oma paunad asetada. Kogemata tabab teda raudrüüti kohmakas tagantkääleök, lõhestatud kõhuga õnnetu tädi kukub oma kompsude otsa upakile. Naise kõhtu kinni jäänud mõök tõmbab kolinal kaasa ka Frankensteinini koljati, kes jääb selili oimlema justkui sugulane Galapagoselt.

Mõned sõdurid jäävad püstkojaga tulevahetusse, sest sealt ammutab keegi nooli ja tabab hästi. Kuulipilduja-, püssi- ja revolvrütules muutub eluase sõelapõhjaks. Selleks tõmmatakse koja sees maha nahku katvad kangad, nii et valge tormi järsult lakates ja ümbruse hämardudes hakkab sisemine valgus kuuliaukudest välja kiirgama; samuti sööstab püstvalgus üles suitsuaugust. Vigvamist saab kiiritav majake kanajalgadel nagu müstiline keerlev UFO – süündinud on kosmos täheaukudega! Nõidus lööb ründajad vedelaks: nad põgenevad paanikas, end ise vapraks pidades.

Sõdurid: – Nõid! Majake kanajalgadel! – Baba Jagaa! – Appi, ema! – Taganeda vapralt! – Neetud osmik! – Tundmatu hõljuv objekt! – Ei ole meie asi! Võõras toimik! Eriosakond võtab üle! – Ettevaatust, mürginooled! Surematu madu! – Põhjakonn! Essütäja! – Võlujõud! Must maagia! – Kõigil julgelt taanduda! Hoiduge kontakti eest! – Parem jookseme teistele appi! – Läki-läki! –

Sõdurid ja komandör putkavad ülepeakaela lahingumõllule järele, teistele appi. Nende asemele võivad ilmuda kuulikartusest veidi kummargil Fox Mulder ja Dana Scully, kes asuvad nähtust asjalikult uurima, kiirgusemõõtjat, fotoaparaati ja mobiiltelefoni kasutades.* Lõpuks lähevad nad kojauksest söakalt sisse. Läheneb lennuk ja laseb alla pommi, mis paiskab püstkoja nahad laiali. Mulder ja Scully on kojast haihtunud kui tina tuhka. Üleval parrel lebab Valgepää, mistõttu kuulid teda varem ei tabanud. Plahvatuses saab ta siiski rängalt viga, laseb vibu käest ja vaagub surma. Rebasesaba pistab hange tagant narta nahkade vahelt pea välja ja karjatab.

Rebasesaba: Põlev kivi!... Vanaisa!

Pojapoeg poeb kelgust välgukiirusel välja, jookseb vanaisa juurde, upitab ta turjale ning tassib kiiresti kulisside taha. Eemalt kostab lennuki pikee ja plahvatus – kaputt ka selle linnuga.

Rahulikuma Beethoveni saatel saabuvad ründajad haavatute, surnute ja vangidega. Sõdur-tõlk, kes on uueks ülemuseks tõusnud ja musta nahkunud, rivistab osa vange üles ja käsib neid püssikabadega peksta. Seejärel laseb ta nad kuklalaskudega tuimalt maha, nende järel kõik raskemalt haavatud vedelevad pärismaalased.

Sõdur-tõlk (väsinult ja tigidalt): Kuhu Hall Hunt kadus? Kas keegi nägi teda?

Sõdurid: Lask' vastu, raibõ. – Ei saanud ligi. Ei granaadiga, ei leegiheitjaga. – Kuulid ei võtnud, sülitas need irvitades välja. Ise nägin! – Ma ei mõista, kadus lõpus kui maa alla! Nagu Hall Mäger, mitte Hunt! – Vast oli mäe sisse omale käigud uuristanud? – Jahipinni' meil

* Lavanurga mobla võib heliseda ka Scully kõne peale, millele vastab neuu hääl kõlarist; ühendus katkeb, kuna X-failide uurijad sisenevad püstkotta ja robot teatab, et levi puudub: – *Hallo! Sunstroke is hearing!... – Hi Sunstroke! My name is Dana Scully... – Hallo Dana!... Hallo? Dana?... Hallo!... Is anybody there?... Hallo?... – Sorry! No service is available! Please try to return later!*

jo es olõ'!

Sõdur-tõlk: Mis ti plärati! Saite lahingus põrutada? Kusepüksid.

Sõdurid: Ei tiia' me'! – Küllap sööb mulda neh. Kus ta pääses. – A nää ku hää kaski jätt mullõ' mälestusõss!

Sõdur-tõlk (*vaatab otsivalt ringi*): Ja kus me väike Vercingetorix on... oma posija vanamehega? Lendas UFO-ga minema, vää?!

Sõdur: Kiä tiäs, kohe kõngessivä'! Õks koolnu' ommava. Õnne sirakile mäaneski puhman vai lumõn!... Lahe olla ennekine, ei noist inämp vaidlasi' tulõ'! Tsurakõnõ ja vanarauk. (*Endamisi ja mõnele kaasvõitlejale.*) Sõdur-vabastaja! Ainult elust oskab vabastada.

Sõdur-tõlk: Lumen, lumen... *Ex Borea lux!* Maa alt... või pilve pealt... üles otsida! Elusalt või surnult!... Kurradi pooleusuline tsiga! Lasid jooksu minna, nüüd mõlised siin? Jah?! Õpi juba inimese keelt, seersant! Ei kõlba enam vana moodi, kui oled jaoulem. Ilmaasjata upitasime sind. Ükskord lähed seina äärde sina kah! Tsirkus Barcelonas!

Ülemuse tülinorimine lõpeb, kuna äkki ilmub Major Cumi uljas vaim ja laulab sütitavalt salmi Marseillaise'i. Teda vahitakse ammulisui ja aukartuses pealt, refräänist alates kaasa lüües. Kiivas Sõdur-tõlk võtab teise salmi alguses aga juhthääle väevõimuga üle ning vana ülemuse vari peab kooripoisiks taanduma.

Allons! Enfants de la Patrie!
Le jour de gloire est arrivé!
Contre nous de la tyrannie,
L'étendard sanglant est levé! (Bis)
Entendez-vous dans les campagnes
Mugir ces féroces soldats?
Ils viennent jusque dans vos bras
Égorger vos fils, vos compagnes.

Que veut cette horde d'esclaves,
De traîtres, de rois conjurés?
Pour qui ces ignobles entraves,
Ces fers dès longtemps préparés ? (Bis)
Français! Pour nous, ah! Quel outrage!
Quels transports il doit exciter;
C'est nous qu'on ose méditer
De rendre à l'antique esclavage!

Aux armes, citoyens!
Formez vos bataillons!
Marchons, marchons!
Qu'un sang impur...
Abreuve nos sillons!

Aux armes, citoyens!
Formez vos bataillons!
Marchons, marchons!
Qu'un sang impur...
Abreuve nos sillons!

Lahkuvad. Tõuseb eriti võimas Beethoveni mix. Freddy Mercury ja Monsterrat Caballe' „Barcelona”. Punane videvik laval.

5. pilt

Õhtu püstkoja ees

Tasapisi hämarduv kevadtalve pealelõuna, aastaring või paar on täis. Tüdrukud parandavad püstkoja kõrval artelli kalavõrku, poisid mängivad nende ümber vahelduseks peitust ja kulli. Äkki peatuvad nad ja liituvad kiiresti võrgutööga. Üle lava sammuvad Camrada Schwarzi kloon, originaaliga äravahetamisi sarnane, ja uus ülemus Sõdur-tõlk. Hiljem kiirustab sealt läbi ka koogutav kompsudega müüginaine, kes on kas välisest maohaavast tervenenu või on tegu tema teisikuga. Kui Rebasesaba käis varem juhtumisi patsiga, siis nüüd on lapsed pigem siilipead.

Camrada Schwarzi kloon: Nu-nuu! Töö käib, töö käib! Tubli on! Kes plaani kahekordselt ületab, saab kirja pool normipäeva lisaks. Selle eest määratakse preemiat – rohkem

kalajahu ja piimapulbrit. Ja täiesti vaba õhtu konstitutsioonipäeval – tee oma ajaga, mis süda ihkab. Artellil on võrkude järele permanentne tarve, et garanteerida normaalne tööprotsess. Seepärast see ekstra boonus.

Sõdur-tõlk: Jah, laske aga kätel käia, ärge vedage oma töökat kollektiivi alt! Realiseerida!

Päikesepiste (*optimistlikult*): Ei, meie ei nõoka... eee... seda öökivat kolektiivi – ei vea alt ega pealt ega tõmba vahelt! Pioneerskunki mühaklik tootus! Meie ei taha olla, ei ole, vaikiv ununev lehekülg ühismajandi arveraamatus.

Camrada Schwarzi kloon: Njää-njää... Ikka ei saa inimkeeli kõneldud. Mis ta ütles?

Sõdur-tõlk (*tähelepanematult, rohkem kaaslaste kurvidest huvituses*): Et nad ei vea alt, pioneerskaudi ausõna. Tahavad ajalugu teha. (*Lastele.*) Vahva! Realiseerida!

Camrada Schwarzi kloon: Tööstuslik kalapüük – see on metsatundra uue ökonoomika määrav komponent!

Päikesepiste (*paatosega*): Teil on õigus, nagu alati – määriv oponent! Näete hästi oma saatust ette, tunnetate paratamatust! Koome tõesti uut maailma ja ootame seda pikisilmi! Nagu orashein ajab ta oma juuri ja sõlmi kõikjale, nõnda kui see kalavõrk me ees. Kel kõrvad, see kuuleb! Kel silmad, näeb kaugelt kodu kasvamas!

Camrada Schwarzi kloon (*heldides*): Mul on hea meel, et oleme ühise keele leidnud! Nii võime iganenud maailmavaate ja ideoloogilise pimeduse lõpuks ületada. Koos julgelt helgesse tulevikku vaadata. Head lapsed, jätkake oma radikaalset tööpanust!

Sõdur-tõlk: *Well done, kids! Carry on, carry on!* – Realiseerida!

Päikesepiste: Just nii, raseerida! Meie kärü on – alati valmis! Alati valmis – karu on! (Vaatab Rebasesaba otsa.) Me ootame, me ootame!

Schwarzi kloon ja ülemus lahkuvad rahulolevalt. Nende kannul sibab kohale visa müügiagent.

Müüginaine (*alabasternäoga; asetab mingi potsiku noorte ette, kipub ent lahkujatele järele ja vuristab kiiresti*): Warentupp! Tasuta näidiseksemplar! Ostes kaks, saad kolmanda tasuta. Siin on reklaambrošüür. Kõik küsimused teretulnud: www.warentupp.com. Ostjate vahel loositakse välja tasuta reis kahele – Havaile! Küsijate vahel loositakse välja tasuta reis ühele – Gröönimaale! Warentupp mõtleb just sinule! Muide: maksta võib ka karusnahkades. Warentupp igasse onni ja püstkotta! Warentupp kaitseb sind külma lumetuisu ja karmi põhjavalguse eest! Warentupp väldib näo parkumist ja silub kortsud. Warentupp säilitab naha loomuliku pehmuse ja niiskuse. Kes valib Warentuppi, soovitab seda ka oma lähedastele. Too juurde kolm sõbraklienti ja saad omal valikul kolm Warentupi toodet täiesti tasuta! „Mõitlesid juba, et elul on lõpp: aga siis tuli abi – Warentupp!” (*Patsutab lapsi lootusrikkalt põsele. Lapsed ei reageeri kuidagi. Jätkab usalduslikult, veendudes, et õhk on puhas.*)

Andke andeks, tibukesed, aga ma pean nüüd kiirustama. Mul on suurem tellimus *Greenpeace*'i noortelt, kes värvivad praegu rannajääl hülgepoegi. Et neid, vaesekesi, kasukate pärast maha ei notita! Ma mõtlen – karusloomi ikka. Tööstuslikult. Loodust peab hoidma, jumala õige; kui teisiti ei saa, siis võitleme – kas või pulverisaatorite ja torutangidega! Mis kõige tähtsam: meie õigusruumi on vaja sisse viia kohaliku elaniku mõiste. Asutada reservaadid. Et te saaksite rahulikult oma traditsioonilist eluviisi harrastada. Võitlus jätkub! Kohtume jälle! *Ciao!* (*Krabab kompsud ja kaob kui nirk.*)

Päikesepiste: Kaarnatupp ja kreemipiss...

Ülalt stangedelt hakkavad alla rulluma lumepaelad, ehapunases peeglikillusädeluses. Lõpuks katab lavalolijaid tihe ruumiline nõörkardin, paelaotste maas vongeldes kui spagetti. Lapsed hakkavad töö kõrvalt lugusid jutustama, põtru hämardades ehk videvikku vastu võttes.

Hiirepiuks: Jutt peitusemärgust. Hiir hüppas ja karu kargas...

Tundras elas hiireke. Kord istus ta oma urus, keetis koldel teed ja ootas külla karu.

Lõpuks karuott tuligi. Hiireke rõõmustas: „Näe, jõudsidki kohale!”

„Seda küll,” vastas karumürakas. „Mängime seni, kui tee valmis saab!”

„Kannata natuke, kõigepealt maitseme ikka teed!”

Karu turtsatas ja pöördus ukse poole. Hiireke kartis, et teine läheb päriselt ära ja jäi nõusse.

„Mida me mängime?” küsis ta.

„Hüppamist.”

Hakkasidki kahekesi hüppama! Karu kargas kõrgemale ja hiireke kaotas mängu.

„Aga nüüd maadleme!” tegi hiireke ettepaneku.

Karu pigistas hiirekest nii tugevasti, et see oigas ja hammustas teda valusalt käpast. Karu tegi õuhh! ja laskis hiire lahti. Siis hakkasid nad omavahel vaidlema, kes võitis. Vaidlesid hulk aega, aga ei otsustanud midagi ära.

„Mängime peitust! Kes teise üles leiab, see ongi võitja,” ütles lõpuks hiireke.

Nad vaidlesid veel hulk aega, kes peidab ennast esimesena. Karu oli suurem ja vaidles ennast esimeseks. Peitiski laikäpp ennast ära, aga pruun sabaots jäi peidupaigast paistma ja hiireke hüppas sinna küünte ning hammastega kinni. Siis peitis end hiireke. Karumürakas otsis teda pool päeva, kuid ei leidnud üles. Siis ütles ta hiirele: „Anna vähemalt märku, kus sa oled!”

„Olen siin!” vastas hiir.

Karu sööstis hääle poole, aga hiirekest polnud enam seal.

„Olen siin, olen siin!” kilkas hiireke ja jooksis ühest kohast teise. Karu ajas hiirekest hulk aega taga, kuni langes väsinult kolde kõrvale, keel suust väljas, ja oli nõnda võhmal, et jaksas vaevalt hingata.

„Tule välja, sina võitsid selle mängu,” ütles karu hiirekesele. „Mängime nüüd midagi muud!”

„Mängime jah! Aga see on selline mäng, et igaüks mängib nüüd oma mängu,” oli hiireke lahkesti nõus.

Rebasesaba: „Kaval rebane ja kolm käputäit turakaid”...

Ükskord hulkus rebane ringi ja leidis tühja karukoopa. Ei läinud kaua aega mööda, kui juba kostis, et karu tuleb: puuksad ragisesid kahele poole.

Rebane noomis: „Mis sa kondad öösel ringi? Mis sa otsid? Kas sa ei tea, et varsti avaneb taevas ja Taevaisa laskub alla. Mine ruttu sisse!” Karu läks kiiresti koopasse.

Vähe aja pärast tuli põhjapõtra õginud hunt. Rebane kurjustama: „Mis sa hulgid öösel väljas? Mis sul vaja on? Natukese aja pärast avaneb taevas ja Taevaisa laskub alla.” Hunt läks ruttu sisse.

Natukese aja pärast näeb õgardit ahma tulemas. Jõudis lähemale, rebane pärib: „Mis sa tuhnid pimedas? Kas sa siis ei tea? Kohe avaneb taevas ja Taevaisa tuleb maale!” Kaljukass kobis kähku urgu.

Jänes jooksis mööda. Rebane imestama: „Mis sa silkad keset ööd nagu arust ära? Mis sul puudu on? Mine ruttu koopasse, enne kui taevas avaneb ja taevaisa su siit leiab.” Võsaema kadus maa alla.

Nõnda ajas rebane koopasse veel kahe käe jagu loomi, kellel oli rahutus veres: nugise, mägra, metssea, ilvese, kärbi, saarma, kopra, ondatra, roti ja lemmingu. Läks ise ka sisse ja heitis põigiti augu ette.

Karu ütles rebasele: „Mine ometi välja vaatama, kas taevas juba avaneb ja kas Taevaisa on maal?”

Rebane tõusis üles, käis väljas ära ja lausus: „Soo-soo! Mõni silmapilk on veel jäänud, siis avaneb taevas ja Taevaisa laskub alla.”

Loomad on kõik karu koopas koos. Ümisedavad laulda. Kõht läheb tühjaks. Rebane hakkab oma käppi lakkuma. Karu küsima: „Mida sa sealt käppade vahelt sööd?”

„Ah, söön oma soolikaid, vastas rebane.”

„Kas see valus ei ole, kui oma soolikaid süüa?” küsis karu.

„No kui see valus on, kas ma siis sööksin?” kostis rebane. „Hea on, maitseb hästi! Sööge ka oma soolikaid!” hakkas ta teistelt nõudma.

„Kuidas me oma soolikaid sööme? Kas see siis valus ei ole?”

„No mis see valu tähendab, kui nälg on käes! Alguses on natuke valus, pärast läheb üle, kui kõht on täis,” lohutab rebane.

Kõigepealt hakkasid väiksemad loomad oma soolikaid välja kiskuma, kui kõige tillemad ja nõrgemad, nende järel suuremad loomad ja lõpuks karu ise, kes kõige suurem, rasvasem ja unisem. Kes ise hästi hakkama ei saanud, sellele tuli rebane appi.

Selle aja jooksul, kui katel keema hakkas, olid loomad lõhki kistud, seest ära näritud ja otsa lõppenud. Toss väljas. Valge rebane oli endale talveks maja ja toidumoona kindlustanud.

Taevariigi saabumisest maa peale enam ei räägitud.

Päikesepiste (*laulab või loeb murelikult*):

Kui vaid põdrad alles jäävad,
Siis ma tean, et mina jään...
Kui põdrad karjas jooksevad
Ja sa eemalt vaatad seda,
Siis süda rinnas rõõmustab!
Kui põdrad tundra rohumaalt
Su ette karjas astuvad,
Siis ilu-õnne tunned sa!
Hulk kauneid põtru sarvilisi
Kui metsad tuules kõiguvad,
Kuis kiiresti nad liiguvad.
Hulk õrnaid loomi sarvilisi,
Kui kiired jõeveed voolavad,
Kuis sujuvalt nad kulgevad.
Kel põder valge leidub karjas,
Sel lumi särab laineharjal.

Kui metsakünkad lumised.
Nii kaunil jooksul põdrad viivad,
kui oleksid mu nartal tiivad.

On põdrakari, avar tundra
Mu elu sisu õnnelik,
Kas näen ma und või olen ärkvel?

Nii kuulsin kauget isa häält,
Ja lauldes kostis ema hääl.
Kas olen elus veel, ma küsin?
Ja torkas miski minu sees,
Justnagu oda südames:
Oh kui vaid põdrad maale jäävad!
Siis tean, et säilin minagi,
Mu kallid rahvas elab veel.

Jah, näevad välja põdrad need

Kui vaid põdrad alles jäävad!

Päikesepiste lõpetab ja vakatab äkki, sest kostab vanaema nõrk oietus püstkojast. Lapsed kiirustavad kotta ja kannavad Kuremarja hellalt õuele kasetohust asemele.

Kuremari: Mu päikesekiired, maimukesed... Mul on aeg teie vanaisale ja isale-emale järele minna... Linnuteele lennata... Ei, ei, ärge keelitage mind... See kõik on hästi, väga hästi... Nõnda peab... Kuni Valge Ema elab teie südames, on Valge Ema teiega... Hoidke oma südamed puhtad, siis saab ka laid puhtaks... Kirgas... Hoidke haldjaema asupaika, kuhu tulla, kus olla... Nõnda ta ei pea lahkuma... Karm talv saabus... Siis uruloomad magavad talveund... Ka teie magage ja puhake, seni... Aega on priilt, kärsitus ei ole meie komme... Kuni jälle tuleb kevad, jää sulab ja veed voolavad... Päike tõuseb kõrgele... Siis saabub teie kord... Uus ilmamaa, puhtam... Kui te ei unusta oma vanemate koda...

Ogalik, kes seni tummaks peeti, teeb kõigi jahmatuseks – ainult Rebasesaba naeratab avalalt – suu lahti ja pöördub – sügavi särasilmi – publikusse.

Ogalik: Hea põder tuleb esimese lume aegu tagasi paika, kus ta sündis...

Kui esimese lume aegu
Põder ei ole tulnud tagasi oma kodukarja hulka,
Tähendab hunt või ahm
On ta maha murdnud.
Kui valgesaba-kotkas
Jätab pesa maha,

Tähendab, ta leidis kusagil inimtühja koha.
Kui mu õeke Luik
Ei tiiruta mu püstkoja kohal
Kevadise nooruslaulu saatel,
Tähendab, ta on alla tulistatud.
Aga kui sina,
Kes sa pole kaitsetu loom,
Pole rändlind,
Kelle tiivad on terved,
Kui oled unustanud tee
Ema telklaagri juurde,
Siis mis põhjuse sa enese jaoks leiutad?

Kuremari: Kas mäletad, Ogalikuke, minu väike vanaema... kui sa keetsid kord perele mesijooki ja ma tõmbasin omale kuuma vee sülle... Kõrvetasin oma tillukesed kintsud kõik punaseks... Ja kuidas sina mu jalakestele lumevett peale kallasid... ja pärast hanerasvaga määrisid... nii et nahk läks roosaks tagasi ja valu kadus?... Kas sa nutsid ka, kui ma omale haiget tegin?...

Ogalik: Muidugi mäletan, Kuremari, minu suur vanaema! Eks ma ikka põllenurka nutsin, kui suurem häda oli mööda läinud ja sa, väiksekene, jälle tudisid. Olid ju vaevalt vibuhällist välja kasvanud ja tõterdasid alles kohmakalt ringi. Ma ei raatsinud sind kubujussiks siduda, nagu meil vahel kombeks on, et jõnglased jalus ei oleks, vaid lasin ikka vabalt ringi ukerdada. Aga näe, jah, pea see õnnetus juhtuski, mu kullake sai haiget.

Kuremari: Kui ma nüüd ära lähen... minu väike vanaema... kas ootad mind seni, kuni ma jälle tagasi tulen?...

Ogalik: Oh sind, suur vanaema, küll sinul on ikka naljakad mured! Muidugi ootan, kallikene, oma lapselapsekest, illi-kuku tütrekest! Saan suuremaks ja vanemaks, siis tuletki: pistad pea ema üsast välja ja saad minult kaela ilusa helmekee. Sellesama, mis sina mulle kord kaela riputasid. Päikeses helkiva, kullakarva hõbedase.

Kuremari: Siis on hää!... Teeme nii, minu väike vanaema!...

Ogalik: On hää! Teeme muidugi, suur vanaema!

Kuremari: Ogalik!... Rebasesaba!... Päikesepiste!... Hiirepiuks!... Maimukesed... Ma jutustan nüüd oma viimase jutu... siis lendan ära Linnuteele... Kaua olen sinna igatsenud... Kohtumiseni, lapsed!... Aga mitte veel niipea!... Korjasin eile vainult linnumune... Keetke need omale, kui ma olen juba...

Lapsed: Nägemiseni, vanaema! Me ootame ja valmistume! Las talveuni läheb mööda! Siis!

Kuremari: See lugu pajatab jänesepojast... ja vanatühjast... Ma räägin ta lõpuni... siis on esialgu kõik... siis peame natuke vahet... eks ole... .. Jänesepoeg jooksis metsa mängima... noori koibi sirutama... Vanaema õpetas teda:... „Ära sa liiga kaugele jookse... eksid veel ara...”
(*Ohkab sügavalt ja... jäädavalt.*)

Ogalik (*vanaemastub sujuvalt ja kõneleb enesestmõistetavalt edasi*): Aga jänesepoeg unustas ema sõnad hoopis, lippas üha kaugemale ja kaugemale. Kord nuusutas lille, kord noppis jõhvika, kord hirmutas lindu või märkas midagi muud huvitavat. Mängis teine nii hoolega, et ei pannud tähelegi auku maa sees. Kukkus nõnda vanatühja enda kotta.

Vanatühi istus ja järas jäneseliha, pakkus seda ka külalisele. Jänesepoeg värises: „Ma ei söö oma hõimlaste liha!”

„Toho tonti! Mis liha sa siis sööd?”

„Põdra- ja karuliha,” sosistas jänesepoeg.

„Hästi, ma lähen kohe tundrasse.”

Vanatühi väljus suitsaugu kaudu ja sulges selle enda järel hoolikalt. Kohkunud jänesepoeg aga hakkas pimedas väljapääsu otsima. Otsis, otsis, aga ei midagi. Lõpuks

leidis kobamisi jämeda kepi, ronis seda mööda üles, märkas väikest auku ja põgenes tuhatnelja.

Kui vanatühi kohale jõudis, polnud jänese poega enam kusagil. Tormas siis kohe külalist taga ajama.

Jänese poeg lippas kodu poole, vanatühi kannul. Jõudis lagleparveni.

„Lagled, laglekesed,” palus jänese poeg, „päästke mind vanatühja käest. Ta tahab mu ära süüa.”

Üks lagle tõstis oma tiiva ja varjas sellega jänese poja. Siis jõudis vanatühigi pärale ja kohe pärima: „Kas te olete jänese poega näinud?”

„Üks lippas metsa poole,” ütles lagle. „Tahad, ma aitan sul jänest püüda?”

„Mis mul selle vastu!”

„Istu siis mulle selga!”

Vanatühi istus lagle selga. Lind lehvitas tiibu, tõusis pilvedest kõrgemale ja heitis koleda kolli seljast. Vanatühi kukkus peadpidi maa sisse, väänas kihvad kõveraks ja ainult siputas oma ümmargusi kapju. Nende külge on nüüd hea põtru ja koeri siduda.

Aga jänese poja viisid lagled ilusasti koju vanaema juurde.

Lapsed naeratavad heldinult. Nad mässivad vanaema kalavõrgu sisse ja tõstavad ta kotta, et alustada ööpäevast surnuvalvet. Laperdades lendab kakk läbi lumenööride ja huikab kumedalt. Väljas pimeneb pilkaseks, ainuke valgushelk kumab irvakil kojauksest.

Jumala hääl: Mina jutustan kõige viimase loo. See on „Jahimees ja tema laul.”

Elas kord jahimees. Ükskord hakkas ta laulu laulma, kuid jättis selle pooleli. Laulis teinekord jälle sama laulu, aga jättis jällegi pooleli. Jäigi asi nõndamoodi. Ükskord läks see jahimees jahile. Kõndis kaua või vähe, vaatas – suur lumetorm tuleb, mitte midagi polnud näha. Hakkas oma maja otsima: otsis, otsis aga mitte kuidagi ei leidnud. Kõndis, kõndis veel, ja korraga vaatas – eemal seisab tundrarahva püstkoda. Aga selle ümber jookseb põdrakari. Läks mees kojale ligi, astus sisse. Seal istus pererahvas. Kutsuti mees lahkesti lauda, joodeti kõht teed täis ja küsiti, et kust kandist on mees pärit ja kuidas ta nende juurde sattus sellise tormiga.

Mees hakkas rääkima: „Näed, ma läksin hiljuti jahile. Läksin ja lumetorm hakkas peale. Nagu oleks kodused paigad, aga oma koda ei suuda kuidagi leida. Kuidas küll see niimoodi juhtus? Aga kes teie ise olete, ei ole teid nagu varem kunagi näinud?”

„Meie, näed, sattusime sellesse lumetormi juba ammu. Seal on mingisugune laulik... kogu aeg laulab ühte laulu sellest, et varsti lumetorm lõpeb ja tuleb päikene... aga kunagi ei lõpeta, häbematu, jätab loo poole peale. Ja näed, meie sattusime tema laulu sisse. Siiamaani ei saa kuidagi koju tagasi pöörduda, muudkui tuiskab. See süüdlane oled vist sina. Kui sa selle laulu ükskord lõpuni laulad, siis sa näed oma kodu. Aga kui sa ei laula seda laulu lõpuni, jääd koos meiega igaveseks siia.”

Polnud mehel pääsu ja ta laulis oma laulukese lõpuni. Niipea, kui ta suu kinni pani, ärkas ta oma koja lähedal väikesel künkal. Ei olnud seal ei võõraid karjaseid, ei põtru, mitte kedagi polnud. Läks oma majja, rääkis oma seiklustest teistelegi.

Ja kui ta edaspidi laulma hakkas, siis laulis ta oma laulud alati lõpuni, või kui hakkas jutte rääkima, siis lõpetas nad alati korralikult ära.

Kõik, jutu ots. Kuuldud Slava Pesikovilt Ljantori külast.

Lumepimedus. Lumevalgus